

\$8.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג הפסח ה'תשפ"א

מיום שבת קודש, ז' ניסן עד יום רביעי, כ"ה ניסן

עם הוספות

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות
הרה"ת ר' מנחם מענדל
וזוגתו מרת מלכה שיחיו
ובניהם
אברהם, ארי' זאב שיחיו
קאבאטשניק

לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר שליט"א
ולהצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל
יוצאי חלציו

כאשר תעבירו את ימים המיוחדים האלו, בוודאי תהנו מתוכנו העשיר והנהדר של הלוח היומי, שמנחה אתכם בכל ההלכות הנצרכות - שלב אחרי שלב - לפי סדר היום.

נא הביעו את הוקרתכם למאות שעות העבודה שהושקעו המפיקים, הכותבים, העורכים, מתרגמים, מעצבים והמפיצים, והרימו תרומה להשתתפות בהוצאות הרבות, באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

באתר ניתן לקבל פרטים גם על מבצע המנויים ללוח היומי לשנת תשפ"א

כמו כן ניתן ליצור קשר בטלפון: 347-465-7703

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים

לחג הפסח ה'תשפ"א

מיום שבת קודש, ז' ניסן עד יום רביעי, כ"ה ניסן

עם הוספות

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ

הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בר"ד משיחת ש"פ פקודי תשל"ד: בנוגע לענינים הקשורים עם קביעות שנה זו שערב פסח חל בשבת, שבגלל זה יש כמה וכמה דינים, שיש כמה ענינים שצריך לעשותם לפני ערב פסח, לפני שבת, לפי שאסור לעשותם בשבת, ועד שישנם ענינים שאסור לעשות בשבת, אע"פ שמצ"ע אין בהם משום מלאכה ורק שבזה מכין משבת לחול. וכיון שאין הכל בקיאים בזה, מהנכון וראוי שרוב יכתוב כל פרטי הדינים השייכים לזה, ויתרגמום לשפת המדינה, ויפרסמו בכל המקומות*.

(* עוד ע"ד נחיצות לימוד ההלכות דערב פסח בשנה זו – בשיחת ש"פ תצוה תשל"ז. ש"פ משפטים תשמ"א. י"ג ניסן תשמ"א.

וראה גם שיחת ש"פ מצורע תשמ"א: כאן המקום להעיר בנוגע צו דער קביעות המיוחדת פון שנה זו, וואס דעם יאר איז דא דער ענין מיוחד וואס ערב פסח איז חל בשבת, וואס דעמאלט קומען צו כמה הלכות מיוחדות וואס זיינען ניטא בכל השנים, וואס וויבאלד אז "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תומ"צ" – דערפאר איז דער יאר אויסגעשטעלט אין אן אופן אז ערב פסח איז חל להיות בשבת, וואס דעמאלט קומען צו הלכות מיוחדות. וואס אלע יאר איז דאך דער דין אז שלשים יום קודם החג הויבט מען אן לערנען הלכות החג – איז עאכו"כ בשנה זו ווען עס קומען צו נייע ענינים אין וועלכע מאיז ניט איינגעוואוינט, דארף זיכער זיין א השתדלות בנוגע צו לערנען הלכות החג וכו'.
[ובהמשך השיחה, הוראה לעשות כינוסי "צבאות השם" ולהסביר להם שנפתחה "חזית" חדשה השנה, ולדבר אתם ולחנכם בההלכות המיוחדות דשנה זו.
ועוד שם, ע"ד אסיפת הרבנים להחליט ע"ד כל ההלכות בנוגע לפסח דשנה זו, ובאופן – והוא העיקר – שזה יגיע לבעלי בתים].

תוכן ומפתח

- לוח יומי: ז' ניסן – כ"ה ניסן..... ח
- מכירת חמץ: כיצד, למה ומדוע..... צז
- טבילת כלים: למה, מה ואיך..... קג
- הכשרת כלים לפסח: מה ואיך להכשיר..... קט
- חומרות והידורים: שאלות ותשובות..... קיז

זמני מכירת חמץ

אצל מארי דאתרא וחברי הבד"צ שליט"א

ניתן לשמוע בקו הטלפון של הבד"צ

718 604 8000

לזכות

ר' צבי מרדכי בן שרה
וזוגתו מרת שלומית בת שושנה
ובניהם ובנותיהם וכו'
שיחיו גודמאן

לזכות

הרה"ת שניאור זלמן
וזוגתו מרת שמחה רבקה שיחיו
וילדיהם:
אסתר ברכה, איטא העניא,
אברהם משה, חי' בתי', חנה,
ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

לזכות לוי יצחק בן רייזל

לרפואה שלימה

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' משה נחום ב"ר מרדכי
מענדל ע"ה קדנר

גלב"ע אחרון של פסח כ"ב ניסן

תשע"א

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת אברהם מיכאל בן
ר' יעקב שמעון הלוי ע"ה פלינט

ע"י חתנו ובתו

ר' יעקב יצחק דוב הלוי זוגתו אסתר

מלכה שיחיו לאנג

ע"פ בקשת רבים, מגישים אנו מדריך מקיף לדיני מכירת חמץ, הגעלת וטבילת כלים, הוראות מפורטות לליל הסדר, דינים ומנהגים מ"ח ניסן עד אסרו חג הפסח, ובמיוחד – הלכות ערב פסח שחל בשבת.

מחמת קוצר היריעה והזמן לא באו כי אם עיקרי הלכות והמנהגים ללא מ"מ וציונים. מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. הגדה של פסח עם חידושים וביאורים, ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטיות גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאו"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹,

(1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחה"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשעה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ שי"ב בי"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים נ, א) שדיני נגיעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימיה"מ, בתחה"מ, וכמובן מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש נתנשא" ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שזו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם ב"ח יו"ד סוסי' קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנג שגם בתקופה ראשונה דימיה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 27 הע' 59. ויל'). וראה זה פלא, בס' שערי ג"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעביר רה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך. . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה³]."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה. . שענין זה נעשה

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלויים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ' בלקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בשה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק"]. וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח).

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב' זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בשה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פנ"ו בארוכה. וצע"ק שבכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" (וכמ"ש לפנ"ז בתניא שם, ש"יהי גם **עיקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרם"). ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "ותלמודו בידו"), משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ט ופלפולא דאורייתא, לאפשר לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישכיל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תשנ"ז ע' 357. וצ"ע בשה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), ששקו"ט בתושבע"פ יבטל לעת"ל. ובפשוטו י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במחשכים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. וע"ד הנת' בשה"ש שם ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחיי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"א בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים [ערב רב] לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישראל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכאו' לפי ב' זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

2 ובס' שערים מצוינים בהלכה עמ"ס זבחים ש"ל ז"ע (מכת"י אאמו"ר, ובתוספת נופך מאחמו"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

3 שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב⁴.

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') - און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** - המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל - ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך⁵.

תודתנו נתונה מקרב ולב עמוק לבית דפוס Print House בראשות הרה"ח ר' יוסף יצחק שי' ובנו הרה"ח ר' שלום דובער שי' ליין והרה"ח ר' זאב מאיר שי' קדנר, וכל הצוות שלהם שיחיו, איש איש על שמו, על המסירות והתמיכה שלהם במשך כל השנים להבד"צ דשכונתנו, יברכם ה' ויצליחם בכל מידי דמיטב בגו"ה, בכל המצטרך.

לזכות

הרה"ג הרה"ח הרב יוסף ישעי' ברזין שליט"א

מד"א וחבר הבד"צ דשכונתינו

כאן צוה ה' את הברכה

בקשר עם יום ההולדת החמשים

("בן חמשים לעצה")

ביום ד' ניסן

לשנת הצלחה

בגשמיות וברוחניות בטוב הנראה והנגלה

ויאריך ימים על ממלכתו

וימשיך בהצלחה מופלגה בעבודתו בקודש

להכין "שכונת המלך"

לקבלת פני משיח צדקנו ומיד ממש

ע"י חבריו, תלמידיו, מושפעיו

מעריציו, תושבי ועסקני השכונה

(4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"נ כרך ב ע' 485.

(5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת־מה – ולא לחכות לרגע האחרון.⁶

קביעות שנה זו

קביעות שנה זו נדירה מאוד, ובלשון הרב: "א זעלטענע קביעות". וראה בארוכה בהערה⁷ כאן. ובכמה מקומות שבשנה זו – "עת רצון" בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה⁸.

וישנם כמה חידושים במיוחד בהנוגע לדיני פסח⁹:

- דרשת שבת הגדול מוקדמת (ביום שבת קודש, ז' ניסן)
- תענית בכורות מוקדם (ביום חמישי, י"ב ניסן)
- מכירת חמץ מוקדמת (ההרשאה אצל הרב לפני יום ששי, ערב שבת קודש, י"ג ניסן, והמכירה לגוי – בי"ג ניסן)
- בדיקת חמץ מוקדמת (בליל ששי, י"ג ניסן)
- שריפת חמץ מוקדמת (ביום ששי, ערב שבת קודש, י"ג ניסן)
- ביעור חמץ מוקדם (ביום ששי, ערב שבת קודש, י"ג ניסן, מבערים הכל מלבד החמץ לסעודות שבת, והשאר מבערים ביום שבת קודש, י"ד ניסן לפני סוף זמן איסור הנאה)
- ביטול חמץ מוקדם (אחרי הבדיקה בליל ששי, י"ג ניסן, ועוד

6 נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

7 ובפ' הרע"ב סוכה פ"ה מ"ה: דלא שכיחא כולי האי שיבוא ע"פ בשבת. ובשו"ת תרוה"ד סי' קכו (בטעם שנתעלמה הלכה מבני בתירא): בשנים מרובות לא חל ע"פ בשבת ונשתכח מהם הדבר וכו' כש"כ שנוכל לומר במילתא דיחידאי דנשתכח וכו' שלא חל כ"כ בשנים מרובות. ורבו הגירסאות בענין זה בירושלמי רפ"ו דפסחים באופן החשבון מתי חל. וראה בארוכה במאמר "בואו חשבון" שבהגהות יפה עינים בסוף מס' ערכין. וראה גם שיחת י"א ניסן (והתועדויות שלאח"ז) תשל"ז. לקו"ש חכ"ו ע' 87 הע' 33.

פסח הראשון בקביעות כזו, בשנה שני' לצאת בני' מארמ"צ (ב'תמט) בשנת הקמת המשכן. וכן בשנת כניסתם לארץ ("פסח גלגל" בשנת ב'תפח). וראה לקו"ש ח"ח ע' 106 הע' 26. בשנים האחרונות: בשנת תשי"ד, תשל"ד, תשל"ז, תשמ"א, תשנ"ד, תשס"א, תשס"ה, תשס"ח.

8 בדרשות חת"ס לשה"ג שנת תקפ"ח ד"ה בהפטרה (ע' רמז) "שזמן כזה ראוי לגאולה יותר". ובמנחם ציון פ' צו שהגאולה תה' ביום א' דפסח בשנה שחל ע"פ בשבת (וצ"ע במש"כ שאליהו בא בעיר"ט כשחל בשבת, שהרי ד"ז שאין אליהו בא בעיר"ט נז' להדיא בפסחים יג, א לגבי י"ד שחל בשבת. וראה צל"ח שם. וראה בתוס' עירובין מג, ב ד"ה האי תנא – באר"א בפ' הגמ'. וראה מהרש"א שם. וש"ר שהקשה כן בשו"ת שבסו"ס אמרי נועם ח"ג סי"א, ועיי"ש שתי' שמה שאינו בא בעיר"ט שחל בשבת הוא רק לפני אכילה. ובשו"ת מנח"א ח"א סל"ה הקשה מטעם אחר, שגם בשבת אינו בא מחמת תחומין. וראה גם בספרו שער ישכר לשה"ג אות ח. ובעיקר דברי המנחם ציון – ראה גם באמרי נועם ס"פ פקודי עה"פ ביום החודש הראשון. עטרת ישועה מועדים לשה"ג ד"ה ערב פסח. ושם, שרק בקביעות כזו שייך שמירת "שתי שבתות כהלכתן" רצופים, שיום ראשון דפסח נק' ג"כ שבת, ו"מיד הן נגאלין"). וראה בארוכה שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א (חלקו נעתק להלן בלוח, ליל א' דחה"פ), שליל פסח, בשנה שפסח חל במוצ"ש, שלא נוגע שיהי' הפסח נאכל על השובע, ובזה מרומז מעין ודוגמת שלימות בירור הגוף לעת"ל, מסוגל ביותר להארת הגילויים דלעת"ל.

9 ע"ד ההוראה מזה שב"ג ניסן, יום ההילולא דכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע, מתעסקים בבדיקת חמץ, ביטול חמץ, מכירת חמץ וביעור חמץ – ראה בשיחת אור ל"ג ניסן תשמ"א.

פעם – אחרי הביעור, ביום שבת קודש, י"ד ניסן, לפני סוף זמן איסור הנאה)

- סדר וסעודת יום שבת (שחרית וסעודת היום מוקדמות. והסעודות – עיקרן ממאכלי פסח, ושיעור מצומצם לחלה וכו', ובאופן שלא ישאר מאומה אחרי זמן הביעור)
 - הלכתא למשיחא (בפרטיות להלן בלוח)¹⁰.
- לכללות הענין – ראה הנסמן בהערה¹¹.

ע"ד הנחיצות ללמוד הלכות המיוחדות דשנה זו¹², ראה בתחילת הלוח. וראה גם בשיחת ליל י"ג ניסן תשמ"א: איז דא אן ענין מיוחד בקביעות שנה זו וואס איז פארבונדן מיט דינים מיוחדים און א זהירות מיוחדת, וואס בנוגע צו דעם ענין דארף מען ארויסהעלפן א סאך אידן: בקביעות שנה זו איז ערב פסח חל בשבת הגדול. וואס דא ווערט גלייך די שאלה ווי דארף מען זיך פירן אין דער סעודה שני', וואס טוט מען מיט שיירי הסעודה וכו', און וואס דארף מען טאן בנוגע צו סעודה שלישית, וכיו"ב. וואס אין דעם שבת זיינען דא חיובים וואס זיינען פארבונדן מיט דער מצוה פון עונג שבת (דער ענין פון שלש סעודות וכו'), און עס זיינען אין אים דא חיובים וואס זיינען פארבונדען דערמיט וואס עס איז ערב פסח – וואס ביידע חיובים שטייען אין דער זעלבער תורה, איז דאך א זיכערע זאך אז מ'קען אויספירן ביידע חיובים בתכלית השלימות ובתכלית ההידור – מ'דארף נאר וויסן ווי אזוי צו דורכפירן דעם ענין. וואס אין דעם ענין דארף מען ארויסהעלפן אויך די אידן וואס זיינען "ראשיכם שבטיכם".

. . ווען עס קומט צו "המעשה אשר יעשו", ער דארף וויסן ווי צו פירן זיך; בערב פסח שחל בשבת – ווייסט ער ניט ווי מ'דארף זיך פירן! און דא העלפט ניט טעלעפאנירן צו א רב וכו', ווארום שבת טאר מען ניט טעלעפאנירן, און ניט אלעמאל קען ער זען פאראויס אלע שאלות וואס וועט ביי אים נתעורר ווערן במשך פון דעם שבת . . ווען עס רעדט זיך אבער וועגן א דין וואס איז פארבונדן מיט שו"ע **אורח חיים** – איז בשעת ער ווייסט ניט דעם דין, וועט דאס **אים** שאטן, ווארום ער וועט ניט וויסן ווי צו פירן זיך בנוגע למעשה בפועל. און ער קען ניט זאגן אז ער וועט אפּלערנען די הלכות בזמן אחר – ווארום דאס זיינען הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט דעם זמן פון ערב פסח שחל בשבת, און דער זמן קומט, צי ער וויל יע צי ער וויל ניט, ובמילא קען ער ניט זאגן אז ווען עס וועט קומען צו

10) בטעם הקרבת ק"פ בשבת וההוראה מזה – ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 104 (משיחת י"א ניסן (ועוד) תשל"ז). בטעם שלא גזרו "שמא יעבינו" לגבי הקרבת ק"פ – ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ה (חלקו נמצא בלקו"ש ח"ז ע' 48).

11) ראה שו"ע סתמ"ד. ובנו"כ שם. שו"ע רבינו שם. בכ"מ. והרוצה שיחכים – יעיין בס' חק לישראל להגר"י וועלץ ובריבוי הספרים וחבורות ע"ד ע"פ שחל בשבת. ולכן כמעט לא באו כאן מ"מ וציונים, שברוב הדברים כאן אפשר למצוא מקורו טהור בדברי הפוסקים שקדמונו שצוינו בספרים הנ"ל, זולת בדבר שי"ב משום חידוש או במילתא דתליא בפלוגתא.

12) נוסף על החיוב ללמוד הלכות החג בכלל (וראה גם שיחות כ"ו אדר וש"פ ויקרא ה'תנש"א. ובכ"מ).

א שאלה בפועל, און ער וועט ניט וויסן וואס צו טאן, וועט ער גיין לערנען די הלכות – ווארום ביז דעמולט וועט דורכגיין דער זמן! וואס דערפון איז פארשטאנדיק, אז עס איז ניטא קיין אנדער ברירה, און ער מוז אפלערנען אלע הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט שו"ע או"ח, וואס דעמולט וועט ער וויסן "את המעשה אשר יעשון" בנוגע צו יעדן ענין.

. . דו דארפסט אבער וויסן אז אין 24 שעה ארום הויבט זיך אן דער טאג פון ערב פסח שחל בשבת הגדול, און דו האסט א ציווי פון דעם נותן התורה און מצוה המצוות, מלך מלכי המלכים הקב"ה, אז דו זאלסט זיך פירן באופן מסוים, כדי אז דער ענין פון שבת זאל זיין כהלכתו, און דער ענין פון ערב פסח זאל זיין כהלכתו, און ביידע ענינים זאלן זיין אין אן אופן פון "גדול" . . במילא מוז ער לערנען די הלכות וואס זיינען דערמיט פארבונדן, כדי ער זאל וויסן "את המעשה אשר יעשון".

און אין דעם ענין דארף מען ארויסהעלפן "ראשיכם שבטיכם" נאכמער ווי מ'דארף ארויסהעלפן "חוטב עציך" און "שואב מימך": בנוגע צו "חוטב עציך" און "שואב מימך" – האט ער דאך דעם קיצור שו"ע, אדער אן אנדער קיצור דינים אויף ענגליש וכיו"ב, און אזוי ווי כל ישראל בחזקת כשרות, איז בשעת מ'האלט אין איין טומלען (אין "קאלענדאר" וכיו"ב) אז ערב פסח איז חל בשבת – איז א זיכערע זאך אז ער קוקט אריין און דעם קיצור שו"ע, און ער לייענט דאס איבער עטלעכע מאל, אזוי אז ער געדיינקט וואס עס שטייט דארטן; ווען עס רעדט זיך אבער וועגן "ראשיכם שבטיכם" – איז וואס הייסט ער זאל האבן צו טאן מיט קיצור שו"ע – ס'איז בזוי בזיונות! ער דארף לערנען שו"ע מיט די נושאי כלים! . . וואס דערפון איז פארשטאנדיק אויף וויפל ס'איז נוגע צו באווארענען דוקא "ראשיכם שבטיכם", אז זיי זאלן לערנען די הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט ערב פסח שחל בשבת (ועד"ז אלע הלכות וועלכע זיינען פארבונדן מיט שו"ע או"ח), כדי אז ווען מ'וועט קומען צו שבת הגדול, זאלן זיי וויסן "את המעשה אשר יעשון".

עניני חודש ניסן

ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש)¹³:

עיקרי ההלכה: היוצא בימי ניסן [בימי ניסן] כפשוטו – בדוקא וראה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך:

בְּרוּךְ אַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ בְּלוֹם וּבְרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְיִהְיֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם.

ואינו מברך אלא בפעם הראשונה שרואה בכל השנה, ואחרי שבירך בראיה הראשונה אינו מברך שוב.

ואם לא בירך בראיה הראשונה יש לברך על הראיה השניה בלא שם ומלכות.

אין מברכים על אילן סרק. מברכים כשהאילנות מוציאים פרח

13 וראה גם אג"ק חט"ז ע' שכח בשלילת הקס"ד שלא לברך ברכה זו.

ועדיין לא גדלו הפירות. יש מהדרים לראות שני אילנות. גם נשים מברכות. יש אומרים שאין לברך על עצי ערלה ולא על עץ מורכב. לדעת רוב הפוסקים אפשר לברך גם בשבת ויו"ט.

איחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות, טוב לברך בלא שם ומלכות.

הכנות לחג

מצוה על כל אחד ואחד שילמוד הלכות הרגל קודם הרגל עד שיהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה.

הודעה נחוצה: אלו שקנו כלים חדשים לפסח אשתקד (תש"פ) ומחמת המצב ה"י לא טבלום ונתנום במתנה לגוי, עליהם לזכור להטבילם השנה ללא ברכה לפני פסח.

תזכורת: למי שלא הספיק – לקנות מצות שמורה¹⁴.

תזכורת: למי שלא הספיק – לקנות יין עבור החג. ומצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו.

תזכורת: מכירת חמץ במשרדי הבד"צ (בשעות הנקובות כאן בעמוד ד). מומלץ להגיע מוקדם. דיני מכירת חמץ, פורטו בקובץ בפ"ע. בקביעות שנה זו, המכירה מתבצעת מוקדם מרגיל.

כל שמונת ימי הפסח חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחים? הנשים קונה להן¹⁵ בגדים ותכשיטים¹⁶ כפי

14 בדאי אפשר, ניתן להשתמש גם במצות מכוסמין. וראה שו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' ז'סב.

15 דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקני') – י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה רי"ק ולח"מ מעה"ק פי"ד הי"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש חי"ז ע' 237. חי"ט ע' 368 הע' 51. חל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פי"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ז. ולג' הרמב"ם (בסהמ"צ דלקמן) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. [ולהעיר מפסקי רבינו אשתרוק דבלנש לפרק ערבי פסחים (נדפס מכת"י בקובץ ישורון גל"מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים בשמחתו].

וראה שיחת ב' דחגה"ס תשי"ב. ש"פ ויקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. ואכ"מ).

ומש"כ בכ"מ (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבסהמ"צ וחינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"), וכבגמ' פסחים ע"א, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. וי"ל.

16 בירושלמי פסחים פ"ה ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצוצלין. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפי' הפנ"מ מציין לכתובות סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ') סה, ב: ניתבינהו ניהלה במועד כי היכי דניהווי לה שמחה בגוייהו. וראה מהר"ם שיף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכ"ה במהרי"ל הל' ו"ט, הובא בא"ר סי' תקכט. וראה חכמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבט תשמ"א (מסרט הקלטה): "משמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכאו' מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר – שיהא חידושן ניכר, וכבבגדים מוגוהצים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים

ממונו. [ואנשים וקטנים¹⁷ – כדלקמן ביום א' דפסח].

מי שמוכרח ליטול תרופות במשך החג, אין לו לפסוק על עצמו להחמיר ולהימנע מלהשתמש בהם בחג, אלא עליו לקבל הוראת היתר לכך מרב מורה הוראה.

כל הברורים שצריכים לעשות אצל הרבנים במשרד הבד"צ לקראת חג הפסח (כבשאלת התרופות הנ"ל וכיוצא בזה), אין לדחותם לרגע האחרון.

ניתן להתחיל במצות בדיקת חמץ לפני ליל י"ד [ובשנה זו שחל בשבת, ליל י"ג], ליל בדיקת חמץ. ובדיקה זו חייבת להיות בלילה לאור הנר, אבל ללא ברכה, וצריך ליזהר שלא להכניס לשם עוד חמץ. וישייר חדר אחד לבודקו בליל י"ד [ובשנה זו, ליל י"ג] בברכה.

דוגמא פרקטית: באם ייכנס למקום העבודה במשך החג, ולכן אינו נכלל במכירה, אין צריך לבודקו בליל בדיקת חמץ, ויכול לבודקו לפני כן, בלילה אחר כנ"ל, ובתנאי שאחרי הבדיקה לא יכניס לשם עוד חמץ.

כשמנקים חדר ורוצים להכניס לשם חפצים לפסח [או אלו המזיזים ארונות ומקרר וכדומה], כדאי שבלילה, אחרי הניקוי, יבדקו את החדר מחמץ לאור הנר (או פנס חשמלי), טרם הכנסת חפצי הפסח, ולא לסמוך על הבדיקה בליל י"ד [ובשנה זו, ליל י"ג].

אסור לאדם שיאמר על שום מין בהמה חיה ועוף "בשר זה לפסח הוא", אלא יאמר "בשר זה ליום טוב". וכן לא יאמר אדם לשלוחו "הילך מעות הללו וקח לי בהם בשר לפסח", אלא יאמר "קח לי בשר ליום טוב". אבל על דגים ועל כל שאר דברים שאינן מין בשר כלל, מותר לומר "זה יהא לפסח". ויש מחמירין שלא לומר על שום דבר "זה לפסח", חוץ מן החטים וכיוצא בהם מדברים הצריכים שימור מחימוץ (שהשומע שהוא אומר חטים אלו לפסח יהא סבור שאומר "חטים אלו אצניעם ואשמרם מחימוץ לצורך הפסח"). וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה. לא אסרו אלא לומר "בשר זה לפסח", אבל לומר "בשר זה על פסח" (כמו שהוא המנהג לומר כן בלשון אשכנז – "אויף פסח") מותר.

מכתבים כלליים ומברקים: מכתבים כלליים ומברקים שנכתבו בשנים שקביעותם כשנה זו (ערב פסח שחל בשבת, ופסח במוצאי שבת), וכן ברכות לפני עריכת הסדר בשנים כנ"ל – ראה בהערה¹⁸.

חדשים, אף שבלא"ה צריך לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כבגמ' כתובות שם. ואכ"מ.]

17) ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120)) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא לרגוז עליהם, ח"ו, היתכן שכשאשר מדברים אודות ענינים הכי נעלים, יצי"מ כו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים"!? אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני יצי"מ וכו'.

18) מכתבים כלליים דשנות תשל"ד, תשל"ז, תשמ"א – באידיש: לקו"ש חכ"ב ע' 243. שם ע' 248. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ח"ב ע' תרנה. שם ע' עדרת. שם ע' תרעט. שם ע' תשי. שם ע' תשטו. בלה"ק: אגרות מלך ח"ב ע' קג. שם ע' קמ. שם ע' קצ. שם ע' קצז

ב"ש לשלשלת היחס" שבהקדמת 'לוח היום יום' מובא על שנת תשי"ד: "מעורר ע"ד זיכוי את הרבים ב"מצות שמורה" לחג הפסח".

"מתקנת כ"ק אדמו"ר שליט"א, להשתדל, ובפרט רב, שו"ב כו' וכל עוסקי בצ"צ לשלוח לחגה"פ למכירהם - עכ"פ להסדרים - מצות עגולות אפויות י"ד, ודוקא - מצות שמורה, וכן במקומות שמסדרים סדרים כלליים (כמו במלונים וכדומה) יסדרו זה המסדרים¹⁹".

בספר השיחות תנש"א²⁰: "ויש לעורר . . . אין די ערטער וואו מ'פראוועט סדרים ציבוריים וכלליים - זיינען דא כמה מקומות וואו מ'האט געמאכט הכנות צופראווען נאר איין סדר (צוליב דעם וואס עס פעלט געלט וכיו"ב). ונחוץ וכדאי ביותר, אז מ'זאל זיך משתדל זיין ביותר מאכן ביידע סדרים, על כל פנים - טיילן די הוצאות אויף ביידע נעכט, ובודאי - וועט מען דערצו ניט דארפן אנקומען, ווייל דער אויבערשטער וועט זיכער בענטשן און צושטעלן צו די עוסקים בזה כל המצטרך, און נאכמער דערפון."

תזכורת: למי שלא הספיק - הגעלת כלים. "ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים ולא כמו שנוהגין עכשיו".

תזכורת: יש לזכור לנקות היטב את המקלדת של המחשב מחמץ.

תזכורת: להסתפר לכבוד החג שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.

תזכורת: בשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז ניתנה ההוראה הבאה: "וואלט געווען זייער כדאי און זייער פאסיק - אז פאר חג הפסח זאל יעדער אידיש קינד באקומען זיין אייגענע "הגדה של פסח", און מה טוב - א "הגדה" באגלייט מיט ציורים וכו' פון די פארשידענע מצוות און פאסירונגען (אין סיפור יציאת מצרים) וועגן וועלכע עס רעדט זיך אין דער "הגדה" - וואס (די ציורים) מאכן דעם אינהאלט פון דער "הגדה" נאך מער צוגענגלעך פאר קינדער. און דארט אויך אנשרייבן "להשם הארץ ומלואה", און אונטער דעם - דעם קינד'ס נאמען."

ובשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ח: ומה טוב - אז פאר יום טוב זאל מען קויפן א קינד א נייעם סידור וכיו"ב. במכ"ש דערפון וואס ע"פ דין דארף מען אים קויפן קליות ואגוזים - דברי רשות.

תזכורת: למי שלא הספיק - לתרום ל"קמחא דפסחא"²¹. ובלשון הרב²²: "צושטעלן אלע צרכי החג צו די וואס דארפן דערצו אנקומען

מברק לשנת תשי"ד - הגש"פ ח"ב ע' תתסז. לשנת תשמ"א - לקו"ש חכ"ב ע' 280. הגש"פ ח"ב ע' תתסח.

ברכה לפני עריכת הסדר לשנת תשל"ז - לקו"ש ח"מ (ב) ע' 33. הגש"פ ח"ב ע' תתמז. ועוד - בהוספות לשיחות קודש תשל"ז. לשנת תשמ"א - לקו"ש חכ"ב ע' 282 ואילך.

19) ספר המנהגים - חב"ד.

20) ח"א ע' 411.

21) ענין ההשתמשות בדמי מעשר ל"מעות חטים" - ראה שו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' ג'ריז.

22) ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 411.

– די צרכי הסדר (מצות, ד' כוסות וכו'), און צרכי יום טוב בכלל (בגדי יום טוב, ומאכלי יום טוב), וכיו"ב." גם נשים מהדרות בכך²³.

שבת קודש פרשת ויקרא, ז' ניסן

אין אומרים אב הרחמים [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן]. אחרי מוסף ותהלים אומרים "ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'" ואח"כ ה"הי רצון". בקביעות שנה זו ז' ניסן, חל בשבת, כבשנת חנוכת המשכן – ראה הנסמן בהערה²⁴.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל²⁵: "וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי וכפרתם את הבית". ובפירוש הפסוק – הנה לפירש"י שם, יתחילו לעתיד שבעת ימי המילואים בר"ח ניסן ויגמרו בז' בניסן²⁶.

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם: כל ישראל מזהרים להיות טהורים כל גל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים²⁷. ובפרט, לפני הפסח, שכל ישראל, האנשים והנשים, מזהרים להקריב קרבן פסח בערב פסח, והיא מצות עשה שיש בה כרת, ויש "להזהיר את ישראל לטהר [בכדי] שיעשו פסחיהן בטהרה"²⁸. לפיכך, בקביעות שנה זו שערב פסח חל בשבת, הטמא בטומאת מת (וכעת כולנו טמאי מתים) עליו להתחיל מהיום²⁹ ליזהר מטומאת מת, בכדי לעשות הפסח בטהרה, לפי שהזאה בשביעי אינה דוחה שבת. ואם חל שביעי שלו בשבת ערב פסח, נדחה לפסח שני לפי שהעמידו דבריהם במקום כרת. [ואפילו לשיטות שטומאת מת הותרה בציבור – בקרבן פסח מהדרינן אטהורים, כלומר, משתדלים לכתחילה להקריב בטהרה]. הטמאים שצריכים לספור שבעה נקיים ולטבול, ולהביא קרבן ביום השמיני³⁰ עליהם להתחיל מאתמול למנות שבעה ימים (לאחרי שהפסיקו בטהרה אתמול), בכדי

23) ובשיחות קודש נתבאר שמצות הצדקה מודגשת במיוחד בנשים. ובמדינות אלו שהבעלים נותנים ביד נשותיהם סכומים גדולים ואינם מקפידים על כך, הרי שגם סכומים אלו נכנסים בגדר "דבר מועט" שמוותר לקבל מנשים. בארצות-הברית חלוקת הסכומים לענייני צדקה, בכמה וכמה עניינים, נתונה יותר בידי הנשים מאשר בידי האנשים.

24) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 248 הערה ד"ה נשיאים. חכ"ג ע' 42 ואילך. שיחת ש"פ מקץ תשמ"ו.

25) מה, כ – הפטורת פ' החדש.

26) וראה לקו"ש חכ"ב ע' 198. וברד"ק שם ש"זה יהי' חידוש לעתיד לחטא על המזבח ועל הבית גם בשבעה לחדש". וראה מנחות מה, ב: פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. ועיי"ש עוד בגמרא.

27) וראה לקו"ש חל"ב פ' שמיני באורך.

28) וראה לקו"ש חל"ו ע' 208.

29) ראה ראב"ד הלכות קרבן פסח פ"ו ה"ב. תוד"ה שחל – פסחים צ, ב. ולדעת הרמב"ם – בטומאת מת שהנזיר מגלח, גם בשאר שנים שחל שביעי בחול, מתחיל מהיום. וי"א שכן הוא גם בשאר טומאות, לפי שאין שוחטין על טבול יום לכתחילה. טמא שרץ מותר לו לטבול בשבת דמיחזי כמיקר.

30) ומהם: זב בעל ג' ראיות, זבה גדולה, ואולי גם נדה שטובלת בליל שמיני (לאחרי חומרא דר' זירא שסופרת שבעה נקיים). [ולהעיר מב"ח יו"ד סוסי' כפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. וראה השקו"ט בהערה שבתחילת הקובץ].

לעשות הפסח בטהרה.

770: מנחה מוקדמת. מנחה: קריאת התורה בפרשת צו.

אין אומרים "צדקתך" [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו, אם אינו ערב פסח כבשנה זו, והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד להם המעשה אשר יעשון³¹. כנ"ל, בקביעות שנה זו מקדימים הדרשה להיום, שבת ז' ניסן.

770: דרשת שבת הגדול (מוקדמת) ע"י הרבנים חברי הבד"צ בשעה 7:15 לפנות ערב.

מוצאי שבת קודש, אור לח' ניסן

זמן צאת השבת בשעה 7:49.

ערבית. אומרים ויהי נועם. קידוש לבנה³².

הבדלה. ויתן לך.

המשתמשים בצפורן עבור בשמים: יש לזכור להצניע כעת (לאחר הבדלה) את הצפורן, בין הדברים הנמכרים במכירת חמץ, מאחר ובפסח אין משתמשים בצפורן עבור בשמים להבדלה.

מלוח מלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר . . מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור השולחן כגון פריסת מפה וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

יום ראשון, ח' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השמיני נשיא לבני מנשה וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: כל הטמאים טומאת שבעה, עליהם להזהר מטומאה מהיום.

יום שני, ט' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום התשיעי נשיא לבני בנימן וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: הטמא בטומאת מת (וכעת כולנו טמאי מת) צריך

31) נתבאר בלקו"ש ח"ג ע' 953 ואילך.

32) על פי הקבלה אין לקדש הלבנה עד אחר ז' ימים למולד. וראה ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 68. וש"נ.

להזות עליו מאפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. נמצא שהיום הוא האפשרות האחרונה להזות ביום השלישי ולהיטהר מטומאת מת, כדי להקריב בטהרה קרבן פסח, כיון שההזאה אינה דוחה שבת³³.

יום שלישי, י' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום העשירי נשיא לבני דן וגו'" ואח"כ ה"הי רצון".

הלכתא למשיחא: לכתחילה, מצוה לבקר את קרבן הפסח שלא יהיה בו מום ד' ימים קודם השחיטה.

הלכתא למשיחא: "לעתיד יהי' יום הכפורים ביו"ד בניסן"³⁴.

בעשרה בניסן מתה מרים, וקבעו בו תענית כשחל בחול³⁵. אבל, המנהג שאין מתענים³⁶.

אור ליום רביעי, יום הבהיר י"א ניסן

התוועדות יום הבהיר י"א ניסן ב707 בשעה 9:00 בערב.

בשיחת י"א ניסן ה'תשמ"ח נאמר: יש לנצל יום זה [י"א בניסן] באופן שעל ידו יתוסף בכל עניני תורה ומצוותיה ומתוך שמחה ע"י התוועדות של שמחה, במעמד כו"כ מישראל אנשים נשים וטף (כמובן עם מחיצה ע"פ שו"ע) שמחה של מצוה ושמחה של תורה, עד לשמחה גשמית הקשורה עם הגוף הגשמי, ע"י אכילה ושתיה לחם לבב אנוש יסעד, ובפרט מאכל המשמח ומשקה המשמח – ופשיטא בהגבלות הידועות (ד' כוסיות, וכוסיות קטנות, וגם זה – לאו כל מוחא סביל כו') ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן גם לקטנים בשכל, שמצד עצמם עלולים לחשוב שע"י הנהגה אחרת כו' ידגישו את שייכותם ל"שמחה של מצוה"... שלא בערך מכפי שנצטוו ע"י זקני המשפיעים, עד לציווי של נשיא דורנו, בלשון צחה וברורה.

וכאן המקום לעורר גם אודות יום הולדתו של הרמב"ם, מורה הנבוכים בדורו ובדורות שלאח"ז עד סוף כל הדורות, בערב פסח, לערוך בו התוועדות של שמחה הקשורה עם עניני תורה ומצוותיה, בהשתתפות רבים מישראל, אנשים נשים וטף, ובלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו, "לקטן ולגדול", ומכיון שבערב פסח אין הזמן מתאים לעריכת התוועדות ברוב עם הדרת מלך, יעשו זאת בסמיכות לערב פסח, ואדרבה כשנעשה שלא בזמנו צריך להיות באופן של פירסום עוד יותר.

יום רביעי, יום הבהיר י"א ניסן

יום הולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תרס"ב. (בקובץ התמים

(33) וראה לעיל יום ז' ניסן.

(34) אהבת יהונתן פרשת החדש, עיי"ש הטעם.

(35) כמ"ש בסימן תק"פ שהוא מהימים שראוי להתענות בהן.

(36) וראה מג"א סתכ"ט סק"ו.

מובא שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב אמר מאמר דא"ח באותו יום, ערב שבת קודש אחר מנחה).

מתחילים באמירת קאפיטל ק"כ בתהלים.

בשיחת י"ג ניסן ה'תנש"א נאמר: "בודאי ישנם כו"כ שכבר למדו פירושי הפסוקים דמזמור זה כפי שנתבארו בפנימיות התורה וכבר נתפרסמו בדפוס – פירסום שהוא לדורות". פירושים לקאפיטל ק"כ, נדפסו בתהלים ע"פ תהלות מנחם ובקובץ י"א ניסן – שנת הק"כ. ושם, כמה מאמרי דא"ח המתחילים עם פסוקים ממזמור זה. בביאור מעלת שנת המאה ועשרים והשייכות לקאפיטל ק"כ – ראה הנסמן בהערה³⁷.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר וגו'". ואח"כ ה"יהי רצון".

הגעלת כלים: יש (מהמדקדקים) שנוהגין להגעיל ג' ימים קודם הפסח.

הלכתא למשיחא: לא הספיק לבקר את קרבן הפסח (לבדוק שאין בו מומים) אתמול, יבקר היום (לשיטה שד' ימים כולל יום השחיטה).

יום חמישי, י"ב ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

במעלת יום י"ב ניסן, סיום וגמר פרשת הנשיאים – ראה הנסמן בהערה³⁸.

לאלה שיש להם שיניים תותבות: יש הנמנעים מאכילת ושתית דברים חמים או חריפים של חמץ במשך 24 שעות לפני "הגעלתם". מכירת חמץ במשרד הבד"צ היום מהשעה 12:00 אחה"צ ועד 7:30 בערב (ושוב, לאחר בדיקת חמץ, מהשעה 11:00 בלילה ועד לשעה 1:00 לפנות בוקר). באם נוסעים למקום אחר לחג חשוב לעדכן על כך את הרב.

כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו [=לטאטא ולנקות את החדר] קודם הבדיקה. ויזהיר כל אדם את בני ביתו שיכבדו גם תחת המטות.

דיני תענית בכורות

נוהגין הבכורות להתענות ולהשלים בכל ערב פסח, זכר לנס שנצולו ממכת בכורות.

37) ראה לקו"ש ח"כ ע' 400 ואילך. וראה גם שם ע' 124 ואילך. שיחת פורים תשל"ח. כ"ז מנ"א תשמ"ב. ט"ו מנ"א תנש"א.

ע"ד פסוק האחרון בקאפיטל קכ – בשיחת פורים תשל"ח ((בקשר לשלימות הארץ. וכע"ז הוא באגרת תימן ס"ה). ש"פ וישב תשל"ז (בקשר להחזרת שלום).

עוד על ט"ו שיר המעלות וההוראה מזה – ראה לקו"ש ח"ג ע' 791. שיחת וישב תשי"א. ש"פ משפטים תשמ"ב. ליל ג' דחגה"ס תשמ"ג (ולהמבואר שם – ילה"ע מאג"ק אדמו"ר הצ"צ ע' שסח). ז"ך אייר תשד"מ. ש"פ ראה תשמ"ז. ובכ"מ.

38) ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, י"ב ניסן תש"נ (סה"ש תש"נ ח"ב ע' 393 ואילך).

בקביעות שנה זו שערב פסח חל בשבת, כיון שאסור להתענות בשבת, נדחה התענית ליום חמישי, ומתענים היום, י"ב ניסן. באם עושים סיום, הסיום נערך היום וכל הבכורים המשתתפים מותר להם לאכול אחר כך. [שכח להתענות היום, נחלקו הפוסקים אם יתענה למחר בערב שבת, ולמעשה, יש להחמיר לעשות סיום למחר, אא"כ אין באפשרותו לעשות סיום והתענית קשה עליו³⁹].

מי צריך לצום? כל בכור, אפילו הבכור מאב בלבד או מאם בלבד, וכן בן קיימא הראשון שנולד לאב אחרי נפל [ודאי], וגם גר שהוא בכור⁴⁰. אבל חתן בשבעת ימי המשתה, וכן בכור הנולד בניתוח קיסרי⁴¹, וכן הנולד אחריו, אינו צריך לצום.

נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא קטן [לאחרי ל' יום משנולד] עד שיגדל ואז יתענה הוא בעצמו⁴². וגם בשנה זו, נהגו להחמיר שהאב ישתתף בסיום. אם האב בכור וצריך להתענות בעד עצמו, תתענה האם [והיינו להשתתף בסיום מסכתא כדלקמן. ויש מקילין שיביאו לה מסעודת הסיום במקום תענית] תחת בנה הקטן עד שיגדיל. אבל במקום צער, וכל שכן אם היא מעוברת או מניקה, אין האם צריכה להתענות, [וכן המנהג בכלל] שתענית האב עולה גם בעד בנו [וכשאינן לה בעל שיתענה בעד בנו, וכן אם התענתה בעבר – ראה בהערה⁴³].

39) וראה בארוכה לקו"ש חי"ז ע' 66 ואילך. ח"מ (א) ע' 193 ואילך. ואין שם הכרעה למעשה. 40) כמה נסתפקו בזה. ולכאור' דומה לכהנים ולוים הפטורים מפדיון אבל אית ל' שם בכור (משא"כ ביוצא דופן (שבהע' הבאה) דל"ה פטר רחם, וגם אינו בגדר וילדו שאינו דרך לידה (ראה פירש"י בכורות מז, ב ד"ה וילדו). וממש"כ אדה"ז בטעם שנקבות וגדול הבית אינן מתעניין לפי שעיקר ההתראה והמכה בפ' בתורה היתה רק בזכרים (ולא מטעם שאי"ב קדושת בכורה כבביהגר"א) מ' ג"כ שיתענה. ואכ"מ עוד.

41) שאינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון. וכמה נדחקו מאד להבין כוונת הח"י סת"ע סק"ב בענין זה (וראה אמרי שפך לפסח (צארום) ע' קפט ואילך – בדא"פ). ואף בח"י ל"כ אלא כמסתפק, כיון שהוא זכר לנס שניצולו ממכת בכורים ובכור סתם הוי. ולענין מעשה נשאר בצ"ע. והוב"ד בבאה"ט סק"א. ובשו"ע אדה"ז השמיט הענין לגמרי. וכן במשנ"ב לא העתיק דבריו. (ולהעיר שגם בפמ"ג ציין לשאר דבריו ולא העתיק ד"ז. וראה להלן). ומסתימת כל הפוסקים בד"ז וכיו"ב, משמע שהעיקר בזה שנק' בכור לנחלה או לפדיון, ותו לא. וכמו שבנקבות לא נהגו שיתענו הבכורות (כיון שהמכה הכתובה בתורה בפ' לא הי' בכה"ג. ובביהגר"א, יתירה מזו, שלא ניתנה קדושת בכורה לנקבות), וכן גדול הבית אינו מתענה, דלא מחמירין כולי האי (כמ"ש הטור). ואולי איכא למישמע הכי גם מד' אדה"ז כאן, עייש"ה (בכללות דבריו. וכן בבן קיימא שנולד אחרי נפל ונולד לאב בן מאשה אחרת. ומש"כ בהעו"צ (אשכנזי) – אי"מ. וכבר העיר בזה בקובץ העו"ב י"א ניסן תשס"ג). וכ"מ גם בשו"ת שמלת בנימין ס"ו. גם בפמ"ג בא"א רס"י תע כ' שבכור הבא אחר יוצא דופן יש לצדד לקולא. ובפשוטות, ביוצא דופן עצמו פשיטא לי' דפטור. (אבל י"ל שביוצא דופן עצמו ר"ל להחמיר). והכי איכא לדיוקי ממש"כ בשו"ת חת"ס חו"מ סי' קמח ד"ה אמנם (הב"ד בפת"ש חו"מ סרע"ז סק"ו), שממה שהוחזק להתענות בע"פ מוכח שהוא פטר רחם (לנחלה, עיי"ש), שכל המתענים בע"פ בכור פטר רחם הוא. ומוכח כנ"ל. וראה גם עד"ז ערוה"ש חו"מ סרע"ז סי"ח. (ויל"ד שיוצא דופן לא שכיח). גם בדברי שאול יו"ד שש"ה סי"ח כ' לחלוק על הח"י. וכ"פ בכה"ח סק"ג שלדינא א"צ להתענות. וכ"כ באור ישראל (יאנובסקי) בטעם הפסח סק"ה. וכן הוורו כמה מאחרוני זמנינו. ובפרט, שעיקר תענית בכורות אינו אלא מנהג. וספיקו לקולא (ראה דגו"מ כאן. פמ"ג במ"ז כאן. אבל שם מיירי בספק במציאות. אבל בכה"ח השוה בין הנדונים). והרוצה להחמיר ישמע סיום.

42) ולגבי קטן שהגדיל בי"ד שחל בשבת – ראה בארוכה לקו"ש חי"ז ע' 68 ואילך. ח"מ ע' 195 ואילך.

43) עיין בשו"ע אדה"ז סי' תע ס"ו הפרטים בזה.

במקום שאין מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול בסעודת מצוה. ונתפשט המנהג שבמקום להתענות בערב פסח משתתפים הבכורות בסיום מסכתא (סעודת מצוה) וממילא התענית נפקעת ומותר לאכול כל היום. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [נהגו להקל שגם סיום משניות ומסכתות קטנות נחשב כסעודת מצוה⁴⁴]. ונכון שישתתפו גם בסיום המסכתא וגם בסעודת מצוה. מנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים להסיום דערב פסח.

הנוהגים ללוש מצת מצוה בערב שבת צריכים בשנה זו לשאוב המים ביום חמישי סמוך לחשיכה בבין השמשות של ליל ששי.

ליל שישי, ליל בדיקת חמץ, אור לי"ג ניסן

תזכורת: למי שלא הספיק – קידוש לבנה.

מכיון שכשחל ערב פסח להיות בשבת אי אפשר לבדוק בליל שבת שהרי אסור לטלטל את הנר לבדוק לאורו, לפיכך מקדימין הכל לבדוק בליל ששי שהוא ליל י"ג ומברכין על ביעור חמץ. הבדיקה הערב נעשית בכל הפרטים כבשאר השנים, והיינו לבדוק כל המקומות שמכניסין בהן חמץ (כולל במקום שיאכל סעודות שבת), להניח החמץ הנמצא בבדיקה והחמץ שמשיירים לאכילה במקום מוצנע, ולבטל החמץ שאינו ידוע.

כבר נתפשט המנהג להניח במקומות שונים בבית פתיתי חמץ קשה, כדי שלא יתפרר, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר [וסגור לגמרי באופן שלא יפתח, אבל לא בנייר כסף שיכול לעכב את שריפתם היטב], זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבודק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין.

רצוי להכין מראש רשימה מפורטת עם המקום המדוייק בו הונח כל אחד מעשרת הפתיתין.

נכון להשתדל שבכל הפתיתין יחדיו יהיה לפחות שיעור "כזית" (שכאשר מקבצם ביחד בשק הנייר וכו' ובכף העץ, יקיים מצוות ביעור חמץ מדאורייתא, אף ששורפים קודם זמן האיסור [ובפרט בשנה זו]⁴⁵).

44) שקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ. וראה שיחת ט"ו בשבט תשל"ד. ט"ו בשבט תשל"ט. התוועדויות תשד"מ כרך ב ע' 1050. ולהעיר מסה"מ תשי"א ע' 296. ע"ד אופן הלימוד – להעיר משיחת ש"פ משפטים תשט"ז.

45) יש שכתבו שבנוסף לכך יש להקפיד שבכל א' מעשרת הפתיתין יהיה לפחות משיעור כזית, כדי שאם יאבד א' מהם לא יצטרך לבדוק שוב. ברם, מקום לומר שלדעת אדמו"ר הזקן שגם על פחות מכזית עוברים ב"בל יראה ובל ימצא" מדרבנן (ובמק"א – באו"א. ואכ"מ) גם אם יאבד א' יצטרך לבדוק שוב. ודוחק לחלק ולומר שכאשר החצי שיעור אינו לפניו אין עליו יותר חובת בדיקה. אמנם, עדיין ישנה מעלה מסויימת בפחות מכזית, שאם יאבד א' מהפתיתין, עדיף שיהא פחות מכזית, כי בכזית יש דררא ד"בל יראה" מדאורייתא ובאכילתו יש חיוב כרת, משא"כ בפחות מכזית. (ועוד כתבו שבפירושים קטנים אם מטונפים א"ח בבדיקה. אבל בד"כ עוטפים הפתיתים כך שאינן מתטנפים). ולהעיר, שיש המוריים בדוקא שלפחות א' מהפתיתים יהא בגודל כזית, לצאת להשיטה שאין חובת בדיקה וביעור בפחות מכזית.

מי שבכוונתו לנסוע בערב שבת כדי להיות בחג במקום אחר ומוכר את כל החמץ שבבית לגוי, עליו להשאיר לפחות חדר אחד שאינו נמכר, ולערוך הלילה, ליל י"ג ניסן, בדיקת חמץ בחדר זה. באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ג ניסן, עליו לעשות בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ג ניסן.

באם מתאכסן בליל י"ג ניסן אצל אחרים, אם בעל הבית לא נמצא בביתו – חייב לבדוק עבור בעל הבית. אם בעל הבית נמצא שם ובודק חמצו בביתו, יניח שם האורח חמץ משלו⁴⁶, ויוכל גם לבדוק שם בעצמו (אף שזמן הדין גם בעל-הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתור שלווחו). באם אין לו חמץ משלו, מעיקר הדין אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית, ויזהר לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמע הברכה, כדלקמן.

כמו חצי שעה לפני צאת הכוכבים אסור לאכול (אבל טעימה בעלמא – מזונות או פת פחות מכביצה ופירות אפילו הרבה – מותר עד זמן הבדיקה) וללמוד (אלא אם כן בשיעור קבוע או אם ממנה שומר) ולעשות מלאכה ולהיכנס למרחץ. התחיל קודם החצי-שעה הנ"ל, מותר להמשיך אבל יפסיק כשמגיע זמן הבדיקה. בקביעות שנה זו, בכורים שקשה להם התענית, לפי שאין רשאים לסעוד קודם הבדיקה ויש להם הרבה חדרים לבדוק, יכולים לטעום מעט קודם הבדיקה, או יצוו לאחר לבדוק והם יאכלו.

בדיקת חמץ אחר תפילת ערבית. "בשו"ע יש בזה חילוקים . . והמנהג המקובל הוא כנ"ל – תמיד לאחר תפילת ערבית"⁴⁷. זמן תפלת ערבית בשעה 7:45.

46) אבל על מה שאוכל האורח משל בעל הבית, אין על האורח חיוב בדיקה. וכבני ביתו של בעה"ב האוכלים משלו (ראה שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח).

47) וי"ל"ע אם כ"ה גם להסוברים שאורח זוכה במנתו (ראה לקו"ש חכ"ד ע' 72 הע' 45). ויש שרצו לה"ר שאורח זוכה במנתו משו"ע אדה"ז סש"ו סט"ז (וראה ידות נדרים סרכ"ב ביד שאול סק"א. ועוד). אבל התם שאני, שקולי עירוב שנו כאן, ראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סרצ"א. ועו"ל באו"א – ראה שו"ת נשמת כל חי פלאגי יו"ד סנ"א. וראה תורת אש קנינים ח"ב ס"ד בארוכה.

ובכלל, אין הכרח שצ"ל גדר בעלות ממש בעירוב – ראה העמק שאלה שאילתא קלב סק"ז (ע' צד). שו"ת שבה"ל ח"ו סמ"ד. עמק החכמה סכ"ב (בסור"ס חכמת הלב).

אמנם, בלוח ברה"נ פ"א הי"ב שבנותן רשות שימזגו לעצמן ה"ז כאילו יש להם חלק בו (וכבר העירו מזה בשו"ת מהרש"ם שם. ובדע"ת (שלו) סי' קע סי"ט. נפש חי' מרגליות שם (ד"ה במג"א סק"ד). שו"ת חיי ארי' אה"ע ס"ג סק"א. שזמן ראש או"ח סע"ג. פסקי תשובה שש"מ"א בהגה ד"ה הנה). אבל ל' אדה"ז "כאילו יש להם חלק בו". וראה תורת אש שם. [ולהעיר שבסדר ברה"נ השמיט לגמרי דין אורח לגבי הטוב והמטיב. ומסתימת הדברים, בדין בני חבורה המסובין אצל בעה"ב (שם פ"ב הי"ג) משמע קצת, דס"ל שגם בלא נתינת רשות להדיא מברך. ויתכן שהשמיט שאינו מצוי במדינתנו שיהא ללא רשות. אלא שמשמע קצת שבסדר ברה"נ לא ס"ל שצ"ל שותפות. ואכ"מ].

ובכל אופן, מצינו שאשתו ובני ביתו שחייב במזונותיהן ה"ה כשותפים לגבי הטוב והמטיב, אבל לאידך אין עליהן חובת בדיקה. ואכ"מ].

מתפללים מיד בזמנה. "כיון שקבעו [חז"ל] זמן [לבדיקת חמץ], אם כן מי שאינו בודק בתחילת זה הזמן אינו נקרא עצל אלא עבריין שעבר על גזירת חכמים"⁴⁸. וגם בקביעות שנה זו, כן הוא.

יש מהמדקדקים ליטול ידיהם קודם הבדיקה. מאחר שבדיקת חמץ היא באה לטהרת הרגל, מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות. וקודם שיתחיל לבדוק יברך ברוך כו' על ביעור חמץ. אמירת הברכה במקום שמתחיל לבדוק.

ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה. ו"אפשר לומר . . דמצוה לזכות את בני ביתו גם כן במצוה זו, שהרי עושים מצוה בבדיקתם, אף שאין החיוב עליהם". ומצוה מן המובחר שלא לסמוך לכתחלה בבדיקת חמץ אלא על אנשים בני חורין שהגיעו לכלל המצות דהיינו מי"ג שנה ואילך. ולא ישיחו בינתים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר.

בנוגע לבחורי ישיבה – ראוי שכל חברי החדר ימנו אחד מהם לבדוק החמץ שבחדר. באם רוצים לבדוק בעצמם, ישמעו את הברכה ממנו, באם אפשר, ואח"כ יבדקו בחלק מהחדר.

לא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה אפילו מענייני הבדיקה.

נכון שלא ישיח שלא מענייני הבדיקה כל זמן בדיקתו.

הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר, שאור הנר יפה לבדיקה וחיפוש במחבואות בחורים ובסדקים. ואין בודקין לאור האבוקה אלא לאור נר קטן יחידי. לכתחילה יש ליזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה. במקום חשש שריפה וסכנה – עליו להשתמש בפנס חשמלי.

בודקין על ידי נוצת עוף. מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר.

וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרע.

חייב לבדוק ולחפש אחרי חמצו בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ באקראי. לפיכך כל חדרי הבית והעליות, אפילו אותן שברי לו שלא אכל בהן חמץ מעולם, הרי הם צריכים בדיקה כדינה בלילה לאור הנר [אלא אם כן אין דרך להכניס שם חמץ].

בבית שהתינוקות מצויין בו, אפילו חורים הנמוכים מג' טפחים צריכין בדיקה, שמא הצניעו שם התינוקות מעט חמץ.

יש לזכור לבדוק את המכוננית (לאור פנס חשמלי)⁴⁹.

48 קונטרס אחרון לשו"ע אדה"ז.

49 ואולי יש ללמד זכות על המקילים לבדוק ביום, כשחלונות המכוננית מזכוכית צלולה (משא"כ זכוכית בזמנם), דלא גרע מאכסדרה שלאורה נבדקת. ואף שגם באכסדרה לכתחילה יש לבדוק בלילה, ה"ט שלא לבטל תקנת חכמים שתיקנו לבדוק בלילה בשעה שבנ"א מצויין **בבתיהם** (שו"ע אדה"ז סת"ג ס"ה). ומשמעות כל הפוסקים שכ"ה אפילו בהשאיר חדר א' לבדוק אור ל"ד, וכנראה בכדי שלא לחלוק בין ביעור לביעור בנוגע לבדיקה בלילה דוקא), משא"כ במכוננית, כיון שעיקר דין תשבייתו ל"ש בזה (עפמ"כ הח"י סת"ז סק"ז בנוגע לבדיקת הכיסים. וראה גם שו"ע אדה"ז שם סכ"א, ובמ"מ עה"ג מצייין לח"י). ועצ"ע.

כמו כן יש לערוך בדיקה במקום העבודה (משרד וכדומה), באם לא נמכר לגוי (כיון שישוהו שם בפסח. באם לא, אפשר למוכרו לגוי). ואין להפסיק בשיחה עד גמר כל הבדיקה, כולל הרכב ומקום העבודה, כנ"ל.

מנהגנו להאריך ביותר בבדיקת חמץ.

אחר הבדיקה רצוי למנות את הפתיתים שבשק ולראות שמניינם עשרה (או, באם הוכנה מראש רשימה עם פירוט מקום הנחת הפתיתים וכיו"ב – כנ"ל – לסמן בה את הפתיתין שנמצאו).

באם קרה ואחר הבדיקה והחיפוש לא נמצא א' הפתיתין, מעיקר הדין יש לערוך מחדש את הבדיקה בכל הבית (אך ללא ברכה). ואם יודע באיזה חדר נמצא – יבדוק רק באם בדק שוב ועדיין לא נמצא הפתית החסר אז יש לסמוך בדיעבד על הביטול.

בגמר הבדיקה מניח שק הנ"ל, הנוצה ושירי הנר – אם ישנם – בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר (אבל לא יד הכף, שנשאר בלתי מעוטף) ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו.

ואחר הבדיקה יזהר בחמץ שמשוייר, להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. ואין זו עצה ותקנה טובה בלבד, אלא הטילו חכמים דין וחובת זהירות בחמץ, ומי שאינו נזהר עובר באיסור.

וכשם שנזהרים בחמץ הנמצא בבדיקה לעוטפו ולגונזו במקום משומר ביותר עד לשריפת החמץ שלמחרת, כך יש להזהר גם בשאר החמץ שעדיין בבית, שאסור להשאירו פתוח ולהרשות לקטנים להגיע אליו ולהסתובב עמו בבית.

לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים.

וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר כל חמירא וכו'.

ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. ומכל מקום תיקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו.

בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים לשון ארמי צריך ללמדם ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתיו.

תרגום כל חמירא בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאור שיש ברשותי שלא ראיתיו, ושלא פיניתיו⁵⁰ ושלא ידעתיו יהא בטל ויהא הפקר כעפר ארץ".

50) התירגום "שביערתני" אינו מתאים, כי בשפה המדוברת פירושו "ששרפתי", ולא זו הכוונה.

כשמבטל החמץ בליל י"ד [ובשנה זו, בליל י"ג] מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ובשבת עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבטל.

יום ועש"ק, ערב שבת הגדול, י"ג ניסן

הילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק (נסתלק בשנת תרכ"ו ומנוחתו כבוד בליובאוויטש).

לעולם ישכים אדם לטרוח ולהכין צרכי שבת בערב שבת בבוקר, ובפרט היום שרבו ההכנות לליל הסדר.

שחרית כרגיל, ואומרים מזמור לתודה (כיון שאינו ערב פסח).

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה". ואין אומרים "יהי רצון"⁵¹.

בלוח כולל חב"ד: יש נוהגין להחמיר שלא לאכול גם היום מצה⁵² ומכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור.

החמץ שהונח בפחי הזבל, אם הפח שייך ליהודי, יבער את החמץ לפני סוף זמן שריפת חמץ. ויכול לשפוך עליו אקונומיקה או חומר מפגל אחר עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים, אין צריך לבער את החמץ שבתוכו. מומלץ לשטוף פח האשפה ולהשתמש מעתה רק עם שקית לשאר החמץ שיבערו אח"כ.

בעלי שיניים תותבות עליהם לנקותן היטב ולוודא שלא נשאר עליהן אפילו משהו של חמץ בעין, ואחר כך יכשירן. בקביעות שנה זו, יש להכשירן היום – **בערב שבת**⁵³ בעירו מים רותחים מכלי שני (ואם **בטוחים** שמכלי ראשון לא יתקלקלו השיניים התותבות, יש לערות עליהן מכלי ראשון). ויזהר מרוטב שהיד סולדת בו, ובשבת סמוך לסוף זמן איסור חמץ רוחצן היטב (ומותר לערות עליהן מים חמים בשבת לחומרא). וכשיש חשש שיתקלקלו – די בנקיון גרידא. [נוסף לזה שלא יאכל חמץ חם או חריף במשך מעת לעת לפני זמן איסור חמץ. וכדאי שישטפו הפה והשיניים היטב אחרי אכילת חמץ בשבת קודם שיאכלו מאכלים חמים אף שהם כשרים לפסח].

צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים – באם

(51) ובשיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה) שמעולם לא ראיתי שיהי' איזה נוסח יה"ר מיוחד ליום י"ג ניסן.

(52) וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' קפז סק"ב והב"ד בחק לישראל ס"י. ועוד. [וכבר העירו ממש"כ בחי' רבינו יונה סדר ליל פסח שאם אפה פתו לצורך הפסח אפי' בי"ג אין אוכלין ממנו עד הפסח. אבל בפשטות הכוונה שם לאסור רק בי"ד – ראה הערת המהדיר שם בשביבי אש סק"ו. ובעיקר הדברים שם – ילה"ע מלקט יושר ע' 80].

(53) ראה שו"ת מנח"י ח"ה סוסי' לו. ויען יוסף ח"ב סרנ"ה. ושם, ששטיפת הפה בחמין (כדלקמן) מותר בשבת שאינו ניכר כמתקן. וצ"ל דלא איכפת לן במה שפולט החמין מפיו, שדרך להדיח פיו בחמין ואינו נראה כמתקן (משא"כ בשמן וחומץ – ראה שו"ע אדה"ז סשכ"ח סל"ט). ויש שהקלו גם להגעיל השיניים מעיקרא בשבת – שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' סק"ל.

אפשר להוציאם, יוודאו שאינם מונחים בפה בעת האכילה בפסח. ואם הם קבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, וכן בנוגע ל"סתימות", אזי אחרי שינקום היטב, כנ"ל, בשבת סמוך לסוף זמן איסור אכילת חמץ ישתו מים חמים – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך ישירותם⁵⁴. וכיין מים חמים לפני שבת לשם כך.

אלה שיש להם שיניים תותבות, וכן אלה שיש להם "פלטות" ו"גשרים" לישור השיניים, עליהם להימנע מאכילת ושתיית דברים חמים או חריפים של חמץ במשך 24 שעות לפני סוף זמן איסור אכילת חמץ, היינו החל מהיום בשעה 10:55. ויש הנמנעים מ-24 שעות לפני "הגעלתם"⁵⁵.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה⁵⁶. השנה, שעיו"ט חל בשבת, יש להחמיר כן בע"ש⁵⁷. בשנה זו, אין לבשל לשבת זו חמץ שדרכו לידבק בקדרה או בקערה שהרי אסור להדיח כלים שלא לצורך השבת. וגם בזמננו שאפשר להשתמש בכלים חד-פעמיים לבישול, אין ראוי לשנות להקל⁵⁸.

למעשה, מכינים כל המאכלים לשבת באופן שיהיו כשרים לפסח ובכלים של פסח⁵⁹ (וכמובן, לבד מצה שאסור לאכלה ביום השבת כבכל ערב חג הפסח), ואין אוכלים שום חמץ בשבת חוץ מהחלות לשבת. מומלץ להכין פיתות (שאינן מתפררות) עבור סעודות השבת. [אפשרות נוספת⁶⁰: להכין מצה עשירה (מצה שנילושה בשאר משקין ולא במים) עבור סעודות השבת. אלא שאין לאכלה אחרי סוף זמן אכילת חמץ. וגם כיון שברכתה מזוונת צריך לאכול

54 ויש שהקפידו לעשות מילוי ועירוי ג' ימים.

וכבר האריכו בכמה צדדי קולא בזה: שבד"כ אין היס"ב בפה והאוכל הגיע מכ"ש או שלישי, (והמנהג להחמיר בכלי שלישי הוא רק בדאפשר, ובנדוד"ד ה"ז כשעהד"ח והפ"מ שאפשר להקל בכלי שלישי, ועוד שרוב תשמישו בצונן), וגם שבלא שהה לכמה דעות אינו נבלע, ונוסף לזה נפגם בפה ע"י תערובת הרוק וחום הטבעי (וריאקציות עיכול וכימיות של חלל הפה) ובפרט בין השיניים. ועוד זאת שקו"ט אם שיניים תותבות ופלטות וכו' בולעים שבטבעם נעשו באופן דשיעי ולא בלעי (שאינו דומה לשיניים ממש שמחובר בעורקים ויש לצדד דדינו כבע"ח שאינו בולע, ויש שנטו להקל מה"ט גם בנדוד"ד).

55 בטעם ההיתר לאכול דברים חריפים במשך החג – ראה שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' ג. ובארוכה – שו"ת מאזני צדק ח"ג סל"ו ואילך.

56 ושקו"ט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמנינו. ואכ"מ.

57 שו"ת מהר"י ברונא סקי"ח בשם מהרי"ל. וראה דרכ"ת סקט"ז סק"פ. אבל ראה כה"ח סת"ס ח"ה סקצ"ח שבע"ש שלפני פסח אין להחמיר.

58 ראה שו"ת עמק התשובה ח"א סס"ט סקי"ד. ובפרט במקום שאין עירוב, שגדר גדול יש בדבר כיון שקשה מאד לנקותם אח"כ. ול"ש לזרוק לבית הכסא. וגם מחשש שלא יתפזר חמץ בבית.

אבל קטניות וכן מצה שרוי' מותר לבשל לשבת זו בכלים של חמץ, וכן מותר לטגן דגים או בשר עם קמח מצה, ע"מ לאוכלן לפני סוף זמן אכילת חמץ. וזיהר שלא יתערבב עם כלים ותבשילים של פסח.

59 ראה במנהגי מהרי"ל – במנהג הפרושים ליהרר ממכשול. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות סמ"ט. ובמג"א סתמ"ד סק"ד בשם מהרי"ו, שטוב לבשל בכלים חדשים. והיינו כלים שאינם של חמץ.

60 ויש המעדיפים לא לנהוג כן מחמת החשיבות באכילת סעודת חמץ דוקא בע"פ.

הרבה, כשיעור שיוכלו לברך המוציא וברכת המזון, והיינו שיעור ארבע ביצים, וגם זה – רק אם אם שבע ממנה (ואם אוכלה עם לפתן המשביע ה"ז כאילו שבע ממנה לבדה)). מכינים קוגעל כשר לפסח (ללא חמץ)⁶¹.

ביעור חמץ

בקביעות שנה זו מקדימים לשרוף כל החמץ שברשותו בערב שבת, והיינו כל החמץ שנמצא בבדיקה, וכן כל החמץ הנשאר, ולא ישאר אלא לשתי סעודות שבת (ויזהר להניחו במקום מוצנע שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים). זמן הביעור בשעה 11:58. והרבה נהגו שלא לאכול חמץ אחרי זמן הביעור חוץ מהמוכרח לשבת קודש⁶². ובכלל, נכון שלא להאכיל הקטנים חמץ שלא יתגרר, ואפשר להאכילם מצה.

אע"פ שמן הדין יכול לבערו סמוך לחשיכה שהרי מותר לאכול עד למחר בשעה חמישית מכל מקום טוב ליזהר לבערו בערב שבת קודם חצות היום, כלומר קודם שתכלה שעה חמישית זמנית (כמו בשאר השנים)⁶³.

אף שמן הדין מותר היום במלאכה כיון שאינו ערב פסח, מכל מקום כשהגיע זמן השריפה יש להימנע מכל המלאכות עד שישרוף

61) וכפשטות ההלכה בשו"ע שלא לבלשל דייסא וכדומה לשבת זו. ובכמה ספרים הזהירו במיוחד בנוגע לקוגעל – ראה יוסף אומץ (האן) דיני ע"פ בשבת (ע' ריא). מנהגות וורמייזא (קירכום) מנהגי שה"ג בהגהות (ע' רכט). מנהגים דק"ק וורמייזא (לר"י שמש) מנהגי ע"פ בהגהות (ע' פג). מקור"ח בקיצור הלכות סתמ"ד ס"ג. אזהרות נחוצות לבעל דרכ"ת לע"פ שחל בשבת ס"ד (נדפסו בשו"ת צבי תפארת ח"ב סצ"ה. ושם – בס"ה. ובסו"ס דרכי חו"ש). וראה בהגהות בכת"ק לעלון צא"ח בשנת תשל"ד.

62) שקו"ט ב"מ במנהג זו אם הוא מדינא, או חומרא יתירה. וכבר העירו (שבשו"ע סתמ"ד ס"א שינה בזה מל' הרמב"ם חומ"צ פ"ג ה"ג, ויתר על כן), בל' אדה"ז סתמ"ד ס"ב (ששינה מל' הגמ' הרמב"ם והטושו"ע ועוד) "צריך לבער כל חמץ שברשותו ולא ישייר ממנו רק מזון שני סעודות לשבת". ומ"מ יל"ד, דקאי אעיקר הדין שא"צ לבער עד סמוך לכניסת השבת, וממילא משייר רק הנצרך לשבת (וכ"כ בשו"ת מנח"א ח"א סנ"ט ומשנ"ב סתמ"ד בבה"ל ס"א ד"ה ומשיירין בנוגע לל' הטושו"ע). אבל בל' מהרי"ו דחוק קצת לפרש כן, יעו"ש. ולהעיר גם מלשון הלבוש סתמ"ד ס"ב. וכבר הראו מקור המנהג במנהגי מהר"ש (לרבו של מהרי"ל) ששע"ג (ובהערות המהדיר כתב שט"ס היא). ולמעשה, הרבה פעמים גורם בלבול וחששות. וראה גם מקור"ח סתמ"ד – בנוגע לקטנים.

ובזמננו עוד טעמא איכא בהכי, שהרי המכירה כבר נגמרה בע"ש בשעת הביעור (ויש המוכרים אח"כ מה"ט, והיינו שחלות המכירה סמוך לשבת). והרי בזמננו נהגו למכור הכל כאשר לכל, וא"כ אין לו לאכול החמץ שברשות הגוי. והרי י"א שבכך מבטלים המכירה. וכמה נתחבטו באחרונים לגבי מזון שתי סעודות בשבת, ואיכא עיקולי ופשוטי טובא בהך מילתא (אלא שכבר נהגו להתנות עם הגוי (בע"פ או בכתב) ואכ"מ). והבו דלא לוסיף עלה. ואם חמץ זה לא נכלל בהמכירה, צריך משנה זהירות שלא ישאר ממנו פירורים ברשותו. ונוגע במיוחד להקונים חמץ בע"ש, שאם המכירה נעשית בע"ש ע"מ שיחול לפני כניסת שבת נמצא שהחמץ שלא הי' ברשותו בעת המכירה אינה נכללת במכירה. וראה גם שו"ת ערוה"ב ח"א סי' קג. קב חיים ספ"ט.

63) כ"כ בלוח כולל חב"ד. וכ"ה בעלון צא"ח בשנת תשל"ד שעברה הגהתו הק'. וכן מעשה רב. וראה בארוכה קונטרס "מנהג ומקורו – זמן שריפת חמץ בע"פ שחל בשבת". וש"נ. [וילה"ע בכללות הענין ממש"כ הצפע"נ חומ"צ פ"ג ה"ג לחדש שהביעור בזמנו בע"ש הוא מעיקר הדין. אבל כל הפוסקים ל"כ כן].

החמץ⁶⁴.

בשנה זו, מי שלא ביער החמץ בשעה זו, יבערנו אחר כך עד השקיעה. ויכול גם להוציאו מרשותו ולהפקירו ולהניחו במקום מופקר לכל (כיון שהחמץ עדיין מותר בהנאה, ואפילו באכילה).

יעשה לחמץ מדורה בפני עצמו [ולא עם דברים אחרים] וישרפנו. אבל בשנה זו, אין מבטלין החמץ עד למחר בבוקר שהרי צריך הוא לאכול ממנו בשבת. יש לזכור לקחת מהבית שק הנייר שבו פתיתי החמץ (והכף והנוצה ושירי הנר) מהבדיקה בלילה. שכח לבדוק בליל ששי בודק היום ובברכה.

מי שלא בירך בשעת בדיקת חמץ, יברך על הביעור ללא שם ומלכות⁶⁵.

64 ולדעת הפמ"ג סתמ"ה בא"א סק"ב – היינו חצי שעה קודם סוף שעה חמישית. אבל פשוט לשון המג"א שם סק"ב ל"מ הכי. ובפרט שאפי' מדרבנן אינו חייב לפני שעה ששית, ורק ממנהגא נהגו לשרוף בסוף שעה חמישית. וכש"כ בשנה זו. ובערוה"ש סתמ"ה ס"ז אכן פ' שאסור במלאכה מתחילת שעה ששית.

ואף שבשנה זו אינו חייב מן הדין לבער חמצו בזמנה כבשאר שנים, וכל' השו"ע "טוב לבער" – מ"מ, נכון הדבר בכדי שלא ישכח.

[ולהעיר, ש"א ש"ש אחר חצות בשנה זו אסור במלאכה כבשאר ע"פ שבכל השנים משום גזירה (והב"ד במהרי"ל). אבל לא קייל"ן הכי, ואסור במלאכה רק מן המנחה (קטנה) ולמעלה כבשאר ע"ש. והרוצה להחמיר יחמיר – ראה גם ברכ"י סתס"ח סק"א. כה"ח שם סק"ג. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה מחצות].

65 ובהקדם, שנתחבטו רבים באופן קיום מצות תשביתו בשנה זו. אלא שגם בכל השנים דרוש ביאור בד"ז, שהרי נהגו לשרוף בסוף שעה חמישית. והארכו בזה בכ"מ. ואכ"מ (וראה גם בס' משמייע שלום לידידנו הגרש"ד ב שליט"א וולפא סל"ג בדעת אדה"ז). אלא, שראיתי למי שר"ל דאדרבה בשנה זו מעליותא איכא בהכי שמקיים תשביתו מד"ס כשמבער בע"ש באיזה שעה שיהי, לפי שכך תיקנו מעיקרא לבער הכל לפני השבת. ויש שהוסיפו בזה שבחל בשבת ה"ז כיוצא בשיירא, דלרש"י זמן ביעורו מה"ת כשיוצא מביתו (ראה ב"י סתמ"ה ד"ה ורבינו כתב. פנ"י פסחים כז, ב ד"ה אמרו לו), והה"נ בע"ש שאינו יכול לבער בשבת (ראה מור וקציעה סתמ"ד. אבל שם מיידי בנוגע למה שיש לשרופו דוקא, והיינו לפני כניסת השבת).

ואף שהדברים ערבים לאוזן – לא מצינו לסברא זו בית אב בראשונים. ולא מסתבר לומר שהטפל עדיף מהעיקר. ואדרבה, מסתבר לומר שכיון שאינו מבער לגמרי ומשייר מזון שתי סעודות אין בזה קיום תשביתו אפי' מד"ס (אבל ראה שו"ת נוב"י מהדו"ק או"ח סמ"א), וממילא אינו יכול לברך ע"ז. (ואינו דומה לבדיקה בליל ששי בשנה זו שמברך עלי'). ובפרט לפמש"כ הרמב"ן במלחמות (פסחים ז, א) שאין לך דבר שאסור בהשבתה ומותר באכילה. ולהעיר, שגם ביוצא בשיירא להלכה אינו מברך. ומה גם דאנן קייל"ן כרבנן שהשבתה בכל דבר ומותר לבערו גם בשבת. ועוד, דאת"ל הכי, אטו נימא שגם במבער בליל ששי קיים מצות תשביתו, שהרי ג"ז "לפני שבת", אתמהה. ויש לחלק. ובעיקר הענין – פשוט שהחובה לבער חל רק סמוך לכניסת השבת (ורק לחומרא נהגו לבער לפני'ז, וכל' השו"ע (ועוד) "טוב לבער", זולת לפי' מחודש דהצפ"ע שהובא לעיל ואינו להלכה). ומפורש בבעל המאור (פסחים מט, א) אפי' בשיטת ר"מ, ש"עשו לו שעה שתים עשרה ביום י"ג כשעה ששית ברוב השנים". ועוד, שבבעל המאור שם מוכח שמעיקר הדין קייל"ן כחכמים שהביעור בזמנו אלא שנהגו העם לבער מלפני השבת. וכ"כ בב"ח (סתמ"ד ד"ה אלא דהב"י) שגם הביעור לפני השבת אינו חיוב גמור אלא שהוא הסדר הנכון שלא לטרוח בשבת שלא לצורך. ובמאיירי פסחים יג, א שהביעור בע"ש אינו מעיקרא דדינא ורק ממנהגא. וממילא ה"ז בדומה ממש להמנהג לשרוף בסוף שש – ראה שו"ע אדה"ז סתל"ב קו"א סק"א (אף שבנדו"ד אי"ז ממנהגא כ"א "הסדר הנכון". ועוד להעיר, שגם במבער אחרי שש כתב בקו"א שם שבפנים סתם הדברים מאחר שהחילוק אינו מבואר להדיא באחרונים. וגם ציין למשד"כ בסתמ"ו ס"ב ששם הכריע שלא לברך). והדברים מוכרחים, שהרי בשכח או נאנס מבער בשבת באופן המותר, וכן בגמור אכילתו בשבת חייב בביעור, ולא אמרינן שמצות ביעור מוטלת עליו רק בע"ש (כפי שכתבו אחרים בדעת הרמב"ם. ואכ"מ). ועכ"פ, פשוט שאין לחדש עפ"ז לברך בע"ש בשעת

ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר יהי רצון כו' [הנוסח נמצא בסידור]. בקביעות שנה זו, אומרים "כל חמירא" רק למחר בשבת. ומפי השמועה, שכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר ה"יהי רצון" בערב שבת בשעת ביעור חמץ⁶⁶.

בקביעות שנה זו: לפני סוף זמן שריפת חמץ, באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים. וכן לייעד הלחם לסעודות שבת במקום מסויים⁶⁷. להוציא מהבית את כל שקיות הזבל, שואב־האבק וכדומה. בדיקת וניעור הכיסים מחר בשבת קודש לפני סוף זמן ביעור חמץ.

במענה לשאלת רבים: מה עושים במצת העירוב שהשתמשו בה בערב פסח של שנה שעברה לעירובי חצרות? יש שהציע לאוכלה לאחר שבת הגדול [ובשנה זו – אחרי שבת שלפני] בצורה מבושלת, אך הראשונים כמלאכים כתבו במפורש שנוהגים לשורפה או לבערה בערב פסח. ובטעם הדבר שלא ניתן להשתמש בה לשנה הבאה, ביאר כ"ק אד"ש שהיות ובמשך השנה כולה אין המצה נשמרת כראוי לפסח, על כן זקוקים לבערה.

נשים שעדיין לא הכשירו את טבעות הידיים או עגילים שנגעו בחמץ חם, או בזיעה (=אדים) של חמץ, וכוונתן להשתמש בטבעות אלו בפסח, יזכרו להכשירן כעת בעירו מיס רותחים.

סוף זמן שריפת חמץ: 11:58 לפני הצהריים.

במקרה חירום כשמאיזה סיבה לא התאפשר לסדר מכירת חמץ לפני זמן שריפת חמץ, יש ליצור קשר עם רב מוסמך⁶⁸.

אם לא הגעיל כליו לפני סוף זמן הביעור מותר להגעיל גם אחר כך עד כניסת השבת.

אפיית מצה בערב פסח: כשחל ערב פסח בשבת, נוהגים ללוש

הביעור. ובכלל, כל עיקר ד"ז תלוי בפלוגתת ראשונים ואחרונים באופן זמן הביעור בשנה זו, ובשקר"ט בפוסקים בביאור דעת הרמב"ם והרי"ף וכו', וכן בהבנת הטעם שהכריעו להלכה שמבערין לפני בשבת ומשיירין ב' סעודות. ובכל כגון דא אין לחדש לברך במילתא דתליא פלוגתא. ולהעיר, שבכ"מ (לקוטי הלוי (באמבערגער) מנהגי ווירצבורג דיני ע"פ שחל בשבת סק"א. חק לישראל וועלץ סל"ג. ועוד) כתבו להיפך, שגם למ"ד שבשאר השנים יכול לברך בשעת הביעור, בשנה זו שאינו מבטל חמצו ורק שורפו אינו מברך. ואפושי פלוגתא מן הקצה אל הקצה לא מפשינן.

66) וכן המנהג הנפוץ. וכן נמסר שנהגו בכמה חצרות. וראה גם שו"ת תשוה"נ ח"ב סרי"א. שו"ת ויען יוסף ח"ב סרנ"ג דיני ע"פ שחל בשבת. ובפשטות, שנוסח היה"ר שייך לשריפת החמץ שנעשית בע"ש. ועוד להעיר שאדה"ז בסידורו החמיר מאד בדין בקשת צרכיו בשבת. [הנמצא ביומן תשמ"א במעשה רב שאמר "כל חמירא" גם בע"ש – כנראה שהרושם שגה ברואה].

67) ותלוי בכמה פרטים באופן המכירה שע"י הרב, אם המכירה חלה בשעת הביעור או לפני כניסת שבת, ואם החמץ לסעודת שבת נכלל במכירה. ולא ראיתי להאריך כיון שכ"ז נוגע לרבנים יושבים על מדין. והארכנו במק"א. וכבר נז' לעיל, שנוגע במיוחד להקונים חמץ בע"ש, שאם המכירה נעשית בע"ש ע"מ שיחול לפני כניסת שבת נמצא שהחמץ שלא הי' ברשותו בעת המכירה אינה נכללת במכירה.

68) ע"פ ההגהות בכת"ק לעלוך לפסח תשל"ד (כקביעות שנה זו).

המצות בערב שבת אחר חצות היום⁶⁹.

בספר המנהגים – חב"ד⁷⁰: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג לחלק מצות שמורה ערב חג הפסח אחרי מנחה כשהוא **לבוש בבגד משי של שבת ויו"ט** ובחגירת אבנט". וכ"ה בכ"מ שלובשים בגדי שבת ויו"ט אחר חצות.

הלכתא למשיחא: השנה, שנה הששית לשמיטה, היא ערב שביעית. בזמן שאין בית המקדש קיים מותרים בעבודת הארץ בשנה שישיית עד ראש השנה של שביעית. בזמן שבית המקדש קיים, שלשים יום סמוך לשביעית אסורה עבודת הארץ הלכה למשה מסיני מפני שהוא מתקנה לשביעית. וגזרו חכמים שלא יהיו חורשים שדה הלבן ערב שביעית בזמן המקדש **אלא עד הפסח**, ושדה האילן עד העצרת.

הלכתא למשיחא: חל להיות יו"ט אחר השבת, ויש מצוה לטהר את עצמו ברגל [כדלקמן - ערב פסח], מטבילים את הכלים מלפני השבת (שלא ישהה את הכלי ויבוא לידי תקלה להשתמש בו לתרומה או מפני שנראה כמתקן) אבל האדם עצמו טובל בשבת.

הלכתא למשיחא: לדעת כמה ראשונים כשחל ערב פסח בשבת, כקביעות שנה זו, מביאים חגיגת י"ד בערב שבת ואינו נפסל בליל ט"ו. אבל שאר הראשונים חלקו עליהם. ולמעשה, אינו מביא חגיגה בקביעות שנה זו.

הלכתא למשיחא: מכשירי קרבן פסח שאפשר לעשותן קודם השבת אינן דוחין את השבת. לפיכך, יסדר היום כל ההכנות הנצרכות עבור שחיטת הפסח מחר, כולל הבאת הקרבן והסכין, השחזת ובדיקת הסכין, הקדשת הסכין, חתיכת יבלתו של הקרבן (אם נצרך) וכו'.

עירובי חצרות:

עירובי חצרות: כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר. אבל התירו על ידי עירובי חצירות.

המנהג לעשות עירובי חצרות בערב פסח (ובקביעות שנה זו – בערב שבת) ע"י מצה אחת שלימה⁷¹ [אבל בקביעות שנה זו, שחל ערב פסח בשבת, אין להשתמש במצת מצוה שמיוחדת עבור מצות אכילת מצה בליל הסדר] ומערבין בה לכל שבתות השנה, ולא יעשו

69 והמנהג גם בקביעות כזו לומר הלל בשעת מעשה (ודלא כשו"ת מנח"א ח"א סנ"ט סק"ד, והב"ד בחק לישראל סי"ב). ובקביעות כזו, א"צ לומר בשעת הלישה שכל הפירורים יהיו הפקר.

(70) ע' 38.

71 ואף שבשבת ע"פ (בקביעות ש"ז) אין לאכול מצה – ראוי לקטנים (וי"א גם לחולים המוכרחים לכך). וגם ראוי לאכילה בע"פ אחרי בישול ברותחין בכלי שני (להמקילים לעשות כן בשבת) ובפרט כששרה ברוטב. וי"א שא"צ שתהא ראוי כל השבת, וסגי שראוי ביה"ש בכניסת השבת. ויש שהחמירו לערב גם במצה וגם בחמץ (ראה שו"ת שמע ישראל סע"ז), וכמובן יאכל החמץ בשבת לפני סוף זמן אכילת חמץ והנשאר יבער לפני סוף זמן הביעור.

עירוב חצרות בעירוב פסח אלא אם יש ב' בתים שיותר על ידי עירוב זה לטלטל ולהביא העירוב מזה לזה דרך פתח או חלון.

לפרטי הלכותיה – ראה הנסמן בהערה⁷².

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו⁷³.

וצריך לברך עליו בְּרוּךְ אַתָּה אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוּב.

ואומר: בְּדִין יְהִי שְׁפָא לְנָא לְאַפּוּקֵי וּלְעִוְלֵי וּלְטִלְטוּלֵי מִבֵּית לְבֵית וּמִחֲצַר לְחֲצַר וּמִחֲצַר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בֵּין בְּשַׁבָּת זוּ וּבֵין בְּשַׁאָר שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה לָנוּ וּלְכָל הַדְּרָים בְּשִׁכּוּנָה הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..." ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו⁷⁴.

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [=מצה] משלו [בשיעור כגרוגרות (=כשליש ביצה)] לכל אחד מבני החצר [כלומר לכל בית⁷⁵], ואם הם יותר מי"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גרוגרות, שהם כששה ביצים פת. [מצות עבודת יד אינן אחידות. כן

72 ראה בשו"ע אדה"ז סשס"ו ואילך.

73 ראה בפרטיות בשו"ע אדה"ז סי' שפב.

74 מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. ובפשטות, היינו בדיעבד (וד"ז תליא בפלוגתא בפ"ד המג"א ואדה"ז אם לכתחילה אפשר לסמוך לברך אחר הזיכוי מטעם הנ"ל). והנה, בסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. וכבר העיר מזה בקצוה"ש סי' קה בבדה"ש סקי"ז.

אבל כבר כתבו כמה אחרונים (בדעת השו"ע) שיש לחלק בפשיטות – ראה ערך ש"י ששצ"ה. פני אפרים בומבאך סתקכ"ז סי"ב. שו"ת דברי מלכיאלי ח"ג ס"ו. קובץ בית ועד לחכמים שנה ד חו' ה-ו ע"ד. חמדת אברהם ח"ב ס"כ. והאריכו בזה בכ"מ. והרבו להקשות עמש"כ במשנ"ב סשס"ו בבה"ל סט"ו ד"ה בשעה. וראה קובץ הערב י"א ניסן תשע"ג. ואכ"מ. [וזהו נוסף לכך, וג"ז עיקר, שבהנהגת האריז"ל מצינו להדיא לברך קודם הזיכוי. ומש"כ במג"א סשס"ו סק"כ דקאי בע"ת – הנה, בכתהאריז"ל שלפנינו מוכח דקאי בע"ח, ממש"כ "בכל ע"ש". ויתירה מזו, מפורש בשעה"כ מנחת ע"ש דמייירי בע"ח. ומפורש יותר במ"ח מס' יום הששי פ"ו מ"ג. וראה יד אהרן ששצ"ה. ברכ"י ששצ"ד. שע"ת ששצ"ד. ערוה"ש ששס"ו סכ"ה. נימוקי או"ח סק"א. כה"ח סשס"ו ס"ק קלד. כה"ח סתקכ"ז סקע"ז (וצ"ע שהרי הו"ע כתב בדעת האריז"ל דקאי בע"ח). ואיך שלא יהי', הרי בע"ת ברירא לן בסידור דעת אדה"ז לזכות תחילה].

והנה, לא נעלם ממני שכמה ראשונים (ראה אבודרהם הל' ברכות סדר ע"ח. אר"ח הל' עירובין. ועוד) כתבו להדיא לברך אחר הזיכוי, וכ"ד כמה אחרונים (וראה שו"ת מגידות סי' קנד ובפי' מגד יהודה שם. חלק לוי סי' קכד. וראה נחלת צבי ששס"ו סק"א. בני ציון ליכטמאן סקכ"ב). אבל אגן בדעת אדה"ז קיימינן השתא. ואין סיבה לנטות ממש"כ בשו"ע ללא ראי' ברורה. ובסידור שי"ל לאחרונה עם הוראות והדרכות כתבו לברך אחר הזיכוי. וטעמם נפלא ממני. אמנם, בקצוה"ש שם כתב ללמוד מסתימת רבינו בסידורו בנוגע לע"ח שדינו כע"ת. וצ"ע.

75 כ"מ בשו"ע אדה"ז שם. וכ"ה בפ"י רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריטב"א שם. מאירי שם. שלה"ג שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. הט"ז. ה"ז) משמע לחלק בין שיתופי מבואות לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכל בית. וראה תויו"ט עירובין פ"ז מ"ח. מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח סשס"ח סקי"ד.

להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מוזר" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – בהשערה ממוצעת, כשלש מצות. במצות גדולות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחן] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

הכנות לחג

בקביעות שנה זו צריך לגמור כל ההכנות לחג היום, בערב שבת. הסדר בליובאוויטש בערב פסח היה, שאחר שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ואח"כ עוסקים בשארי ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה ג"כ – להסיר החותמות מעל בקבוקי היין ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נזהרים שלא יגע ברזל הפראפעניצער [=פותחן] ביין⁷⁶.

האריז"ל כתב הנזהר ממהשו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. – ואולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בודאי בעל בחירה הוא גם אז.

בתשובת אדמו"ר הזקן הובא שכתב האריז"ל להחמיר כל החומרות בפסח. ולהעיר, שבשנת תרצ"ב סיפר כ"ק אדמו"ר (מהור"י צ) נ"ע שאביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, היה אומר שאין לנהוג בהדורים בחג המצות. – הטעם שלא יחול בקבלה בנדר.

לא יאמר אדם "כמה טורח פסח זה", כי רשע מה הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם = מה טורח זה לכם". ועכשיו אין העולם נזהרין בזה, ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר "מה טורח זה" על טורח הקרבת הפסח, שהיא מצוה מן התורה, ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות "כמה טורח", אין איסור בדבר.

"ערב פסח . . אין ליובאוויטש . . אין איין און דעם זעלבען טאג איז געווען א גרויסער אונטערשייד אין דער שטימונג צווישען דעם ערשטען האלבען טאג און דעם צווייטען האלבען טאג. דער חצות היום האט מבדיל געווען אין אזא הבדלה אז עס פלעגט זיין ווי צוויי באזונדערע צייטען אין יאר."⁷⁷

כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו

76) ספר השיחות תש"ג ע' 74. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 129.
77) לקו"ר ח"א ע' 264. ועיי"ש ע' קלד ואילך (חלקו הועתק לקמן).

ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

"יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך" – כך בכל השנים. ולפיכך, השנה יש להכין מערב שבת את הפריטים הנצרכים לליל הסדר [מצות, יין (לפתוח את הבקבוקים), סימני הקערה, צליית הזרוע, לבדוק את החסה מתולעים ולייבשה (מחשש שרויה ב"כורך"), גירוד החריין, הכנת החרוסת, ועוד].

חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום [ובשנה זו – בערב שבת] וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבלייל הסדר ממהרים ולא ישתדל לבדוק כראוי. ויזהר שלא להשרות המרור במים אפילו צוננים במשך מעת לעת – כ"ד שעות רצופים. ואם הניחם במים מותר להוציאם מהמים בשבת. ולכתחילה יעשה ע"י נכרי. אף לאלו שאין מקפידין בכך בכל ערב פסח, השנה אחרי גירוד החריין נכון לכסותו שלא יפוג טעמו עד מוצאי שבת.

כדאי לבדוק את המצות היום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות. אין לקלף ביצים לליל הסדר לפני שבת, שלא תעבור עליהם הלילה. דין השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב שבת יתבאר לקמן בדיני ליל הסדר.

במקום האפשרי – כגון שאינו אוכל בשבת בחדר האכילה – נכון לסדר גם השולחן לליל הסדר מערב שבת בכדי שלא יצטרך להאריך בהכנות במוצאי שבת ויישנו התינוקות. אבל הקערה נוהגין לסדר בליל פסח וקודם קידוש.

במדינות אלו נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל פסח, ואפילו בשר עגל ועוף (שאין הפסח בא מהם). אבל דבר שאינו טעון שחיטה, כגון דגים וביצים, מותר לאכלם צלויים.

צלי קדר (פירוש: שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה, אלא מתבשל במוהל [=רוטב] היוצא ממנו) – אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח, אף על פי כן יש לאוסרו מפני מראית העין, שלא יטעו להתיר גם צלי אש. [ויש להחמיר גם בטיגון במעט שמן]. ואפילו אם בשלו מתחילה במים ואח"כ עשאו צלי קדר, יש לאסור. אבל צלאו ואח"כ בישלו מותר.

נהגו כשקונין קדירות חדשות [של חרס] בפסח מבשלין בהן פעם אחת קודם יו"ט (לפי שע"י בישול הראשונה הן מתחזקין ומתקשין ומחזיקין מים ביו"ט וזהו גמר תיקון עשייתן ואסור משום תולדת מכה בפטיש⁷⁸).

שנים מקרא: בקריאת שמו"ת מנהגנו לומר כל ההפטרות. ובפרטיות, כמנהג רבותינו נשיאנו – בועש"ק, ההפטורה דפ' צו. ובש"ק בבוקר –

עוה"פ משביעי עד גמירא עם הפטרה דערב פסח ("וערבה").

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע⁷⁹: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"]. השנה שערב פסח חל בשבת, הטובל בשבת, אינו צריך מחר טבילה נוספת מקדושת שבת לקדושת יו"ט.

הלכתא למשיחא: טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל⁸⁰. ושבת ערב הרגל כרגל, שעם הארץ נאמן על הטהרות כברגל⁸¹.

מנחה: אומרים הודו, פתח אליהו וכו' כרגיל.

תזכורת: לפני שבת – לפתוח את האריזות והעטיפות של הבגדים החדשים, להוריד את התוויות מכירה או של הניקוי יבש, לקרוע את התפרים בכיסים, לבדוק ולהדק את הציציות וכדומה. טבילת כלים חדשים – לפני שבת. שכח להטביל לפני שבת – ראה בהערה⁸².

הפרשת חלה מהמצות – וכן החלות לשבת⁸³ – לפני שבת.

לחתוך מפות ניילון ופולסטיק עבור שבת ויו"ט.

עצה טובה להכין מגבות נייר חתוך לשבת (עבור ניקוי אחרי סעודות השבת).

מותר להסתפר וליטול צפרניים לכבוד שבת וחג עד כניסת השבת.

המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשבת ולשני ימי החג.

לתת צדקה עבור יום השבת קודש ועבור שני ימי החג.

מצוה על כל אדם שיממש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, בפרט אם לבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום.

79) אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשורה גארדאן-רייניץ שבט תשע"ח.

80) רמב"ם מטמאי מו"מ פי"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

81) ע"פ ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ז (ושם, באו"א קצת). וראה או"ש מטמאי מו"מ פי"א הי"א. וצ"ע שהשמיטו ברמב"ם.

82) אם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה ולא יברך על טבילה זו. אבל רק אם אם בדעתו להשתמש במים בשבת (להדחת כלים וכדומה, שהרי אינם ראויים לשתי'). ואם אין בדעתו להשתמש במים בשבת – יתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו. ומכל מקום אחר יום טוב צריך להטבילו בלא ברכה. בכלי זכוכית שלא הי' באפשרות להטבילו לפני יו"ט מותר להטבילו ביו"ט.

83) אם לא הפרישו חלה מהחלות אסורים באכילה וצריך ליתנם כולם לגוי במתנה גמורה קודם סוף זמן הביעור בשבת. ומה"ט כתבו הפוסקים שבשבת זו צריך לומר עשרתם עירבתם אפילו בחו"ל.

אם קנה בגדים חדשים ליום טוב עדיף ללבושם מערב שבת לכבוד שבת קודש (אא"כ נמנע מלעשות כן מחשש חמץ).

הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט. לכן, השנה בערב שבת יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש להדלקת הנרות בליל א' ובליל ב' דחג הפסח.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות: אסור לחמם נר ביו"ט כדי להדביקו במנורה, ולכן יכין הנרות עבור יו"ט מערב שבת. מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו **מעט**⁸⁴ מים או שמן בכוסית **בערב שבת** [ומותר לעשות כן] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל א' דיום טוב. כיון שצריך לאכול סעודת הלילה במקום שהנרות דולקות, וכן בעת הקידוש טוב ליתן עיניו בנרות, כדאי שיהי' בעת הסעודה (ולא רק בעת הקידוש) עכ"פ נר אחד שבירכו עליו. ולכן יסדרו להדליק הנרות בסמיכות למקום הקידוש והאכילה – היינו אכילת הפת עכ"פ⁸⁵ – שיוכלו לראות הנרות משם⁸⁶.

כיון שאסור בשבת לטלטל הפמוטים וכן המפה והשולחן שמתחת לפמוטים, יש לסדר הנרות והמפה – באם מניחן על השולחן – באופן שיהא בנקל לבער הפירורים בשבת. וניתן לפרוס מפת פלסטיק על השולחן, ולהעמיד הנרות בסוף השולחן, והמפה פרוסה רק עד מקום הנרות. או לחתוך המפה מפלסטיק מסביב למקום הנרות, כדי שיוכל לזרוק המפה אחר כך. ויש הממליצים להשתמש בנרות חד-פעמיות לצורך זה ולנער המפה. ונכון להניח דבר היתר כגון ספר קודש על השולחן קודם שבת בכדי שיוכלו לטלטל השולחן אחרי כיבוי הנרות לצורך ניקוי המקום.

זמן הדלקת נרות שבת: 6:56 (18 דקות לפני השקיעה). אם איחרו את הזמן עד אחר השקיעה, אסור להדליק נרות. נוסח הברכה: להדליק נר של שבת קודש⁸⁷.

84 אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

85 ולהעיר שבכה"ח סרע"ג סקמ"ז כתב שמדברי הזהו"ק והאריז"ל משמע שצריך לאכול כל הסעודה במקום הנרות. אבל אין הכרח שצ"ל דוקא הנרות שבירכו עליהם. ויכול לקיים ענין זה ע"י נרות החשמל. ובפרט כשנעשה באופן כזה מחמת הזהירות מחמץ.

86 וכשמגיע אורו למקום האכילה סגי בהכי – ראה קצוה"ש סע"ד בבדה"ש סק"א. משנ"ב סתרל"ט שעה"צ סק"כ. כה"ח סרע"ג סקמ"ו. [אבל בכלל מנהגנו שהנרות על השולחן דוקא – ראה שו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' א' תכה וסי' ב' תתקמא].

87 אם טעתה ואמרה להדליק "נר של יום טוב", אם נזכרה תוך כדי דיבור חוזרת ואומרת

ליל שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול י"ד ניסן, ערב חג הפסח

יום הולדת הרמב"ם. "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש
אחר חצי היום".

קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול⁸⁸.

שכח ולא הניח החסא (סאלאט) במקרה לפני שבת מותר להכניסו
בשבת ואין בו משום מוקצה (גם למנהגו שאין אוכלים מהמרור
בשבת) ולא משום הכנה משבת ליו"ט.

קבלת שבת וערבית ליל שבת כרגיל. בלכה דודי: "ברנה ובצהלה".

דיני סעודות שבת [עוד פרטים להלן בסעודת היום].

קידוש בגביע יפה חד-פעמי, או בגביע כשר לפסח ויזהר שלא
יגע בלחם. אפשרות נוספת: לקדש בגביע של חמץ ולהניחו אחרי
הקידוש עם כלי החמץ. העושה כן לא ישייר מקידוש להבדלה.

באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידים בסמיכות למקום האכילה,
וכשאי אפשר, בהליכה לצורך הסעודה, יש להקל שאינו הפסק.

יאכל החלות במקום שלא יתנשבו פיוררים ובמקום שאפשרי בקל
לנקות אחר כך. אין לאכול החלה על גבי שטיח, או כסא בעל
חריצים, כפשוטו. ויזהר שלא ידבק חמץ על הבגדים. ואין להשתמש
בסכין של פסח.

יאכל לפחות יותר מכביצה פת⁸⁹.

יש המעדיפים לאכול בחדר שמושכר לגוי בשטר המכירה. אבל גם
בזה יש ליזהר בכל הפרטים הנ"ל ודלהלן⁹⁰.

אם אפשר, כדי לצאת מכל הספיקות⁹¹, עדיף לאכול כל הסעודה
בחדר אחד מתחילתו ועד סופו. ושם יאכלו סעודת שבת עם בשר
ודגים וכל מטעמים⁹². אפשרות נוספת: אחרי אכילת הפת לעקור
לחדר אחר לאכול מאכלי פסח ולחזור לפני ברכת המזון לאכול

"של שבת קודש". לאחר כדי דיבור – לא יצאה, וחוזרת ומברכת כל זמן שהנרות דולקות.
(נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", בחוהמ"פ פסח תשע"ט).

88) פרטי הנס מובאים בטור ובשו"ע אדה"ז רס"י תל. ונתבאר בריבוי מקומות בלקוטי
שיחות.

89) ובזה גופא – כל כזית בכדי אכילת פרס, והזיתים תכופים זל"ז.

90) ומכמה טעמים. ותלוי גם באופן המכירה ובתנאי שנעשה עם הגוי (ושקו"ט בכ"מ כדת
מה לעשות בנוגע להמכירה. וראה גם שו"ת מענה אליהו להאדר"ת סי' קיא). ועוד, שיש
לחוש שכשלוקח החמץ לאכול (ברשות הגוי בהתאם לתנאי) נעשה שלו להתחייב באונסין.
ואכ"מ.

91) קידוש במקום סעודה (ראה שו"ע"ר סרע"ג ס"ב). איסור שינוי מקום בסעודה וחובת
ברכת המזון במקום אכילת פת (ראה שו"ע"ר סי' קעח ס"ד וסי' קפד ס"א), משכו ידיהם מן
הפת (ראה שו"ע"ר סי' קעז ס"ו ואילך). ועוד.

92) שבכך מקיים מצות עונג שבת כדבעי.

ומ"מ הרוצה לאכול מאכלי שבת אחר הסעודה כדלהלן נמי ש"ד, שלא מצינו להדיא
שבשבת צריך לאכול בשר ודגים בתוך הסעודה (משא"כ ביו"ט שהוא מדין שמחה – ראה
יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. מעדני יו"ט פ"ז סכ"ה סק"ז. ועוד. ואכ"מ. והארכנו מזה בלוח לחגה"ש
דאשקתד).

קצת פת במקום הראשון ולברך שם ברכת המזון⁹³. ואם אי אפשר (ולדוגמא בסעודת שבת בבוקר והוא קרוב לסוף זמן אכילת חמץ), יש לקדש באותו חדר שיאכלו שם החמץ⁹⁴, ויאכלו שם פת יותר מכביצה ויברכו ברכת המזון, ואח"כ ימשיכו סעודת שבת בחדר שיאכלו שם מאכלי פסח עם ברכות הנהנין לפנייהם ולאחריהם.

בדיעבד אם קידש בחדר אחד והלכו לאכול פת בחדר אחר באותו בית, אין צריך לחזור ולקדש אם כשקידש היה דעתו לאכול שם. אבל לכתחלה טוב שלא לעשות כן. אבל מבית לבית או מבית לחצר (אם בשעת אכילתו שם אינו יכול לראות משם את מקומו שקידש בו אפילו דרך חלון) אינו מועיל מה שהיה בדעתו מתחלה על כך וצריך לחזור ולקדש.

93 ובאופן אחר קצת: אחרי אכילת פת כשיעור בחדר הראשון, לאכול "מעט פת", ואפילו פחות מכזית (וי"א דוקא כזית), בחדר השני בריחוק מהשולחן והכלים, ואחר כך להמשיך הסעודה עם מאכלים כשרים לפסח בחדר שני ולברך ברכת המזון שם. ואף שיש המפקפקים גם בזה, כיון שלמעשה נמנע מלאכול הפת עם שאר המאכלים ולדעתם ה"ז ג"כ בגדר משכו ידיהם מן הפת – אין דבריהם עיקר, שהרי לא סילק ידיו מהפת, ורק שנמנע מטעמים הידועים לו לאכול המאכלים ביחד עם הפת, וכש"כ שאאפ"ל בכגון דא שנראה כסעודה אחרת (ראה שו"ע אדה"ז סי' קעז סק"ז. קו"א לסי' קעד סק"ט). ועוד שיש לדון בכל הענין שהרי לא איכפת לו כלל לאכול מצה עשירה או מצה מבושלת (וגם למנהגו – לפני זמן איסור אכילה). ויתירה מזו, שבעיקר הענין מצינו בתוס' ריה"ח ברכות מא, ב ד"ה לאחר שאם אוכל ללא פת מחמת המצוה ולא מחמת שקץ בפת הפת פוטרנו. וראה שבות יצחק פסח ס"ט סק"ד. אלא שיש מקום לחלק בין הדברים (ומה גם שלא נתברר על נכון כוונת תוס' ריה"ח אם ס"ל שאסור לאכול מצה עם הפסח ומרור או רק שמחמת המצוה אינו רוצה לאוכלם ביחד), ובפרט שכאן איירינן כשמותר לו לאכול עדיין חמץ ורק שאינו רוצה בכך (וראה גם שו"ת שערי שלמה גרוסמן ח"ג סנה"א). אמנם, בנדו"ז שבאמת אינו מסלק מהפת ורק שאינו רוצה לאכול הפת עם שאר המאכלים ביחד ודאי לית לן בה. וכ"כ בשו"ת חשב האפוד ח"ג ס"י. ומה גם כשלא גמר מלאכול "עיקר הסעודה" והם דברים הבאים מחמת הסעודה – ראה חשב האפוד שם. ובאריכות בגל' אליבא דהלכתא ניסן תשס"ט ע' מד ואילך. וראה גם שו"ת עמק התשובה ח"ה סכ"ז. ויש להעמיס הדברים גם בשיטת אדה"ז שם ס"ו (וראה גם בשו"ע אדה"ז סי' קעז בקו"א סק"ב. וכש"כ בנדו"ד שהוא בשו"ט שגם באוכל מעט פת ואינו חפץ לאכול יותר פוטר שאר המאכלים, עיי"ש. ומ"מ עדיין צריכים אנו לסבא הנ"ל, כיון שבנדו"ז גרע טפי, שסילק ידיו מהפת עם סילוק השולחן). וכש"כ באופן שבפנים שאין כאן שום סילוק מהפת שהרי חוזר ואוכלו. וראי' אלימתא ממש"כ הח"י סתע"א סק"א שבאכל בע"פ מזמן היתר חמץ ונמשכה אכילתו עד הערב ופורס מפה ומקדש אינו מברך המוציא, הרי לנו שאע"פ שכבר סילק ידיו מהפת ה"ז סעודה אחת. ואאפ"ל דמיירי שאכלו מצה מבושלת שהרי משעה עשירית אסור גם בזה. וראה מאמ"ר שם דמיירי שהמשיך בפרפרת ושת'. וכן מצינו בלבוש סי' קעז ס"ב (והב"ד בשכנה"ג בהגב"י שם סק"א) שבהשארת פת על השולחן לאוכלו בסוף מהני, וכש"כ באוכל הימנו. (אף שיש מקום לחלק קצת). וגם למש"כ בבב"ב שם סק"ב ובחסל"א שם סק"ג דלא מהני – באוכלו אח"כ ודאי ש"ד. וכ"כ בבא"ח פ' נשא ס"ו. (ומרויח בזה גם שאינו מסיר המפה עד אחר ברהמ"א (ראה שו"ע או"ח – ודאדה"ז – סי' קפ ס"א (ס"ב)), אף שהפת עצמה בהכרח שלא לשייר, ושומר מצוה לא ידע וגו', ואדרבה – סימן ברכה בדבר שעושה כן שלא להיכשל ח"ו (ודלא כמי שכתב להשאיר בדוקא כזית פת מטעם הנ"ל וגם בכדי לקיים מצוות תשבתו ע"י זרקיתו לבית הכסא. ואדרבה, ראה יפ"ל ח"ו סי' קפ סק"א שאם ילך לאיבוד אין לו לשייר פת על שולחנו. ובכלל, בזמננו לא נהגו בדבר שאין עניים מצויים. ואכ"מ)).

[והנה, יש שכתבו להלקל יתרו על כן (ראה שו"ת יד נתן ח"ג סכ"ה ואילך), גם כשאינו חוזר ואוכל פת במקום השני, אם משנה מקום מחדר לחדר בבית אחד ואכל בחדר הראשון על דעת לברך בחדר השני. אבל קשה לסמוך ע"ז שהרי נסתפקו הפוסקים בדבר אם מהני, וסמכו ע"ז רק כשאא"פ לו לברך במקום הראשון (ראה מג"א סי' קפד סק"א. אדה"ז שם סוס"ב), משא"כ בנדו"ד. ועוד ועיקר, שד"ז לא יעלה תרופה לדין משכו ידיהם מן הפת].

קטנים שלא הגיעו לחינוך אין להאכילם חמץ, אלא יאכלו שאר מאכלים [של פסח]. ומותר להאכילם מצה אבל קטנים שהגיעו לחינוך, ראוי שיקיימו סעודת שבת באכילת פת, ויש מקום להקל⁹⁵ שיאכלו רק כזית ולא יברכו על נטילת ידים.

אם אוכל בגינה צריך ליזהר שלא יפלו מים על העשבים. וראוי להזהר אף בשאר משקין. וטוב שלא לאכול כלל בגינה אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל ליזהר שלא יפול שם מעט מים.

מצות מיוחדות שנשמרו בקפידא עבור ליל הסדר הרי הם מוקצה בשבת (אא"כ יש לו בריוח ואינו מקפיד שלא ליתנם לקטנים), אבל שאר מצות אינם מוקצה לפי שראויים לקטנים⁹⁶.

אין לצרף מצות מיוחדות הנ"ל ללחם משנה, אבל מצות רגילות אפשר לצרף⁹⁷.

הנשים יזהרו שלא ללבוש בשעת האכילה בשבת תכשיטים שכבר נוקו מחמץ.

כנזכר לעיל, אין לבשל לשבת זו חמץ שדרכן לידבק בקדרה או בקערה שהרי אסור להדיח כלים שלא לצורך השבת. ואם עבר ובישל ונדבקו בכלים ואי אפשר לקנחם היטב שלא ישאר בהם מאומה (אפילו מעט חמץ בענין שאין צריך לבערו מעיקר הדין) מותר להדיחם בשבת בדיעבד. אבל אם אפשר לו לקנחם היטב, אסור להדיחם בשבת. וכל זה כשיש חשש איסור חמץ, אבל כלים של פסח שאכלו בהם בשבת אסור להדיחם בשבת שלא לצורך אכילה בשבת, שהרי הדחה זו אינה לצורך השבת, ואסור להדיח כלים שלא לצורך השבת.

יזהר שלא לערות מכלי פסח לתוך כלי חמץ בעוד שהאוכל חם אלא יערה לתוך כלי שני של פסח או כלי חד-פעמי ומשם לכלי של חמץ⁹⁸.

במקום שיש עירוב, עצה טובה להשתמש בכלים חד פעמיים מפלסטיק וכדומה עבור מאכלי חמץ, וזורקם לאחר האכילה למקום הפקר [אבל לא לתוך פח אשפה השייכת לו]. במקום שאין עירוב – יש המעדיפים להשתמש בכלים רגילים (ולא בכלי נייר וכדומה) שניתן לשוטפם לפני זמן הביעור ולהטמינם אחר כך. ואפשר גם

95 ראה שו"ת לב חיים ח"ב ספ"ח.

96 וגם ראויים לאכילה באם נשרו ברוטב בכלי שני עד שנימוחו. וכש"כ בליל שבת שראויים לאכילה מעיקר הדין.

ואם נמצא אצלו מצות שלימות בצמצום ושאר המצות אינן שלימות, ומקפיד שלא ליתנם לקטנים (עכ"פ לפני פסח) הרי הן מוקצה לפי שאינם עומדים לאכילת קטנים. וכ"מ בפמ"ג בתע"א בא"א סק"ח.

97 רק יזהרו שלא יגעו זב"ז. וראה בשערים מצויינים בהלכה לאאזמו"ר סי' קטו סק"ו שבלחם משנה אין צורך שיגעו זה בזה, רק שיהיו שניהם בידו (ראה בט"ז סרע"א סקי"ב ובא"ר שם סקי"ד. שו"ת בא"מ ח"ו סי' קלד). ויש לחלק בין נדו"ד לבתי ידים שבמג"א סי' קסז סק"י). וכן נוהגים בליל הסדר שיש הפסק מפה.

98 ראה פר"ח סתמ"ד סק"ג. א"ר שם סק"ג. מקו"ח בקיצור הלכות שם. פמ"ג שם בא"א סק"ד. מחה"ש שם סק"ד. דרה"ח דיני ע"פ שחל בשבת ס"ו. ועוד, שלא לבוא לידי מכשול. ובדיעבד אין לחוש.

להשתמש בכלים חד פעמיים ולקנחם היטב עם מגבות נייר או מפיות, ואחרי הסעודה זורק הנייר לבית הכסא [ראה בפרטיות בלוח למחר בסעודת היום]. אפשרות נוספת: להשליך כלים חד פעמיים לתוך דבר הפוגם שמוכן לשם כך מערב שבת ויוודא שכל החמץ נפגם. למעשה, נהוג לאכול רק מאכלים הכשרים לפסח בסעודה, והפת אוכלים בנפרד בתוך מפית נייר, ושאריות הפירורים והמפית נזרקת לבית הכסא.

בליל שבת, לאחר אכילת החלה, יצניע החמץ שנשאר עבור אכילת היום במקום מיוחד שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים.

אחר אכילת חמץ – הן בלילה והן ביום – יזהר מאד לשטוף ידיו קודם שיגע בכלים ובמאכלים לפסח. וינער בגדיו, וכן קפלי הבגדים (המכפלת שבמכנסיים וכדומה) והכיסים, וכן זקנו לתוך בית הכסא, וישטוף ידיו ופניו באמבטיה וכדומה. וכמובן – יזהר שלא ינער החמץ בסמיכות לכלים ומאכלים של פסח. וישגיח גם על הילדים הקטנים ככל הנ"ל, ושלא יכניסו פירורי חמץ בחדרי הבית. בקשר לניקוי המפה והכלים – ראה מחר בסעודת היום.

כדאי ונכון שמי שיש לו שיינים תותבות או סתימות בשיניים ישטוף פיו ושיניו היטב אחרי אכילת חמץ קודם שיאכל מאכלים חמים (אף שהם כשרים לפסח). וכן לא יאכל מאכלים חריפים אחר אכילת חמץ קודם שישטוף פיו היטב מהחמץ.

צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים יזהרו באכילתם לאכול רק חלק הרוך של הפת, ובאופן שלא יכנסו פירורים בין החורים וסדקים שבפה. ויש המציעים לרכך הפת במים וכדומה. שכח לבדוק חמץ בליל ששי ונזכר הלילה, יבדוק הלילה ללא ברכה בחדרים שדולק שם אור החשמל. ובמקומות שכנגד החלון וכן המרפסות יבדוק מחר לאור היום. שאר המקומות יבדוק בליל יו"ט לאור הנר.

סוף זמן קידוש לבנה – כל ליל ט"ו בניסן. שכח לקדש לפני שבת, ימתין ויקדש בליל יו"ט⁹⁹.

יום שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול י"ד ניסן, ערב חג הפסח

שחרית

בערב פסח שחרית משכימין לבית הכנסת¹⁰⁰ כדי שיגמור סעודתו קודם שעה ד'¹⁰¹. ב-770 מתפללים בשעה 7:45 בבוקר.

99 לכתחילה אין לקדש בליל שבת, אא"כ בסוף הזמן. אמנם, בהיות וסוף זמנו בליל ט"ו, עדיף לקדש בליל יו"ט מליל שבת (ע"פ מג"א סתכ"ו סק"ז. וראה אלף למטה סתרכ"ה סק"ו). וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' א'רצט.

100 וראה סה"ש תש"ח ע' 199 (וש"נ) בנוגע לזמן הקימה. ועיי"ש עוד (ס"ב).

101 בהמעלה דסעודת חמץ ביום זה – ראה גם שיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה). ולהעיר

סדר התפילות כבכל שבת.

יש להזהיר לש"צ שלא יאריך בתפלה בשבת זה שחרית – ושיאמרו אותה קצת במרוצה – משום אכילת חמץ שלא יבואו לידי איסור. אך יזהרו שלא יתפללו בחפזון ובמרוצה.

לעולם קורין צו את אהרן קודם פסח בפשוטה וסימן פקדו ופסחו [פקדו לשון ציווי כלומר צו קורין סמוך לפסח].

הפטרה: כששבת הגדול הוא בערב פסח מפטירין "וערבה"¹⁰².
אין אומרים אב הרחמים [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

הלכתא למשיחא: חל יום טוב הראשון של חג באחד בשבת חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים מפני שהקדימו לעבודה¹⁰³.

סעודת שבת וסוף זמן אכילת חמץ

אסור לאכול מצה כל היום מעמוד השחר ואילך. [ומנהגנו שלא לאכול מצה מפורים ואילך]. קטן או קטנה שאינן יודעין מה שמספרים להם ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום ואפילו בלילה קודם קידוש. אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה אסור להאכילם בערב פסח.

יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום טוב ראשון של פסח כדי לאכלו בליל שני לתיאבון. מנהג חב"ד: התחל מבוקר ערב פסח עד אחרי כורך של סדר השני אין אוכלין מכל המינים – הנכנסים בחרוסת ומרור¹⁰⁴, וגם

משמועות וסיפורים ח"ב ע' 110.

102 לפי שהוא מעין המאורע שבאותו פרשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' ובערב פסח הוא זמן ביעור מעשרות בשנה הרביעית ושנה שביעית שבשמיטה.

103 סוכה פ"ה מ"ז. רמב"ם תמידין ומוספין פ"ד ה"ב. ובדפוסים: חל יו"ט הראשון של חג בשבת. ואינו מובן. והיא ט"ס דמוכח.

בנוגע לכה"ג אם לוקח מחצה כבכל שבת – ראה חזון יחזקאל סוכה בסופה.

בנוגע אכילת המצות בשבת ערב פסח – מפורש בראשונים שחילקום בשעה שביעית (ראה פירש"י ו"תוס' פסחים נח, ב). והיתר אכילתם בע"פ – אף שהוא אחרי חצות היום שלכו"ע אסור באכילת מצה, לפי שהיא בגדר מצה עשירה, או לפי שלא נעשה לשמה (רק לשם בזיכין) ואי"ב איסור אכילת מצה בע"פ. וגם לדעת הסוברים שגם בכה"ג אסור – לפי שחביבה מצוה בשעתה ודוחה איסור אכילת מצה בע"פ, או שגוף מצות אכילת לחם הפנים דוחה האיסור (שבליה כבר אין מצוה באכילתו ואוכלו רק בכדי שלא יבוא לידי נותר), או שאכלו פחות מכזית ("כפול"). וי"א שבאכילת לחה"פ שהיא אכילת מצוה, מלכתחילה אינו אסור בע"פ (ראה גם צל"ח פסחים יג, ב ופמ"ג סוסי' תסח במ"ז – לגבי אכילת מצת תודה בע"פ. וראה בכ"ז לחם שמים להיעב"ץ פסחים פ"ב מ"ו. נחלי מים (פדווא) דרוש יא. שו"ת אבנ"ז או"ח סע"פ. דובב מישרים ח"ג סמ"ב. מרחשת ח"א סי"א ענף ג. משך חכמה פ' אמור כד, ח – ד"ה ביום השבת. אמבוהא דספרי בהעלותך (ע' קיב). גור ארלי' יהודה (זעמבא) קונטרס המועדים ס"ז סק"כ וסט"ז סקי"ב. שערי זיו פסחים סכ"ו. אמרי רג"ש ס"ה (ע' 49). קובץ בית אברהם (ווארשא, תרצ"ד) סל"ח ואילך. שלמי שמחה (עלבערג) ח"א סט"ו. ועוד).

סידור הקנים של לחם הפנים ונטילתן אינה דוחה את השבת. לפיכך, נכנס מע"ש ושומטן ונותנן לאורך השולחן, ובמוצ"ש [וברמב"ם: באחד בשבת. ואכ"מ] נכנס ומכניס את הקנים בין החלות. וכן הוא גם אם חל יו"ט במוצאי שבת, שסידור הקנים דוחה יו"ט – ראה עשירית האיפה מנחות פי"א אות תקלו. מנ"ח מצוה צז סקי"ד. זבחי צדק מנחות צז, א.

104 ולא מצאתי אם יין בכלל המנהג. והיינו לפני שעה עשירית, שלאחרי שעה עשירית בלא"ה אסור לשתות יין מעט. ובכל שאר המקומות שנתפרש המנהג נז' רק ע"ד פירות וירקות.

תבשיל של מרור בכלל. [אך מותר לאכול עוף ובשר, ביצים, תפוחי אדמה ובצל – אף שכל אלו שייכים לזרוע ביצה וכרפס].

אוכלים חמץ בסעודת הבוקר ובוצעים על לחם משנה כמו כל שבת. ויזהר לאכול במקום אחד ולא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר. לפרטי ההלכות – ראה גם לעיל בדיני סעודת ליל שבת. גומרים אכילת החמץ לפני סוף זמן אכילת חמץ. סוף זמן אכילת חמץ: 10:55 בבוקר.

אסרו חכמים את החמץ ב' שעות קודם חצות היום (דהיינו חמישית וששית). אלא שכל שעה חמישית לא אסרוהו אלא באכילה, אבל מותר ליהנות ממנו כל מיני הנאות בשעה חמישית ולפיכך יכול עדיין למכרו לנכרי. כנ"ל, בקביעות שנה זו שחל בשבת מקדימים המכירה לערב שבת.

אחר האכילה לפני סוף זמן אכילת חמץ יש לנקות היטב את הפה והשיניים מפירווי חמץ. וכתבו הפוסקים, שאחר אכילתו ינקה שיניו בקיסמי שיניים, שיכניסם בעדינות (באופן שלא יגרום הוצאת דם) בחורים וסדקים שבשיניים כדי שלא ישאר חמץ דבוק שם. וכן אפשר להשתמש בחוטים דנטליים חתוכים אם אין דרכו שיוצא דם בשעת מעשה. ואחר כך ישפשף שיניו באצבעו היטב וישטוף הפה היטב במים. וראוי להשתמש בחומר גליצרין שפוגם החמץ.

אין להשתמש במשחת שיניים, וכן לא במברשת, ואפילו יבישה, אם דרכו שיוצא דם בשעת ניקוי השיניים. וגם כשאין דרכו להוציא דם אין להשתמש במברשת שאינה מיוחדת לשבת. אבל במיוחדת לשבת מותר להשתמש בה אם משפשף במברשת יבישה, ומותר לשטוף את המברשת מחשש חמץ, ויצניע המברשת אחר כך עם שאר הכלים שנמכרו לגוי.

בעלי שיניים תותבות שהכשירום מערב שבת (כנזכר לעיל), מדיחם היטב סמוך לסוף זמן איסור חמץ (ומותר לערות עליהן מים חמים לחומר¹⁰⁵). צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים והם קבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, וכן בנוגע ל"סתומות", אזי אחרי שינקום היטב, סמוך לסוף זמן איסור חמץ ישתו מים חמים – שהוכנו לפני שבת לשם כך – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך יכשירום.

אחרי סוף זמן אכילת חמץ ניתן לאכול רק מאכלים כשרים לפסח, ואם עדיין לא בירך ברכת המזון אין צריך לברך ברכה לפני' אם לא עשה עקירת השולחן. אבל אין לאכול ממאכלי הסדר – מצה, אגוזים, תפוחים וכו'.

מי שניעור משנתו בשעה מאוחרת, אין לו לאכול פת לפני התפלה.

והכי מסתברא. ולפענ"ד כן מוכח משיחת שה"ג תשמ"א (דאל"ה עדיפא הול"ל בטעם שלילת שתיית יין הרבה). וכפשוט שאין להוכיח מקידוש על היין בשבת ע"פ. (105) ראה שו"ת מנח"י ח"ח סל"ז. ויען יוסף ח"ב סרנ"ה.

ואם כבר עבר סוף זמן אכילת חמץ, יקדש וישתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש¹⁰⁶, ויקיים מצות סעודת שבת בבשר ודגים ושאר מיני לפתן, ועדיף גם בפירות משבעת המינים, ובפרט – תמרים, ולכתחילה יאכל כביצה. וכן עדיף בתבשיל הסועד כגון תפוחי אדמה¹⁰⁷.

ביעור וביטול חמץ

סוף זמן ביטול חמץ: 11:58 לפני הצהריים.

מובן ופשוט שחייבים לבער כל החמץ הנמצא, כדלקמן, ואי אפשר להניחו במקום המכור לגוי¹⁰⁸. כלים או מפה שהשתמשו בהם לחמץ, לאחר שמנקים אותם יש להצניעם במקום המכור לגוי (כדלהלן).

מותר לטלטל חמץ בשעה חמישית אע"פ שאסור באכילה שהרי הוא יכול להאכילו לבהמה חיה ועוף או ליתנו לנכרי. אבל משעת הביעור ואילך שהוא אסור בהנאה הרי הוא מוקצה.

אחרי האכילה – ולפני סוף זמן ביעור חמץ – כל הכלים שנשתמש בהם חמץ יקנחם היטב באצבעו שלא ישאר בהם חמץ בעין, וינער היטב המפה שאכלו עליה מהפירורים הדקים [ראה להלן מה לעשות עם הפירורים] ויטמין המפה עם שאר כלי החמץ בחדר [או בארון] שאינו רגיל לילך שם כל ימי הפסח. בזמננו, בלאו הכי נהגו הרבה

106) ואין חשש שמחמת שתיית היין לא יוכל לאכול לביל הסדר לתיאבון, לפי שהוא בגדר "הרבה יין" שגורר התיאבון – ראה פמ"ג סתע"א בא"א סק"ד. משנ"ב סתע"א סק"ז. ואף שהפמ"ג הכריע דלא ידעינן כמה (וראה הגהות עובר אורח להאדר"ת (מכת"י) רס"י תעא שנסתפק) – ראה שעה"צ שם בטעם שאין להחמיר, וכש"כ בנדוד"ד. וראה הלכות ליל הסדר (אשכנזי) סתע"ג סי"א הע' 1 אות ה, שר"ל גם בדעת אדה"ז דאליבא דאמת אפי' כוס אחד נק' הרבה. [ובד"כ אין לשתות גם הרבה יין משעה עשירית – ראה שיחת שבת הגדול תשמ"א].

107) דעת אדה"ז סתמ"ד ס"ג וס"ד לגבי ס"ג דבשר ודגים עדיף כבמ"א שם סק"ב, ולא ס"ל לחוש לחומרת הח"י שם. ומ"מ, בנדוד"ד שלא קיים סעודת שבת בכלל, עדיף שיאכל גם פירות משבעת המינים בשיעור כביצה, כבפמ"ג סרצ"א במ"ז סק"ב וסק"ה. ובמעלת תמרים – ראה פמ"ג סרע"ג בא"א סק"י"ג. ואכן, יש שנהגו כך בס"ג בע"פ שחל בשבת. ובכ"מ שמה"ט אכלו רשבי"ו ור"א במערה תמרים (לגי' אחת). וי"א שבשבת נהפכו החרובים לתמרים (או שחרובים היינו תמרים). ואף שמעיקר הדין צ"ל לחם דוקא (ואפי' אכל כל מיני מעדנים ומיני תבשילין הרבה – שו"ע אדה"ז סער"ד ס"ה), ועכ"פ מזונות אפי' כשאינו כשיעור קביעות סעודה (כהגהת מהר"ל בשו"ע אדה"ז ס' קפח ס"י) בדלית ברירה אפשר לסמוך כנ"ל. ויש לצרף גם דעת היעב"ץ בהגהות יעב"ץ פסחים קיד, א ובספרו מור וקציעה בהשמטות לסרע"א ד"ה וכתב הרמב"ם – לגבי קידוש במאכלים המשביעים (ויש שהעתיקו דבריו לגבי קידוש במ"ס). וראה שו"ת חוקי חיים ח"ח אור"ח ס"מ. אבל ראה שו"ת ר"א בן הרמב"ם ספ"ד ואילך. רדב"ז ח"ג סת"ז. ובכ"מ הקלו במקום הדחק לגבי קבמ"ס כשי' שלה"ג (פסחים כ, א – בדפי הרי"ף) בפירות, או בקאווע, ובפרט – מאכלים המשביעים. וראה יומן תרצ"ג (רשימת היומן ע' עח). ולהעיר משפתי צדיק דרושי ל"ג בעומר אות ה. אכ"מ כעת. וראה בארוכה הנסמן במנחת ברוך ווייס ס"ד.

ואין מקום להקל שיאכל מצה עשירה או מבושלת שנוהגים בהן איסור אחרי סוף זמן אכילת חמץ (ראה שו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יג'תצ). ובפרט, דאנן קייל"ן שחובת אכילת פת בשבת רק מד"ס. ועוד שהמנהג הוא כנדר, ועובר בכל יחל מד"ס עכ"פ (ראה כעיי"ו בשו"ת נטע שורק אור"ח סי"א לגבי קידוש על יין שמחמיר שלא לשתותו). ובכלל, דומה למי שאינו אוכל מחמת תענית שעונג הוא לו. ודנו בזה בכמה אנפי באחרונים. [ובכ"מ הביאו מחי' חת"ס לשו"ע סתמ"ד ס"א (לאכול מצה). אבל בסו"ד הו"ע הנדז בה לגבי ס"ג, לפי שאפשר לקיים ס"ג בד"ת]. וילה"ע מסברת שו"ת אביר יעקב (אביגדור) סמ"ה, הביאו לעניננו בהפוסק אדר תש"י (סתתנ"ב סק"ה), שבדבר שיש הנאת הגוף בהדי מצוה ל"ש לדחות אפי' איסור דרבנן.

108) ולכן יצמצם וישיר רק מזון ב' סעודות כנ"ל.

להשתמש במפות ניילון וכלים חד פעמיים עבור הסעודה, אבל החלות אוכלים על נייר טישו, ומכל מקום ינער המפה והכלים היטב מהפירורים, ויכול אחר כך לזורקם לפח אשפה. ואחרי הסעודה זורקם בבית הכסא. ויזהר שלא לגרום סתימה בבית הכסא.

מן הדין אפשר לנער הפירורים הדקים על הקרקע במקום דריסת הרגלים אפילו בתוך ביתו שכשתגיע שעה ששית כבר מבווערים הם ע"י דריסת הרגלים. אבל אין לעשות כן¹⁰⁹. ואם נשאר חמץ אחר האכילה, מפררו לחתיכות קטנות וישליכו לבית הכסא¹¹⁰, או אם יש עירוב יבטלו ויניחו במקום הפקר מחוץ לרשותו. במקום שאין עירוב ונשארו חתיכות גדולות, יתנו במתנה גמורה לנכרי ויזהר להקנות לו החמץ בהגבהה או משיכה, ואין לו ליתן החמץ בידים להגוי, אלא יניח החמץ על הקרקע והגוי יטלנו מעצמו¹¹¹. אם אין לו נכרי, ישליכו לתוך דבר הפוגם שמוכן לשם כך מערב שבת, ולא יטלטל דבר הפוגם משום מוקצה.

אין לזרוק החמץ בתוך הפח אשפה ששייך ליהודי או נמצא בתוך חצרו הפרטית אלא אם כן נעשה שם מאוס עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים (במקום שיש עירוב), מותר לבטל החמץ ולזרוקו שם ואינו צריך לבער את החמץ שבתוכו.

ינער פירורי חמץ מעל בגדיו במקום הפקר (אם יש ערוב) או בבית הכסא, ולא ינערם לרוח משום איסור זורה.

צריך לבדוק ולנקות מקום שאכלו חמץ בערב שבת ובשבת. ואחרי שיטאטא את הפירורים ינער פירורי חמץ מהמטאטא בבית הכסא ואח"כ יניח המטאטא בין כלי החמץ המכורים לנכרי. (אסור להחליף את המברשת של המטאטא בשבת במברשת לפסח). ואין להדיח הרצפה בשבת.

לפני סוף זמן ביעור חמץ: באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. ולסגור

109 (ראה ערוה"ש סתמ"ד ס"ט. משנ"ב סקט"ו. וגם בזמננו שהקרקע מרוצף אינו מטונף בעפר (ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ו).

110 (ואף שיש שכתבו בשיטת הרמב"ם שאסור משום תולדה דטוחן – לא קייל"ן הכי, שאין טוחן אחר טוחן. וגם למה שכתבו שמ"מ בע"פ שחל בשבת אסור לפי שמקיים בזה מצות ביעור ורחמנא אחשבי' להבערתו (והוא ע"ד שיטת רש"י ביצה כז, ב – באיסור ביעור קדשים ביו"ט) – הרי אין לסברא זו בית אב בראשונים. ואדרבה, קייל"ן שמוותר להשליכן לארץ אף שמתבערים עי"ו. וכן ביו"ט גופא קייל"ן שמוותר לעשות כן לולא איסור מוקצה (ויש מתירין, ואפשר לסמוך עליהם ביו"ט"ש אם נתחמצה ביו"ט, וגם ביו"ט ראשון ע"י נכרי – ראה הפרטים בשו"ע אדה"ז סתמ"ו ס"ה-ו. וראה קו"א שם סק"ג). והעיקר, שבכמה פוסקים מפורש לעשות כנ"ל בע"פ שחל בשבת. ואדרבה, מעליותא איכא בהכי שמקיים בזה השבתה ממש (איך שלא נפרש באופן קיום מצות תשבתו בע"פ שחל בשבת, וגם בכלל למנהג ששורפים בסוף שעה חמישית). [ולהעיר שיש שר"ל שחייב לשייר ב' סעודות לשבת שבכך מקיים תשבתו. והוא מחודש. ובפוסקים מצינו שאפשר לאכול מצה עשירה בשבת].

111 (כשאינו מוציאו דרך רשות הרבים. אבל אם מוציאו דרך רה"ר, אין ליתן לו כ"א מזון סעודה אחת ולא יאמר לו בפירוש להוציאו. ואם הוציאו הנכרי וחזר ובא לבית הישראל יכול לחזור וליתן לו מזון סעודה אחת וכן אפילו מאה פעמים).

ולנעול באופן המותר בשבת. אסור להדביק הארון בדבק או לקשור. ואפשר לעשות עניבה או כריכה ללא קשר.

יזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתיידיים [=כפפות] והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות לפני שעת הביעור לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ. ובקביעות שנה זו, אפילו אם בדקו לפני שבת, יבדוק הכיסים של התינוקות בשבת לפני שעת הביעור כיון שאכלו חמץ בשבת. וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתיידיים והכיסים של הבגדים, אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל, לא בליל י"ד ולא בשעת הביעור, ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה.

נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו, יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו [גם חמץ הידוע לו] כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו, ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח.

בקביעות שנה זו, אחרי שגמר סעודת שחרית צריך לחזור ולבטל כל חמצו כדרך שמבטל בשאר ערבי פסחים. ואפילו אם טעה וכבר ביטלו מאתמול בערב שבת בשעת שריפת חמץ. ובביטול היום יאמר: כל חמירא כו' [הנוסח בארמית נמצא בסידור, ושונה קצת מהנוסח שנאמר בליל בדיקת חמץ]. ומשמעותו בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שראיתו מעולם ושלא ראיתו מעולם, שראיתו בשעת הבדיקה ושלא ראיתו בשעת הבדיקה, שפיניתו ושלא פיניתו, יהא בטל ויהא הפקר"¹¹² כעפר ארץ". נוסח ה"יהי רצון" אין אומרים בשבת (ונאמר בערב שבת, בשעת שריפת חמץ). וישים אל לבו היטב לזכור הביטול, שכיון שאינו זמן שריפתו חוששים שמא ישכח. ונכון לקבוע זמן שכל המסובים יאמרו "כל חמירא" ביחד בכדי שלא ישכחו.

טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו.

הביטול יאמר לפני סוף זמן ביעור חמץ, שהרי לאחר זמן ביעור חמץ אי אפשר לבטלו.

שכח לבער החמץ וכבר הגיע שעה ששית – זמן איסור הנאה – יכפה עליו כלי עוד מוצאי יום טוב ויבערנו אז. ואם שכח להצניע כלי החמץ קודם זמן איסור הנאה, והם נקיים מחמץ, מותר להצניעם אחר כך גם בשבת. ובכלים חד-פעמיים אפילו יש בהם חמץ מותר לטלטלם (מדין גרף של רעי), ובמוצאי יו"ט יבער החמץ שבהם.

המוצא חמץ בביתו (או בכל מקום שברשותו) אחרי זמן הביעור וכן בפסח: מן הדין, אם החמץ נמצא בערב פסח כשחל בחול, אחר זמן הביעור ועד שקיעת החמה, וכן בחול המועד – חייב לבערו מן העולם מיד שיראנו. השנה, אם מצאו בערב פסח שחל בשבת, אחר

(112) כך אומרים גם בשבת, ודלא כהמפקקים בזה שמותר להפקיר בשבת לצורך מצוה.

זמן הביעור או ביום טוב (וכן בשנים שיש במשך החג שבת חול המועד) כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, וכן שלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב (או במוצאי שבת) – יבערנו. כשמבער החמץ במשך חג הפסח (מה שאין כן במבער בערב פסח כשחל בחול לאחר זמן ביעור): אם החמץ הוא כזית ויותר, והוא חמץ גמור, מברך עליו "על ביעור חמץ". בזמנינו שנהוג למכור כל החמץ "בכל מקום שהוא" – יש אומרים שאין לבערו, וישים את החמץ אצל שאר החמץ הנמכר. הרוצה להחמיר ולשורפו (מצד החשש שמא המכירה לא חלה על חמץ זה) לא יברך על שריפתו. ואין לו לחשוש משום גזל הגוי, כיון שבדעתו לשלם לגוי לכשיתבענו, ומותר לקחת מהגוי על מנת לשלם. ויכוון שאינו רוצה לזכות בחמץ. ומטעם זה, כדאי שלא לגעת בחמץ אלא ידחפנו בקנה וכדומה¹¹³.

מתחלת שעה ששית ולמעלה אסרו חכמים את החמץ גם בהנאה. ואפילו חמצו של נכרי אסור בהנאה (לפיכך אסור להריח פת חמץ של נכרי משעה ששית ואילך).

בשנת תשמ"א נודע ב־12:30 אחה"צ, כי ב־1:30 עומד כ"ק אדמו"ר שליט"א להכנס להתוועדות. התברר כי כ"ק אד"ש הודיע על כך למזכירו כמה שעות קודם לכן, אולם אמר לו שלא יפרסם זאת. משום כך ה' הקהל מועט ביותר בתחיל ההתוועדות. היתה זו התוועדות מוזרה במקצת. יין לא הובא (ע"פ הוראת כ"ק אד"ש) ורק על שולחנו של כ"ק אד"ש עמדה צלחת עם מספר בננות וכן קנקן מים. בשעה היעודה נכנס כ"ק אד"ש לאולם ופתח בשיחה על ענינו של קרבן פסח. הסביר את הענינים הכתובים בפסוק "בעשור לחודש הזה וגו'" וביאר את ענינם בעבודת האדם. לאחר שיחה זו אמר כ"ק אד"ש, שבתחילה עלה בדעתו להורות להביא יין גם להתוועדות זו, אולם אדה"ז פוסק בשו"ע שאין לשתות יין לאחר השעה העשירית. על כן רצה שיובאו פירות, אולם בטחונו בה' שיהיו פירות רבים פעל רק ברוחניות ואילו בגשמיות אין פירות עבור כולם. אולם לאידך, אין זה דרך־ארץ שהוא לבדו אוכל ושותה וכל הקהל יושב ו"מתענה". על כן, מאחר שעבור כל הקהל לא יספיקו הפירות שבצלחתו, אפילו אם יפוררו אותם לפירורים, יתן, איפוא, מהפירות ל"מרא דאתרא", וכדאי שהוא יצרף אליו את הבי"ד, וכך תחשב אכילתם ושתיתם כאילו אכל ושתה כל הקהל. כ"ק אד"ש הפריש מצלחתו כמה פרוסות בננה ואת הצלחת, עם כל אשר עלי', וכן את קנקן המים, נתן ל"מרא דאתרא" הרז"ש דווארקין... במשך ההתוועדות כ"ק אד"ש אמר "לחיים" על מים.

בשיחה השני' אמר כ"ק אד"ש, שבפסח מצרים יש ענין נוסף שעדיין לא דובר עליו, והוא: פסח זה הקריב כל יהודי בביתו, וכך הפך ביתו למשכן עבור הקב"ה. ההוראה מזה: כאשר אומרים ש"ושכנתי בתוכם" אמור על "בתוך כל אחד ואחד" – יש הטוענים

113) ונתבאר באריכות בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ו בבית חיינו צדדי השקו"ט בהנ"ל המסקנא כנ"ל.

שזה "פשעט'ל" ולא פשוטו של מקרא; אולם בפסח מצרים רואים ברור, בפשוטו של מקרא, שכל בית יהודי הוא משכן! הורה לשיר את הניגון שלפני מאמר ואמר מאמר ד"ה "וערבה לה' וגו".

בשיחות האחרונות ביאר פסוק עם פירש"י וכן הערה לזוהר מאביו נ"ע. בתוך הביאור על ההערה לזוהר דיבר על כך שצריך להיות "עבדו את ה' בשמחה". וזאת כאשר מתבוננים שבחג הפסח נגלה עליהם מלך מלכי המלכים – אין צמצום! אין הסתר! וההסתר הקיים בפועל הוא רק לצורך הגילוי! כך גם בעבודת האדם: יכול האדם להתבונן שהנה עומדים להתפלל תפילה נעלית כתפילת המנחה והוא הרי יודע את מעמדו ומצבו האמיתי, ואיך ישמח? ברם, למרות זאת עליו לשמוח, וזאת כאשר יתבונן שהוא מגיע ממשפחה חסידית ולא מאלה ש"הבדילנו מן התועים". וכן קיבל חינוך חסידי – הרי דבר זה יביא אותו לשמחה גדולה!

בסיום ההתוועדות הורה לשיר "ניגון הכנה", ניגון אדה"ז, "ניע זשוריצ"י" וכן "ימין ה'" (של כ"ק אדמו"ר הצ"צ). (לא הזכיר אודות ברכה אחרונה). התוועדות נסתיימה ב-4:00.

סעודה שלישית בשבת זו יקיימו בבשר ודגים וכיוצא בהן בשאר מיני לפתן, או במיני פירות (וכמנהגנו בסעודה שלישית בכלל, לטעום איזה דבר)¹¹⁴.

אסור לאכול מצה עשירה מ"שעה עשירית" (4:08 אחר-הצהריים לערך) כדי שיוכל לאכול כזית מצה לתיאבון. אבל במדינות אלו אין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה חמישית [סוף זמן אכילת חמץ] ואילך. ולכן מקיימים חובת סעודה שלישית בבשר ודגים או פירות.

ומכל מקום, משעה הנ"ל (4:08) גם משאר מינים [כגון פירות, ירקות, בשר, ודגים] לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם, וכן לא ישתה יין משעה זו. בנוגע לשתית הרבה יין – ראה בהערה¹¹⁵.

איסור הכנה ליום טוב

אין להכין משבת ליום טוב וגם ע"י נכרי. כל ההכנות לליל הסדר, כולל סידור השלחנות, הכסאות, והכרים וכסתות, והיין וכו'), אין לעשותם עד מוצאי שבת. ואם יש קצת צורך בזה לשבת עצמו אפילו משום נוי יש להקל.

יש שכתבו שנכון לישון אחר סעודת שחרית שיוכל להיות ניעור היטב בלילה. ואף שאצל חסידים לא נהגו בכך, נכון להשכיב הקטנים. ההולך לישן בשבת לא יוציא בפיו בפירוש שהולך לישון עבור יום טוב¹¹⁶.

114) ובכ"מ (זח"ג צה, א – הובא במג"א סתמ"ד סק"ב בשם השל"ה) מובא שרשב"י עסק במעשה מרכבה בסעודה שלישית דע"פ שחל בשבת. וראה תורת לוי"צ לש"ס ע' ג. והנה, בכלל י"א שע"פ קבלה ס"ג צ"ל אחרי מנחה. אבל מנהגנו בכלל שלא להקפיד בדבר וטועמים משהו קודם מנחה. ואכ"מ.
115) ראה שיחת שבת הגדול תשמ"א.
116) כ"כ כמה אחרונים. וצ"ע בשיטת אדה"ז בענין זה – ראה ס"ח סרס"ו. מג"א סר"צ.

דין ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת – ראה בהערה¹¹⁷. שאר פרטים בדיני הכנה – ראה למחר (אחר מנחה).

נכון שלא להחליף בגדיו מבגדי שבת לבגדי יו"ט עד הלילה. אבל מותר להחליף בגדיו בעוד היום גדול שיש שהות ליהנות מזה בשבת גופא ואינו ניכר שמכין ליו"ט¹¹⁸. וכבר נזכר לעיל, שעדיף להחליף בערב שבת לכבוד שבת קודש (אא"כ נמנע מלעשות כן מחשש חמץ).

מנחה: כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. בכלל, יש להקדים מעט תפילת מנחה כדי להספיק ולומר "סדר קרבן פסח" (אחרי מנחה) לפני שקיעת החמה (7:15).

קריאת התורה בפרשת שמיני.

אין אומרים "צדקתך" [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

אחרי מנחה¹¹⁹ אומרים ההגדה (לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים) מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו"¹²⁰.

בשיחת שה"ג תשמ"ח¹²¹ בזה"ל: בחג הפסח ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לטף – שעושים כו"כ דברים כדי שלא ישנו התינוקות, ומזה מובן גם בנוגע לשבת שלפני הפסח, שבת הגדול, שמסבירים להם וכו'. – וראה ראבי"ה¹²²: נהגו התינוקות להקדים ולקרות האגדה ביום שבת הגדול. . . כדי להסדיר בפיהן ויבינו בפסח וישאלו. וכ"ה בגליון מהרי"ל¹²³: ואמר מהר"י סגל דיש לחזור האגדה של פסח עם הנערים בשבת הגדול. – אבל לא ראיתי נוהגים כן, ואולי גם ע"ז אחז"ל דלא ראיתי אינו ראוי¹²⁴.

סדר קרבן פסח: ונשלמה פרים שפתינו ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים, ובזמן שבית המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים, כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה. נוסח האמירה נדפס בסידור¹²⁵.

שש"ז סק"א. א"ר ותו"ש שם. אדה"ז סר"צ ס"ו. שש"ז ס"א.

(117) דין ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת – ראה בשו"ע אדה"ז סימן תקי"ג בארוכה. וראה סימן תצח ס"י. ולענין כדי שיעשו – סימן תקט"ו ס"א.

(118) אף שהרבה אחרונים מקילים בדבר – ראה מהרי"ל הל' שבועות ס"ב. וגם במקו"ח סי' תקג בקיצור הלכות אחרי שכתב שנהגו היתר סיים בצ"ע. וראה גם כה"ח סי' תקכט סקכ"ג. (119) וככל הנראה במעשה רב (וראה ביומנים דקביעות זו) אומרים הגש"פ מיד אחרי מנחה וברבים לפני אמירת סדר ק"פ. וכ"מ מסדר הדברים בשיחת ש"פ אחרי תשמ"א. אבל כשהזמן קצר יש להקדים אמירת סדר ק"פ שתהא בזמנה לפני השקיעה.

(120) מנהג העולם (והובא הענין בשו"ע אדה"ז סרצ"ב ס"ו. סת"ל ס"ב) שפוסקין בשבת זו לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות. אבל בסידור רבינו הזקן לא הובא כלל.

טעם הפשוט להמנהג – כיון שאומרים הגדה, וביו"ט אין אומרים (ראה בלבוש או"ח סתרס"ט), ואח"כ מתחילין לומר פרקי אבות. וראה גם סידור יעב"ץ – מנחת שבת. ביהגר"א או"ח סוסי"רצב. ח' חת"ס או"ח סת"ל. וע"ד החסידות – לקו"ש חל"ע ע' 12 ובהנסמן שם.

(121) סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 364 הע' 67. הציטוט דלקמן מועתק מהשיחה, אלא שהמראי מקומות הועברו כאן בשולי הגליון.

(122) סימן תכה.

(123) דף יו"ד סע"ב.

(124) עדיות פ"ב מ"ב. ועוד.

(125) ביאור נוסח אדמו"ר הזקן בזה התבאר ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מכ"ק אד"ש. פרטי הלכות קרבן פסח – ברמב"ם הלכות קרבן פסח. סידור יעב"ץ. מנחת חינוך מצות ה"ח, יג"י. ערוך השולחן העתיד ח"ד הלכות ק"פ. ועוד.

בקביעות שנה זו, ב"סדר קרבן פסח" אומרים את הנוסח כרגיל בכל שנה. ולא כהשיטה לשנות את הנוסח ולפרט אופן הפשטת הקרבן וכו' בקביעות כמו של שנה זו. (וכן אין מדלגים על פרטי צליית הפסח, אף שבשנה זו אין צולים הפסח עד אחר שבת).

בכמה משיחות כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע נזכר על דבר הנהגת אביו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ללמוד בעיון סדר קרבן פסח והלכות קרבן פסח, וכן נהג גם הוא. וראה גם שיחת יום א' דחגה"פ ה'ש"ת (אחר התפלה בחדר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע): איין מאל בין איך אריין צום רבי'ן ערב פסח נאך מנחה, און איך האב געזען אז ער זיצט און לערנט משניות און טרינקט א גלאז טיי, און דער רבי האט מיר געזאגט, אז זיין פאטער האט ניט געזאגט דעם 'סדר קרבן פסח' נאר ער האט דאס געלערנט¹²⁶. בשנה זו במיוחד, שהיום ארוך ראוי הדבר לעשות כן.

בשיחת שבת מברכים ניסן תשמ"ח נזכר שיש להתכוון להקרבת הפסח, ובהכנה זו נכללת גם (ולכל לראש) לימוד פרטי הענינים דהקרבת הפסח, החל מסדר קרבן פסח שנדפס בסידור השוה לכל נפש.

נאך דעם אמירת – ריכטיגער געזאגט – לימוד קרבן-פסח וואס פלעגט דויערן העכער א שעה און אמאל אנדערהאלבען שעה פלעגט ווערען גאר א אנדער ליכטיקייט אין שטוב, אזא אצילות'דיגע אויפגעלייגטקייט אז אלץ איז געווען פרייליך, יעדער זאך אויף וואס די אויג איז געפאלען האט געהאט א בעזונדערן חן . . .

עם פלעגט זיין א קורת-רוח'דיגע שטימונג. די שטימונג פון ערב פסח נאכן לימוד הקרבן פסח איז געווען ניט נאר א הכנה צו א יו"ט, נאר דאס אליין איז געווען יו"ט ממש, א פרייליכקייט וועלכע קומט פון מחשבה טובה, אין די גרעסטע בעסטע האפענונגען פון ביאת המשיח.

אט קומט משיח און עס איז דער בנין בית המקדש און מען איז מקריב דעם קרבן פסח און מען איז זיך עוסק אין דעם מיט אזא עונג. דער עונג פון ערב פסח איז געווען אנדערש פון שמחת תורה אדער יו"ט כסלו. ערב פסח איז געווען א קורת רוח'דיגע, עונג'דיגע אויפגעלייגטקייט בב"א.

דער ליל שמורים האט געשפראצט פון יעדער ווינקעלע, דער גאולה-ריח האט זיך געשפירט פון יעדער זאך, עס האט זיך געפילט אז מען שטייט אין א יחוס'דיגען מצב. אט אט, נאך א רגע און נאך א רגע וועט געשעהן אזא זאך וואס נאר מיר אידען האבן דאס, וואס געהערט נאר צו אונז אליין¹²⁷.

(126) ובכ"מ ע"ד הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע – בחגירת אבנט ובעמידה. ולכאן ילה"ע משו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ט. (ודלא כמהדו"ק שם סי"ד. סמ"ח ס"א. וראה אוה"ת דרושים לשבועות ע' קנט. אג"ק ח"א ע' שכד). וי"ל לפמש"כ בלקו"ש (דלקמן בפנים) "שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש".

(127) לקוטי דבורים ח"א ע' קלד. ועיין שם עוד בארוכה.

כתב אדמו"ר הזקן: וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו, שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן. – לשון אדה"ז הנ"ל נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות¹²⁸. ושם¹²⁹: שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש.

"לא חייבוהו לאומרו בדיוק בשעה שהיו מקריבין את הקרבן-פסח בפועל ודיו שיהי' בזמן שהקרבת קרבן-פסח כשרה". ולכן, בדיעבד אם איחר, יש עדיין מקום לאומרו עד הלילה [שי"א שבדיעבד ניתן לשחוט, או עכ"פ לזרוק מדמו עד צאת הכוכבים].

הלכתא למשיחא: להלשון בסדר קרבן פסח "הפסח נשחט בשלש כתות" – יש להעיר מאגרות קודש כ"ק אד"ש חכ"ב ע' תמג ש"צ"ע אם לעת"ל תהי' שחיטתו בג' כתות", עיי"ש.

הלכתא למשיחא: בקביעות שנה זו – כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אבל אין מקריבים קרבן חגיגה. גם מכשירי הקרבן אינן דוחין שבת, וכן צליית הקרבן אינה דוחה שבת. וראה עוד בהערה¹³⁰.

הלכתא למשיחא: מלבנים את אבני המזבח וההיכל בסיד בערב פסח. בקביעות שנה זו, נעשה מאתמול בערב שבת. היום, בשחיטת פסח הראשון, החליל מכה לפני המזבח. גם בקביעות שנה זו, חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת¹³¹.

הלכתא למשיחא: בערב פסח תוקעים 48 תקיעות. כשחל בשבת, כקביעות שנה זו, תוקעים עוד 9 תקיעות עבור קרבן מוסף שבת.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל¹³²: "ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל עם הארץ פר חטאת". ובפירוש הפסוק – פירש"י שם: בעונינו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האלה פר בארבעה עשר בניסן למה. ואומר אני שמא בי"ד בניסן של פסח ראשון שנתחנן בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו בי"ד בניסן כדי שיתחנן לעבודה קודם יום טוב לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות.

(128) כרך לב עמודים 43–36.

(129) ע' 41.

(130) ראה רמב"ם ק"פ פ"א הט"ז ואילך. עוד שקו"ט אם הפסח דוחה שבת או חובת הגברא דוחה שבת, וכן אם דחוי' או הותרה ונפק"מ באם פטור מכרת, ואם דוחה שבת למי שדר בחו"ל ועלה לירושלים וכן למי שאין לו קרקע, ואם מותר לשחוט בזר בשבת, או ע"י שליח – ראה הנסמך במשנת אפרים על הל' ק"פ פ"א ה"ב. הט"ז ואילך. נספחים ס"ב.

(131) כ"מ בפשטות הגמ' סוכה ג, ב. רמב"ם כהמ"ק פ"ג ה"ו. וראה עולת שלמה ערכין י, א בפירש"י ד"ה ולא הי'.

(132) מה, כב – הפטורת פ' החדש.

מוצאי שבת קודש, ליל א' דחג הפסח

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (וכן לפני הכנה ליום טוב, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (בלא שם ומלכות¹³³).

ערבית: זמן תפלת ערבית כזמן מוצאי שבת¹³⁴. שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו¹³⁴. דיני הטועה בתפלת ערבית, ראה בהערה¹³⁶. שכח ותודיענו¹³⁷ אינו חוזר [אבל עדיין אסור במלאכת אוכל נפש

133) אם טעה ואמר בשם ומלכות ללא כוס חוזר ומבדיל על הכוס.

134) וכן נהגו ב700. וראה שו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יג'תלו.

אבל מ"מ יש להזדרז ולא לאחורו יתר על המדה שלא יישנו התינוקות. וראה במנהגי מהרי"ל (סדר ליל שני) שכשחל ע"פ בשבת (אף שהמתינו בתפלת ערבית עד שחשיכה) ש"ץ המתפלל מעריב ימהר בכל יכולת דהלילה קצר והמלאכה מרובה. אבל איהו מיירי לאלו שאפו מצות ג"כ במוצ"ש.

135) בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנה"ז, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

136) טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול, אם נזכר באמצע ברכה (בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול) צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של יום טוב.

טעה והתפלל כל התפלה של חול ולא הזכיר כלל ענין קדושת היום בתפלתו (יעלה ויבוא וכדומה) לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל תפלה של חג, אבל אם הזכיר של חג בתוך שמונה-עשרה אע"פ שלא קבע לחג ברכה בפני עצמה יצא ידי חובתו.

ואם נזכר קודם שאמר "מודים", אחר שסיים ברכת "המחזיר שכינתו לציון" אומר יעלה ויבוא קודם מודים ויצא. אם התחיל כבר "מודים", אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני, חוזר ל"אתה בחרתנו". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה של יום טוב.

טעה והתפלל של שבת לא יצא ידי חובתו. ואם נזכר באמצע ברכה אמצעית, פוסק מיד ומתחיל של יום טוב [וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תה"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ].

נזכר לאחר מכן – דינו כנ"ל בטעה והתפלל של חול.

טעה ואחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה" (כרגיל בחול המועד ובראש חודש) ולא "והשיאנו" (כביום טוב), חוזר ל"והשיאנו". ואם נזכר אחרי שאמר "ברוך אתה השם" מסיים "מקדש ישראל והזמנים" וממשיך "רצה". נזכר אחרי שחתם "המחזיר שכינתו לציון", חוזר ל"אתה בחרתנו". וכן אם מסופק אם אמר "והשיאנו" או לא, אם אינו מתפלל מתוך הסידור. (ע"פ שו"ת גוו"ד או"ח כלל ד ס"ט – הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג – באו"א. והנלענ"ד כתבנו).

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח ברכת המזון ואמר "ובנה ירושלים", יחזור ויאמר "והשיאנו". אם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "בונה ברחמיו", יסיים ויאמר "מקדש ישראל והזמנים", ויצא. ואם סיים "בונה ברחמיו" חוזר ל"אתה בחרתנו". (ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

137) שכח ולא אמר ותודיענו, אם נזכר קודם שאמר השם בסיום הברכה, יתחיל מיד ויאמר ותודיענו וכו' ויגמור משם על הסדר ותתן לנו וכו' בא"י מקדש וכו' (ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז לגבי אתה חוננתנו. וראה גם שו"ת יחו"ד ח"א סצ"א. ועוד. אבל בקצוה"ש הערות למעשה שער חודש תשרי ע' קיג כתב באו"א. ושם שבאתה חוננתנו שאני לפי שצריך להזכיר מעין חתימה סמוך לחתימה. אבל טעם זה לא הובא בפוסקים. ועוד, שלכמה דעות אינו מעכב. ותו, שבכ"מ מצינו שחוזר ומזכיר במקומו, גם כשל"ש טעם הנ"ל. ורביעי בקודש, שיתכן שמרגניתא טבא שתיקנו רב ושמואל הוא להזכיר במקומו דוקא – ראה להלן בהערה. ובכללות הענין, ראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בלוח לפורים ש"ל בשנת תשע"ח בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ).

טעה והתחיל אתה חונן, צריך לגמור הברכה, ואומר אתה חוננתנו באמצע הברכה, ואח"כ

מתחיל אתה בחרתנו, וחוזר ומבדיל ואומר ותודיענו.

וה"ט, דקיי"ן שכיין שהתחיל ב"ח ברכות צריך לגמור הברכה, כולל גם בנוסח הבדלה. ויתירה מזו, י"א שבשכח בשבת והתפלל של חול ולא שאל מטר בברכת השנים – חוזר ומברך (ראה שו"ת מתת ידו סי"ד. ועוד).

ולהוסיף, שבחי' הרא"ה והריטב"א ברכות לג, ב שתיקנו ותודיענו בברכת אתה בחרתנו, שצ"ל בברכה סמוכה לג' ברכות ראשונות [ולהעיר מאבודרהם תפלת סוכות ובפ' התפלות לר"י ב"ר יקר בטעם נוסח ותודיענו לפי שנאמרת בברכת הדעת]. ובלבוש סוסי' תצא, שא"י לומר אתה חוננתנו במוצ"ש ליו"ט, כיון שא"א ברכת אתה חונן ביו"ט, ומ' דבכה"ג שאומר אתה חונן, ש"ד שיאמר אתה חוננתנו. אבל ראה ערוה"ש שם. וכ"מ בפירש"י ברכות לג, ב ד"ה ביו"ט, שאילו מתפלל אתה חונן ביו"ט אומרה בברכת אתה חונן. ומה"ט שקו"ט בגמ' שם באיזה ברכה לאומרה, אלא שלאחמ"כ תיקנו מרגינתא לאומרה באתה בחרתנו. וכמ"ש בשו"ת דברי חיים מליניק דלקמן. (וצל"ע מה שרצה בשו"ת דברי חיים שם לה"ר מזה שנקטו שם מלכתחילה לומר בהודאה כר"א, דהא למסקנא אמרו נראין, והיינו לאומרה בברכה אמצעית, ורק אי עבד ואמרה בהודאה לא מהדרין ל'. אמנם בתוס' ריה"ח שם פ' נראין שמורים כן להלכה. וכ"ה בתוס' עירובין מו, ב ד"ה ר"א. ואיך שיהי' אין מזה סרך ראי' לעניינו. ואכ"מ. ולהעיר, מחי' הצ"צ (ברכות יז, ד) שבשכח אומרה בהודאה. כן להעיר, שברשב"א ברכות שם העיד בשם רה"ג שהגו בא"י לאומרה ברכה רביעית בפ"ע כר"ע). אבל מש"כ שם בשו"ת ד"ח, שלאחרי שתיקנו לאומרה באתה בחרתנו שאני – לא ה"ר לסברתו. וראה מרומי שדה שם ד"ה אלא.

ולהסברא שלא לומר אתה חוננתנו משום בקשת צרכיו – הרי בלא"ה אומר אתה חונן שי"ב בקשת צרכיו.

ומה שאינו אומר נוסח ותודיענו בברכת אתה חונן, משום שינוי מטבע שטבעו חכמים. וגם דשאני מטבע ברכת ותודיענו שכולל קדושת היום עם הבדלה (ראה מילי דברכות ברכות שם. ועוד), וכ"ז ל"ש בברכת אתה חוננתנו (ראה גם עובר אורח דלקמן). וגם, חלוקים הם ביסודם, שגדר ותודיענו הזכרת קדושת היום, משא"כ אתה חוננתנו – בגדר הבדלה (וכמ"ש באחרונים. וראה גם אצלנו בקובץ באתרא דרב גל' ג בסופו).

והנה, ג"א הארכנו במק"א (קובץ באתרא דרב שם) שבהבדלה בין קודש לחול אינו יוצא. ומ"מ נ' שבאתה חוננתנו לא איכפת לן, שאינו רק מזכיר סדר הבדלות. (וגם בותודיענו למנהג האשכנזים מזכירים ההבדלה בין קדש לחול, ודלא כנוסח שבגמ' ורמב"ם. וראה שו"ת ר"מ פרוניצאלו סמ"ג (ע, א)). ובפרט – שלאחמ"כ מזכיר ותודיענו.

ואה"נ, שלא יצא בזה יד"ח, ואפ"י אם הי' יוצא בזה, כיון שתיקנו לן רב ושמואל מרגינתא טבא לכוללה באתה בחרתנו, לכתחילה יש לאומרה שם ג"כ.

ובגוף הענין אם יצא באתה חוננתנו – הנה, מחד גיסא, הרי מזכיר עיקר ההבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אלא שי"ל שהחסיר העיקר – ההבדלה בין קדש לקדש, קדושת שבת לקדושת יו"ט. ובפירש"י שבת קיד, ב ד"ה לא היו מבדילין, שהבדלה בתפלה היא בין קדש לקדש. ואף שלא נו' כן בנוסח דידן בתפלה, צ"ל שהכוונה למש"א "בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת", או דקאי להשי' שחותמים בברכה אמצעית כן, או"י דקאי למאן דס"ל דאומרה ברכה בפ"ע. ואולי באמת מקום שיוסיף ויאמר באתה חוננתנו בין קדש לקדש, ואי"ז כמשנה ממטבע שטבעו, שאינו משנה מעיקר הברכה. וה"ז כמוסיף מספר ההבדלות משלש עד שבע, וסדר הבדלות מונה. [אלא שי"א שאין להוסיף במספר ההבדלות אא"כ מוסיף שבע – תוס' שבמרדכי פסחים קד, א ד"ה והא. אבל לדעת שאר הראשונים מותר להוסיף – ראה רשב"ם ותוס' שם. מהר"ם חלאוה. ועוד. וכ"מ בשו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ט. ובלא"ה צ"ע בנוסח דידן באתה חוננתנו, וכש"כ לשי' הני"ל, שיש שם ד' הבדלות – ראה ר"ן בשם תוס'. מרדכי שם ד"ה איברא. שו"ת חת"ס או"ח סע"ה. ערוה"ש סרצ"ד ס"ד].

ושקו"ט בכללות הענין בכ"מ: ראה שו"ת מתת ידו מהדו"ת או"ח סי"ג (לגמור הברכה, אבל הבדלה אומר במקומה, באתה בחרתנו בנוסח של ותודיענו, ודבריו ברובם ע"ד הפלפול). דברי חיים מליניק סי"א (כנ"ל), עיי"ש טעמו, שלא לשנות ממטבע שטבעו חכמים). עובר אורח להאדרת סי' קמג (כנ"ל בשו"ת דברי חיים. ועיי"ש שהביא בשם מח"ס הדברי חיים באו"א ממש"כ בספרו, שלא לגמור אתה חונן ולהמשיך אתה בחרתנו בתוך הברכה. ושולל סברתו). אוצרות ירושלים חלק רכג ע' שסז (כנ"ל), כיון שצ"ל הבדלה בין קודש לקודש דוקא). חיי בנימין (פזון) ח"ב סמ"ג (כנ"ל). שש"כ פנ"ח הע' כט (נשאר בספק אם צריך לומר גם אתה חוננתנו או ותודיענו בברכת אתה חונן. ואת"ל שצריך, אם צריך לומר עוה"פ בברכת אתה בחרתנו). חזו"ע שבת ח"ב ע' שעט (כנ"ל בשו"ת דברי חיים, שגומר הברכה ואומר ותודיענו במקומו). שומר אמת או"ח סתצ"א (ע' תפג – בשם הגריש"א לומר ותודיענו בברכת אתה

עד שיבדיל בין קדש לקדש. באם טעה ואכל¹³⁸ ולא הבדיל בין קדש לקדש יתפלל שוב ויאמר "ותודיענו".

נוהגים לגמור את ההלל ("הלל שלם") בציבור בברכה תחילה וסוף בלילה הראשון של פסח אחר תפילת ערבית וכן בלילה השני.

אחרי הלל שלם, קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום.

מאחלים איש לרעהו: גוט יום טוב.

סוף זמן קידוש לבנה – כל ליל ט"ו בניסן.

הדלקת נרות

בשנה זו, הדלקת נרות (אחרי צאת השבת, אחרי השעה 7:57) מאש הדלוקה מלפני השבת. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב שבת, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי. למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק מברך שהחיינו בקידוש. [טענתה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בהערה¹³⁹].

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוקו בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות

חונן. ובשם הגר"ח"ק כבשו"ת דברי חיים. וכ"ה במכתבו בסו"ס אשי ישראל פפויפר ע' תשעז). מעיל קטן קונשטט סט"ו סק"א (לומר ותודיענו במקומו, אף שאמר כבר אתה חוננתנו כשגומר ברכת אתה חונן. ומספקא לי' אם יצא בהבדלה שבאתה חונן לחוד). ברכת ציון ברכות ס' קסב (אינו אומר אתה חוננתנו. ואם אמרו חוזר ומבדיל באתה בחרתנו בנוסח ותודיענו). המאור גל' רכו (מכתב בעל רבבות אפרים, ונסתפק אם לומר אתה חוננתנו באתה חונן, או ותודיענו באתה בחרתנו). טל ברכות ס"ו ע' 135 (ע' תקטז ובהערה לשם – שא"צ להבדיל ב"פ דדי בפ"א (ע"פ מג"א ס' קח סקי"ג. אבל יש לחלק טובא). אבל עדיף להבדיל בברכת אתה בחרתנו, שאי"ב נוסח בקשת צרכיו, אא"כ נאמר שאומר נוסח ותודיענו באתה חונן).

138) אבל אם עשה מלאכה אינו חוזר ומתפלל.

139) טענתה ואמרה "להדליק נר של שבת קודש", אם נזכרה תוך כדי דיבור חוזרת ואומרת "של יום טוב". לאחר כדי דיבור – לא יצאה, וחוזרת ומברכת כל זמן שהנרות דולקות. (ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד). [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו' ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

אם שכחה ברכת שהחיינו, תכוון לצאת ידי חובה בעת הקידוש. ולנשים הנוהגות לומר נוסח הקידוש לעצמן תברך בעצמה בעת הקידוש.

זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול¹⁴⁰. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיריים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט [ובקביעות שנה זו – בערב שבת דוקא], שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

סדר פסח

מצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו. ומכל מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהי' ודאי חשיכה, ("בזמן הראוי לאכילת מצה", שהיא מן התורה, ו"כל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו", והיינו בזמן צאת ג' כוכבים קטנים¹⁴¹), בשעה 7:57.

מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו, יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים, דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה, וישיבו להם עבדים היינו וכו'.

הכנה לסדר

גם בקביעות שנה זו, כשחל פסח במוצאי שבת צריך להביא שני תבשילים [זרוע וביצה], אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, אף שלא היתה חגיגה נאכלת בליל זה¹⁴².

השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב החג [ובקביעות שנה זו – בערב שבת], עליו להכין אותם בחג בצורה המותרת בחג. ולכל לראש, להכין רק את כמות הפריטים הנדרשת ללילה הראשון בלבד, שכן יש איסור להכין ביום הראשון של החג עבור היום השני (אלא אם עושה כל פעולת ההכנה בבת אחת).

זרוע: בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא ש"יכול לעשותן בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדין, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש". מי ששכח לצלות את הזרוע בערב החג [ובשנה זו – בערב שבת] ויש לו זרוע מבושלת, יכול להשתמש בה.

140) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון ליזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ.

141) נתבאר בחוברת הבד"צ לשבועות תשע"ה.

142) ראה הטעם בשו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ג.

ואם רוצה בדווקא בצלי¹⁴³, מותר לו לעשות את הצליה בחג (וכן הנוהגין רק לבשל הזרוע ושכחו לבשל, וכן הנוהגין לבשל ואח"כ לצלות, יכולים גם לבשל בחג), אך עליו להזהר משני דברים: א. להכין רק הכמות הנדרשת ללילה הראשון (ולא להכין גם עבור הנדרש בלילה השני, שעבורו יש לעשות זאת בלילה השני), ב. לוודא שהבשר [שמנהגנו להסירו כמעט כולו מעל עצמות הזרוע] ייאכל ביום הראשון [אף שבדרך כלל מנהגנו שמדקדקין שלא לאכול הזרוע אח"כ – הרחקה שלא היא כל דמיון לקרבן פסח¹⁴⁴], שכן, כל ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב (צליה/בישול) הוא רק אם אוכלים ממנו בחג. **זהירות נוספת:** באם הזרוע צלויה אין לאוכלה בליל הסדר, אלא רק ביום למחרת, שכן בלילה אסור לאכול בשר צלי. גם אם הזרוע רק בושלה בחג (ואינה צלויה) נכון שלא לאכלה בלילה, ויש לחכות עד למחר ביום¹⁴⁵.

מרור: דעת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שאסור לפרר את המרור (חריין) ביום טוב **אפילו בשינוי**, לפי שדרך לגוררו הרבה ביחד¹⁴⁶. לכן, מי ששכח לפרר את המרור לפני החג, ישתמש בחסה (הבדוקה היטב מתולעים) או יחתוך את התמכא [חריין] בסכין לחתיכות קטנות.

חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום [ובשנה זו – בערב שבת] וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבלייל הסדר ממהרים ולא ישתדל לבדוק כראוי.

143 (143) ולכאורה עדיף כך, שהמנהג לצלות מפורש בשו"ע, משא"כ המנהג שלא לאכול הזרוע אח"כ. וראה בהע' הבאה. ויל"ע.

144 (144) וצ"ע בשיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ו, ואם נרשמו הדברים בדיוק, שהרי כשנצלה ביו"ט אי"ז הידור לאוכלו, כ"א מדינא. ודוחק גדול לומר, שר"ל שלמעשה נקטינן – דלא כפס"ד אדה"י – שמתור לצלות גם ביו"ט, דאמרינן מתוך לצורך מצוה וגם לצורך מנהג (וע"ד אפיית מצה ביו"ט כשע"פ חל בשבת – שו"ע אדה"י סתנ"ח ס"ד. או המהג לעשות ג' מצות מעשרון א' – שם סי"א), והאריכו בזה בכ"מ. (וראה מש"כ בענייננו בפמ"ג סתמ"ד במ"ז סק"ב. אבל לדין אמרינן מתוך גם בבישול – ראה שו"ע אדה"י סתנ"ח קו"א סק"ד. ודוחק לומר, שאי"ז רק הכשר מצוה, שהמצוה אינה בצלייתו כ"א בהנחתו על השולחן. ולכאו' י"ל בזה דכיון שאפשר בלא"ה (ע"י תבשילין אחרים, ואינה מצוה גמורה. ולהעיר משו"ע אדה"י סתנ"ג סכ"ו. ועוד ועיקר, שהרי אפשר לאוכלו), ל"ש מתוך, ובמכ"ש ממש"כ אדה"י בשו"ע סתמ"ו ס"ה. ולהעיר מהשקו"ט בהדלקת נר יאצ"ט ביו"ט. ומצינו בזה בכ"מ דברים הנראים כסותרים בנוגע להוצאה הבערה ובישול לצורך מנהג. ואולי תלוי בחשיבות המנהג, או אם מחמת המנהג ה"ז צורך גמור להאדם. וראה שו"ת מהרש"ג יו"ד ח"א סצ"ב סק"ה. ואכ"מ). וכ"כ בבא"ח ש"א פ' צו ס"ל. והדברים מחודשים. ואדרבה, בערך השולחן טייב סתנ"ו סק"א, אף שהאריך להוכיח שאין לאכול הזרוע גם ביום [כמנהגנו. וכדעת שו"ת בית יהודה עייאש או"ח סנ"א. מנהגי אלגרי ס"ד סט"ו. חסדי דוד פארדו תוספתא ביצה פ"ב סק"י. וכ"מ בשו"ת כנסת יחזקאל סכ"ג. ועוד], כתב שאם עבר וצלה צריך לאוכלו ביום, דלא דחינן איסור משום מנהג. וכ"ה להדיא בשו"ת בית יהודה שם (ועיי"ש ששולל להדיא הסברא דמתוך לצורך מצוה בנדו"ד). ועוד. וראה כה"ח סתנ"ג סקס"ג.

145 (145) כ"ה בפמ"ג סתנ"ג במ"ז סק"ד עפ"ד הט"ז. אבל בפר"ח סתנ"ו שאין איסור לאכול זרוע מבושלת. וכ"מ בשו"ת מהר"ו סי' קצג. וכן מוכרח בדעת מהרש"ל (בשו"ת ספ"ח – הובא בב"ח מג"א סק"ח וט"ז כאן סק"ד). וכ"מ בדעת הח"י סקי"ז. וראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קנו. ויל"ע בדעת אדה"י שם סכ"א, עיי"ש.

(146) ולא כפסק החיי אדם ועוד שהתירו לפרר ולגרר בשינוי.

מותר להכין את כל שאר מאכלי הסדר, כולל חרוסת, הכנת מי-מלח, **ללא צורך** בשינוי¹⁴⁷.

מצות: כדאי לבדוק את המצות מבעוד יום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות. באם שכח מותר להסיר הכפולות ונפוחות (גם בשבת), ואין בזה חשש בורר¹⁴⁸. (ויניחם בצד ע"מ לשורפם לאחר יו"ט¹⁴⁹).

יש שכתב שאין לחרוך מצה שבורה בשבת ויו"ט לעשותה שלימה, משום תיקון מנא¹⁵⁰. ובכלל, יש מפקפקים על הנהוג לצרפם ללחם משנה כשנחרכו.

לכתחילה אין לצרף ללחם משנה מצה שנשרפה בחלקה באופן שאינה ראויה כלל לאכילה. אבל אם ראויה לאכילה ע"י הדחק, אף שעומד ליחתך, אפשר לצרפה. ובשעת הדחק, אפשר לצרפה בכל אופן¹⁵¹.

בשעת הדחק כשאין לו מצות שלימות ללחם משנה יש להקל לסמוך על האומרים שמצה שחסר בה רק חלק אחד ממ"ח חלקים עדיין נחשבת כשלימה. וכשגם זה אי אפשר, י"א שגם שלימה ופרוסה ביחד (מצה וחצי) היא בכלל לחם משנה. וכשאין לו אפילו מצה אחת שלימה, יקח לפחות שתי פרוסות. אבל לכתחילה צריך להקפיד על לחם משנה ממש – היינו שתי מצות שלימות לגמרי.

להסיר מכשול: איסור גמור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר או גליל ניילון (או נייר-כסף) בכדי לעשות מהן מפות לשולחן, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה המדוייקת של השולחן, משום איסור מתקן מנא.

לא נהגו להחמיר ולהדר להקנות המצה לאורחים או לבני ביתו¹⁵².

147) הנדרש רק בקביעות פסח שחל בשבת, כפי שכותב אדמו"ר הזקן. ולא כפסק החיי אדם ועוד שהצריכו עשיית שינוי בהכנת מי-מלח גם בחג.

148) ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ח.

149) מצה כפולה ונפוחה שנמנעים מלאוכלה משום חומרא אינה אסורה בטלטול בשבת ויום טוב. וגם כשאסורה מן הדין, אם חלק מהמצה מותר באכילה מותר לטלטל כולו. וכשהתחיל כבר לטלטל בהיתר, מותר להמשיך לטלטל בעודה בידו במקום הפסד.

150) שאסור גם ביו"ט, וגם לצורך או"נ.

ועוד ילה"ע שהרי אפשר מעיו"ט. ולהעיר משו"ת תורת חסד סכ"ח סק"ח שלתקן אוכל מאיסורו אינו בגדר אוכל נפש. אבל ראה מש"כ ללמד זכות בשו"ת מגדנות אליהו ח"ג סי' קח, עיי"ש באורך. וראה משמרת המועדות סי' תקו ס"ג. ולהעיר שלפעמים מחמת דקות המצה נתפס האש במצה ואסור לכבותה ביו"ט (אא"כ באופן שהוא כיבוי לצורך או"נ ממש).

151) ראה שע"ת סרע"ד סק"א. ארחות חיים ספינקא שם סק"א. משנ"ב שם סק"ב. שש"כ פנ"ה ס"ז.

152) כן מוכח מסתימת ושתיקת כל הפוסקים בדבר הרגיל ושכיח טובא. ולא ראינו שיעשו כן גם אצל המדקדקים במצוות ולא חזינא לרבנן קשישיא דעבדי הכי. וכ"פ בא"א מבוטשאטש תנינא סתנ"ח. יד המלך חומ"צ פ"ו ה"ז. אמרי בינה דיני פסח סוסי' כ"ד. וראה שו"ת מנח"י ח"ח סמ"ח סק"א. צי"א ח"ב ס"כ סק"ח. חי"ב סל"ז. חי"ג סט"ו. בצה"ח ח"ד סי' קעב. משנ"ה ח"ח סי' קצא. תשוה"נ ח"ב סר"מ. ח"ה סוסי' קמד. באר שרים ח"ג סנ"ה סק"ג. מנחת שלמה ח"א סנ"ח. בית אבי ח"א סס"ו. הליכות שלמה פסח פ"ט ס"ד. אשרי האיש או"ח ח"ג סי' ס"ז. מגילת ספר או"ח סי' ס. רץ כצבי פסח סי"ז. הל' בחג פסח פט"ז הע' 38. ועוד. והכי מדוייק בשו"ע אדה"ז סתנ"ד ס"ט במוסגר, שרק אם אכל מצה של חבירו שלא מדעתו אינו יוצא, ומשמע, שאם הי' מדעתו יוצא גם ללא קנין. [ואולי בא לאפוקי מש"כ שם סי"ד (ע"פ הט"ז שם סק"ד. וכ"ה בריטב"א סוכה לה, א) במשאל מצה לחבירו, דשאני התם

מנהג בית הרב בקבלה מדור דור להתחיל סדר הראשון תיכף אחר תפלת ערבית ושלא להאריך בו כדי לאכול האפיקומן קודם חצות לילה. לא כן הסדר השני אשר עורכים אותו בשעה מאוחרת בלילה והאדמו"ר מאריך בביאור ההגדה ובעניני תורה והתעוררות לעבודה. בשיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד: "הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט געזאגט אז די נעכט, – הכוונה על ב' לילות הסדרים דחגה"פ – איידער מען טוט עפעס מעניני הסדר דארף מען א קוק טאן אין סידור". וראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א.

מטעם זה, וגם מצד קוצר היריעה, לא נפרטו כאן הלכות ליל הסדר בפרטיות המתאימה, ומקומם בסידור ובהגדה. ובמיוחד – חשוב לעיין בהגדה עם לקוטי טעמים ומנהגים של כ"ק אד"ש לדעת מה לעשות. בכל זאת, לתועלת הקוראים, נרשמו כאן נקודות אחדות:

רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן:
את הכרפס טובלים במי מלח ולא בחומץ. בברכת "בורא פרי האדמה" מכוונים להוציא (נוסף ל"מרור") גם את ה"כורך". ב"מגיד" אין מגביהים הקערה ורק מגלים מקצת המצות. אחרי "הא לחמא", נוהגים כמה שאין מסלקים הקערה "לצד אחר" אלא מזיזים אותה קימעה ומכסים המצות. באמירת "והיא שעמדה" מכסים תחילה המצות ואחר כך מגביהים הכוס. באמירת "מצה זו" ו"מרור זה" אין נוטלים הפרוסה והמרור ביד, אלא אוחזים את המצה השניה והשלישית ע"י המפה שעליהם ומניחים הידים על ה"מרור" וה"כורך". באמירת "לפיכך" אין אוחזים את הכוס עד סיום ברכת "אשר גאלנו", אלא אוחזים את הכוס עד שמסיימים "ונאמר לפניו הללויה", מעמידים את הכוס על השולחן וחוזרים ומגביהים אותה לברכת "אשר גאלנו". אין מרככים החרוסת ביין, אלא נותנים אותו ביין שבכלי שתחת הגביע ובו טובל המרור. ב"מרור" מכוונים להוציא בברכה גם את ה"כורך". ואין טובלים המרור של כורך בחרוסת, אלא נותנין מעט חרוסת יבשה (מזה שנשאר על הקערה, אחרי נתינת החרוסת ביין שכלי שתחת הגביע) על המרור ומנערים אותה אח"כ ממנה. ב"צפון" אוכלים שני כזיתים ולא רק כזית. בלילה השני אין מקפידים לאכול אפיקומן קודם חצות.

רשימת המצוות השייכות לליל הסדר:

מצוות עשה מן התורה: סיפור יציאת מצרים. אכילת מצה. ובזמן

שנעשה ממונו כיון שלהוצאה ניתנה משא"כ באורח להמחמרים].
וכמה טעמים בדבר (במה של"ח שאין אורח זוכה במנתו ולפחות שצ"ל מעשה קנין): שבודאי גמר ומקנה ואנן סהדי ואומדנא דמוכח הוא, ועדיף מטבעת שאולה (וכש"כ באשתו וב"ב שחייב במזונותיהם); כשמשתמש בו לצרכו ומפסידו נעשה שלו; שבהיתר אכילה סגי, וא"צ שלו ממש מדלא כתיב מצתכם בהדיא. וראה לקו"ש ח"ט ע' 349 בחילוקי הדרגות ד"שלו" (אמנם ממש"כ אדה"ז הטעם להתיר מצה שאולה משמע שבאמת צ"ל שלו ממש); שניתן לו ע"מ לכלותו ולאכלו; שהלעיסה ה"ה כמעשה קנין (ודעת אחרת מקנה בלא כוונת קנין, וגם פיו כחצרו דמיה וקונה גם לא כוונה לקנות, או בקנין יד כשמונח בידו); שמעיקר הדין קייל"ן שאורח זוכה במנתו (וראה לעיל לענין בדיקת חמץ שאכלו בבית המארח), ועכ"פ לגבי מצה סגי בהכי. וגם למ"ד שאינו קונה – היינו לפני שנותן לתוך פיו, או רק כשאינו רוצה לזכות בו, או רק כשרוצה לקדש בו אשה ולא כשמשתמש בו לעצמו. ועוד סברות כיו"ב.

בית המקדש קיים (במהרה בימינו) גם: אכילת בשר קרבן הפסח (ונכללו בו שש עשרה מצוות פרטיות), אכילת בשר קרבן חגיגה [בשאר השנים כשערב פסח חל בחול], וגם אכילת מרור [שבזמן הזה – הוא רק מדברי סופרים].

מדברי סופרים: הבאת שני תבשילין (זרוע וביצה על הקערה), אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. שתיית ארבע כוסות. שתיה ואכילה בהסיבה דרך חירות. אכילת מעט ירקות בטיבול כדי להתמיה את התינוקות. אמירת הלל. אכילת מרור (זכר למקדש. ובזמן הבית זו מצוה מהתורה. ובכדי לצאת דעת הלל, אוכלים את המרור עם מצה, באכילת כורך). טיבול בחרוסת זכר לדם, לטיט ולתפוח. אכילת אפיקומן (זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח). [וזהו נוסף למצוות שבכל יו"ט – קידוש, לחם משנה וכדומה].

רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר

הערה כללית: נכון להוסיף קצת על השיעורים, גם כדי לצאת מידי ספק, וגם מפני שהשיעור הוא לבליעה בפועל, ורגיל שהיין עלול להשפך מעט מן הכוס טרם השתי'. כמו כן יש לקחת בחשבון הישארות פירורי מצה בין השיניים.

שיעור הכוס, לכל אחת מארבע הכוסות, רביעית. ושונה הכוס כולו ובבת אחת. (ואם קשה, די בשתיית רובו. אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם. ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא, והוא שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית. ובשני כוסות האחרונים לא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס).

פחות מכזית ל"כרפס" [ובבצלים קטנים מאד – אין לאכול בצלים שלמים אף בפחות מכזית]. שני כזיתים ל"מוציא מצה" (רק למי שיש לפניו קערת מצות. ולשאר המסובים שאין אוכלים כזית מהשלימה ופרוסה שבקערה, וכן בדיעבד, "כזית" אחד). כזית "מרור" [שני המינים, חסא ותמכא מצטרפים לכזית]. כזית מצה וכזית מרור ל"כורך". שני כזיתים לאפיקומן (אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה, כנ"ל. ואם קשה עליו, שאז אוכל רק כזית אחד, עליו להתנות שהוא זכר על-פי הדעה שהלכה כמותה).

שיעור כזית: שיעורי תורה הם בדרך כלל בנפח ולא במשקל [לדוגמא: נפח של כזית למשל שוקל פחות במצה מבמים]. בכזית מצה שהוא מן התורה יש להחמיר שהוא מדת הנפח (Volume) של כחצי ביצה בינונית. במרור שהוא מדברי סופרים, וכן בכורך ואפיקומן יש לסמוך על האומרים שכל כזית הוא פחות מעט משליש ביצה. [האוכלים שני כזיתים למצה, כנ"ל, יכולים לשער כל כזית בשיעור הקטן]. מצות עבודת-יד אינן אחידות. [וגם במצות מכונה יתכנו חילוקים הן בשטח והן במשקל אע"פ שאינו נראה לעין]. כן להעיר שבמצה

גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מזור" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – בהשערה ממוצעת, כזית הגדול הוא לערך רבע מצה, והקטן הוא לערך שישית מצה. במצות גדולות או עבות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות או דקות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר¹⁵³.

אכילת שיעור "כזית" צריכה להיות במשך שיעור "כדי אכילת פרס". בשיעור אכילת פרס במקום האפשרי כדאי לחוש (על-פי ספר המנהגים חב"ד: "למיחש מיבעי") לשיעור של שלוש דקות¹⁵⁴.

שיעור רביעית במדות זמנינו לערך 3 אונס [מהדעות בזה: בין 2.6 ל-3.4 אונס. החישוב בכוס עגול, נפח של 2 גודלים בינוניים אורך, 21 גודלים רוחב וגבהו – 3.6 גודלים. והוא נפח של כביצה ומחצה].

רשימת הדברים שצריכים "הסיבה": ד' כוסות. מצה. כורך. אפיקומן. שכח להסב: בד' כוסות – בכוס שני יחזור וישתה בהסיבה. בשאר הכוסות – אין לחזור ולשתות בהסיבה (אבל אם התנה בדעתו קודם שמברך על כוס ראשון שיוכל לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו [וטוב לכתחילה לעשות כן] – יחזור וישתה כוס זה בהסיבה). מצה – טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה. כורך – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. אפיקומן – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה.

הלכתא למשיחא

רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח¹⁵⁵:

סידור הקערה – בזמן שבית המקדש קיים צריך להביא גם את הפסח שיהא לפניו בשעת אמירת ההגדה. בשו"ע אדה"ז – לא הובא שצריך להביא בשר חגיגה **בשעת אמירת ההגדה**¹⁵⁶. [ובשנה זו, בכל אופן אין אוכלים מהחגיגה]. באם הפסח מוגש חם לשולחן, מומלץ לעטוף את הפסח שבקערה בעטיפות חד פעמיות, לפי שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. בזמן הבית מביאים שני תבשילין (זרוע וביצה) מלבד טהורים בריאים שנמצאו בירושלים ונמנו על הפסח שמביאים הפסח עצמו. לפי כמה דעות, יוצא שהחייבים בקרבן פסח, משתמשים

153) ובמק"א הארכנו בכ"ז. ואכ"מ.

154) אבל באכילת שני כזיתים ב"מוציא מצה" – שכתב הפמ"ג שתע"ה במ"ז סוסק"ב לאכול שניהם יחד תוך שיעור אכילת פרס – יש להקל בשיעור הגדול של 6-7 דקות, כל שאוכל כזית אחד תוך 3 דקות, או עכ"פ 4 דקות. וק"ל.

155) "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". וראה סה"ש תנש"א ח"א ע' 434 הערה 66 על אפשרות לאכול מן הזבחים והפסחים שהקריב אליהו הנביא.

פרטי דיני שחיטת, הקרבת וצליית הפסח, לא נזכרו כאן כ"א השייך לליל הסדר במיוחד. רשימה **חלקית** בלבד, ובכמה פרטים – **כמה וכמה** דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרץ ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

156) וראה יבין שמועה להרשב"ץ מאמר חמץ ספכ"ו.

למצה העליונה משלשת המצות בקערה ("כהן") בסופגנין [ראה לקמן]. בנטילת ידים לכרפס ("ורחץ"), לכמה דעות, בזמן הבית נוטל ידיו ומברך (אף לפחות מכזית). מכוון בברכת בורא פרי האדמה להוציא רק המרור של כורך [כדלקמן, דמשמע שאוכלים מרור רק בכריכה]. ב"יחץ", לכמה דעות, מניח חלק הגדול ל"כורך" וכורכו במפה ומניחו בין הכרים, והקטן יניח בקערה לשם מצות הגדה על המצה. אין אומרים "הא לחמא עניא" בזמן הבית, או עכ"פ אומרים בשינוי נוסח [וי"א שאומרים "כל דצריך ייתי ויפסח" מבעוד יום. ושקו"ט בזה בשיחות קודש. בנוגע לאמירת "כל דכפין וכו'" - ראה הנסמן בהערה¹⁵⁷]. בנוסח "מה נשתנה" שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי". בקטע "יכול מראש חודש", בזמן הפסח אומרים: "בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך". בקטע "פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן וכו" אומרים: "פסח זה שאנו אוכלים על שום מה". אינו מגביה כבש הפסח (לדעת הרמב"ם)¹⁵⁸. בסדר ההגדה להרמב"ם, בזמן הבית, אומר "מרור זה" לפני "מצה זו"¹⁵⁹. בברכת "אשר גאלנו", מסיים במלים: "והגיענו הלילה הזה לאכול בו [פסח] מצה ומרור". סדר הדברים מ"רחצה" ואילך¹⁶⁰: רחצה (על נטילת ידים), מוציא ("המוציא לחם מן הארץ", על סופגנין. ויחזיק מצה השלישית בידו (משום לחם משנה)¹⁶¹. ואין נזהרין מהפסק שיחה בין "מוציא" ל"שלחן עורך", שלחן עורך, ובשנים שערב פסח חל בחול - קרבן חגיגה ("על אכילת¹⁶² הזבח", בשיעור כדי שביעה), כורך (כזית פסח, כזית מצה [החלק הגדול ממצה האמצעית ("לוי") שהונח בין הכרים]¹⁶³). וכזית מרור מטובל בחרוסת ומנער החרוסת מיד). ומברך "על אכילת פסח, מצה ומרור"¹⁶⁴. בזמן שהפסח נאכל, גם הפטור מפסח, חייב במצה ומרור מה"ת ואוכלן ביחד בכריכה. אין מתחילין שולחן עורך באכילת הביצה (שהיא זכר לאבלות החורבן). מים אחרונים - גם לעתיד לבא. הלל - נהגו לאומרו על הגגות. י"א שבזמן הפסח, חייב לגמור ההלל קודם חצות.

פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם [וראה להלן ביום ראשון של פסח

-
- (157) ראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 בהערה.
- (158) כ"מ מזה שכתב כן במצה ומרור ולא בפסח. וראה כרוב ממשח לרמב"ם שם. ועוד. והארכנו מזה במק"א. וראה עוד תי' בס' והאר עיינינו (פרידליס) ע' צ.
- (159) וכבר העיר בזה מהר"ל בסדר ההגדה.
- (160) כמה דעות בזה. וי"א כדלקמן. וכן משמע דעת אדה"ז.
- שיטה אחרת: שמברך על מצה מיד בתחילת הסעודה ועולה לו גם למצה שבכורך. וי"א שאוכל גם בתחילה אחר המצה מהפסח ומברך עליו אז. ועוד כמה דעות בזה. ואכ"מ.
- (161) וי"א שמברך המוציא על פרוסת סופגנין, שברכת המוציא היא על הפרוסה (משום לחם עוני). ולא ימלא כריסו מזה, בכדי שיאכל כזית מצה באחרונה לתיאבון. ולמנהג מדינות אלו שאין אוכלין סופגנין בפסח - על מיני בצקות של נכרים שנאפו לשם פסח אבל אינן שמורות לשם מצה [וכמבואר בראשונים. וראה בספר המנהג].
- (162) וי"א: "לאכול".
- (163) וכדאי להשתמש גם בכזית ממצה השלישית השלימה, לקיים בה מצות מצה. ועוד, שי"א שמברך ברכת המצה על השלימה.
- (164) עוד גירסאות ושיטות: "לאכול"; "פסחים"; "אכילת פסח על מצה ומרור". וי"א שמברך ברכה נפרדת על כאו"א.

לדיני אכילת קדשים בכלל: סתם ידים צריכים טבילה לקדשים¹⁶⁵. מחנכים גם קטנים באכילת הפסח, כל שיכול לאכול כזית צלי. ומותר להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך, אע"פ שלא נמנה עליו, ואינו בר מינוי, כיון שמתכוין לחנכו במצות. בלע כזית קרבן פסח יצא¹⁶⁶. אכילת כל הקדשים, וקרבן פסח בכלל, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים. מותר לטבל קרבן פסח במשקין ומי פירות או "קטשופ" (הכשר לפסח, כמובן), ואדרבה - הרי זה כדרך שהמלכים אוכלים. אבל, כשכורכו עם מצה ומרור אין לעשות כן. בכלל, אחרי שנצלה הפסח כל צרכו מותר ליתנו על הפלטה לחממו, אבל לא יבשלו במים. קדשים קלים, והפסח בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. אסור לשבור עצם בקרבן פסח, ויש ליזהר בזה בעת חתיכתו, וכן שלא לעשות בעצם אפילו פגימה כחגירת הצפורן. כל שסופו להקשות, אע"פ שכעת הוא רך ("כל שאינו נאכל בשור הגדול אחר שיתבשל"), אין לאוכלו בקרבן פסח. דבר שאין דרך לאוכלו אין צריך לאכול¹⁶⁷. לכמה דעות, נהגו איסור בשמנו של גיד הנשה [ואינו איסור דרבנן ממש] אף במקום מ"ע דאכילת פסח ולא דנותר¹⁶⁸. אסור לאכול מבשר הפסח **קודם** הלילה [צאת הכוכבים, ג' כוכבים קטנים]. לכמה דעות, הפסח צריך הסיבה [וכל שכן, שאין לאוכלו בעמידה]. ליזהר שלא לאוכלו אכילה גסה. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול הפסח והחגיגה המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן]. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. אסור לאכול הפסח בשני מקומות. נתנמנם באמצע האכילה - דינו כדין אפיקומן בזמן הזה. אסור להוציא בשר הפסח מהבית ומהחבורה. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורה נאסר באכילה. שתי חבורות האוכלות בבית אחד - יעשו מחיצה ביניהם, וכל חבורה הופכת פני' לכיוון אחר שלא יראו מעוררבים (לדעת הרמב"ם). אסור להאכיל מבשר הפסח לשלא למנויו [וערלים, וגרי תושב, ומומרים. ומילתו ומילת בניו ועבדיו מעכבתו

165 (וכבר העירו (מקדש דוד טהרות סמ"ה) שלא נזכר ברמב"ם (חומ"צ פ"ח) ב"סדר עשיית מצות אלו בליל ט"ו". וראה מה שכתבו ליישב בכמה אנפי בס' והאר עינינו (הג"ל) ע' פו.

166 (מנ"ח מצוה ו. וראה אבן יעקב מעסקין מגילה סי"ז.

167 (לגבי הרוטב היוצא מהבשר - בתוס' (פסחים עו, א ד"ה אלא) משמע שמצוה באכילת הרוטב (שישנו בבל תאכל נא וא"כ ישנו בקום אכול צלי). וכ"מ בפירש"י שם עה, ב ד"ה נטף. וראה שו"ת שבה"ל ח"ה סנ"ה מה שהוכיח כן ע"פ חו"ד סצ"ה סק"ד (אבל שם מיירי בבישול שלמים במים. ולא בליחה היוצאת מהבשר). ויל"ע בדעת הרמב"ם ק"פ פ"ח הי"ב, שכתב שאינו צלי. ומשמע שאי"ב מצות אכילה. וראה קר"א נדרים נב, ב.

ולכו"ע אינו יוצא יד"ח אכילת פסח כשאכל רק הרוטב, שאינו מצטרף לכזית - ראה קר"א שם. קובץ שיעורים דלקמן. שו"ת שבה"ל שם.

[ולכאו' י"ל ולחלק, דק"פ שאני, ושבשאר קרבנות אי"ב מצוה כלל - ראה זבחים לה, א. רמב"ם פסוהמ"ק פי"ד ה"ז וה"ח. שו"ת בי"צ סי' קי סק"ד. שם סי' קכא. ובקובץ שיעורים פסחים סי' קפח לא נחית לזה. והתם, מיירי בליחה היוצאת מהבשר ולא ברוטב שנתבשל עמו (וא"ש משה"ק בקובץ שיעורים שם). אבל י"ל דרך לענין פגול לא חשיב, ומ"מ מקיים עי"ז מצוה, כבשר חי, ראה מנחות צט, ב - במשנה. פסחים מא, ב (שמקיים מצות אכילת קדשים (וק"פ) ולא מצות צלי אש)].

168 (ולפ"ז, צ"ע בנוגע למנהג בני אשכנז בחלק האחוריים. וי"א, שכשאינו ראוי לאכילה מחמת איזה טעם, כיון דאינו עושה מחמת עצלות המצוה אינו בכלל נותר.

מלאכול הפסח]. זמן אכילתו עד חצות (ואם אחר, מחלוקת הפוסקים אם לאוכלו, בלא ברכת הפסח עכ"פ¹⁶⁹). אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו עד חצות [וי"א: עד הבוקר]. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר. הפסח לאחר חצות [וי"א כשיעלה עמוד השחר] מטמא את הידים. ואין חייבים עליו משום נותר עד שיעלה עמוד השחר [וי"א שמחצות נעשה נותר]. לאחר זמן אכילתו דינו כמוקצה. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון. וי"א - כל שבעת ימי הפסח¹⁷⁰]. חגיגה - בשנים שחל ערב פסח בחול - נאכלת לשני ימים ולילה אחד (עד סוף יום ט"ו בניסן. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו), אבל אם עלה על השולחן עם הפסח, מתבערים עמו, וכן כל התבשילים העולים עם הפסח [כמו: מצה, ומרור. וי"א רק תבשילי בשר]. וגם הם אין נאכלים אלא עד חצות. הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. ואין שריפתו דוחה יום טוב. לפיכך, הנותר והגידיים והעצמות (גם כשאין בהם מוח) של פסח נשרפים בירושלים בחצרותיהם בט"ז ניסן [יום א' דחול המועד, באה"ק]. כלים שהשתמשו בהם לבשר הפסח והחגיגה בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

לילות הסדר

פעם אמר לי אאמו"ר [כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע]: יוסף יצחק מ'דארף טראכטען - (במשך הסדר) - אף זיין א מענטש וועט דער אויבערשטער העלפען. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות בעט רוחניות¹⁷¹.

בקביעות שנה זו, בליל הראשון של חג, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנה"ז - יין קידוש נר הבדלה זמן. שינה הסדר יצא, אא"כ הקדים ברכת קידוש לברכת בורא פרי הגפן.

קידוש: אתקיננו סעודתא דמלכא וכו', בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קדש לקדש, שהחיינו¹⁷².

נשים הנוהגות לומר נוסח הקידוש לעצמן, אומרות גם ברכות הנר

169) וראה מה שכתבנו בארוכה בבירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות (נדפס בפ"ע - בגליון דשנת תשע"ח בסוף החוברת).

170) ושקו"ט בזה מצד מצות שלמי שמחה שגם בזה צריך לינה. והאריך בזה בקובץ הערות דישיבת חזון אליהו תל אביב יט"כ תשע"ט. ואינו תח"י כעת.

171) הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים, משיחות חגה"פ תש"ב. בשעת מעשה - ליל ב' דחגה"פ תש"ב - אמר כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע לכ"ק אד"ש: "אבל איני רוצה שידעו שסיפרתי לך זה".

172) בברכת שהחיינו בקידוש נפטרת גם ברכת שהחיינו עבור בדיקת וביעור חמץ.

והבדלה¹⁷³.

אין מברכים על הבשמים¹⁷⁴. ואם טעה ובירך על הבשמים אינו הפסק.

בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. וכמובן – שאסור לכבות הנר אחרי הבדלה. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו¹⁷⁵. ואם כבר שתה כוס ראשון יבדיל על כוס שני כדלקמן.

אם שכח להבדיל בקידוש, ראה בהערה¹⁷⁶.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש¹⁷⁷.

(173) ובדא"ג ילה"ע שמנהגנו בנוגע להבדלה בכלל, שכאור"א מהשומעים מברך בפ"ע ברכת בשמים והנר (כ"ה ברשימת מנהגי אנ"ש, "לקוט מספר מנהגים לוח ארעי" שערך הר"ש יעקובוביץ לביהכ"נ חב"ד בשערי חסד והוגה ע"י כ"ק אד"ש (נדפס בהתקשרות גל"רבי". גוף כתי"ק בתשורה סוסובר-יעקובוביץ סיון תשע"ז). אלא שיש שנהגו שהנשים אינן מברכות ברכת הנר. ואכ"מ.

ולענין ברכת הזמן ("שהחיינו"), עדיף שישתו מכוס שלהן מיד אחרי סיום ברכת הבדלה, ויענו אמן על ברכת הזמן של בעל הבית.

(174) וראה בארוכה בלקוטי שיחות חל"א ע' 191 ואילך.

(175) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח תשע"ד ונדפס בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

(176) אם לא נזכר עד לאחר **שתה כוס ראשון של קידוש**, יטעום הירקות קודם ההבדלה ואומר כל ההגדה עד לאחר גאל ישראל ולא ישתה הכוס מיד אלא יאמר עליו ברכת הנר וההבדלה ואח"כ ישתנו.

ואם לא נזכר עד לאחר **שתה כוס השני** צריך למזוג מיד כוס שלישי ויבדיל עליו ולא יברך עליו אלא אם כן שבשעה שבירך על כוס השני היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

ואם לא נזכר עד לאחר **שאכל אפיקומן** לא יבדיל על הכוס קודם ברכת המזון אלא ימתין עד לאחר ברכת המזון שאז יאמר ברכת הנר וההבדלה וישתה הכוס של ברכת המזון.

ואם לא נזכר עד לאחר **שתה כוס של ברכת המזון** ימתין עד לאחר גמר ההלל וההגדה ואז יבדיל על כוס הרביעי.

ואם לא נזכר עד לאחר **שתה כוס רביעי** יבדיל על כוס חמישי.

שכח להבדיל בלילה, יבדיל על כוס יין מיד שנזכר ביום. וכן ביום טוב שני. ונכון להבדיל קודם שחשיכה (בנוסח המבדיל בין קדש לקדש).

ואם נזכר רק במוצאי יו"ט, יוצא יד"ח בהבדלת מוצאי יו"ט. (כ"כ בשו"ת הר צבי ח"א סי' קסו. וי"ל, שאינו דומה למש"כ במג"א סרצ"ט סק"ט ופסק כן אדה"ז שם סי"א, שבמבדיל הבדלת מוצ"ש בליל יו"ט מברך בין קדש לחול, לפי שאמירת בין קדש לקדש הוא שקר, והארכנו מזה בקובץ באתרא דרב גל"ג) – דשאני הכא, שעיקר ההבדלה במוצ"ש בשרשו הוא בין שבת לחול, אלא שבהיות זמן הבדלתו הוא במוצאי יו"ט בעת הקידוש, תיקנו חכמים וטבעו מטבע "בין קדש לקדש" (ואם שינה מהמטבע לא יצא, כפי שהארכנו בקובץ שם), ובסגנון אחר, שיו"ט לגבי שבת מצ"ע נקרא חול, ומ"מ מחמת קדושתו תיקנו "בין קדש לקדש". אבל בנדו"ד כשכבר פקעה קדושת יו"ט, חזר הדין שחייב להבדיל בין קדש לחול, מחמת עיקר חובת הבדלה. (וראה עד"ז בקובץ האוצר גל"טז). ולהעיר (אף שאינו דומה ממש) ממש"כ באגרות הרמ"ה בסופו, בטעם שאין מבדילין בין יו"ט לחבירו, דהבדלת מוצאי יו"ט סלקא לתרווייהו (ועיי"ש עוד אופן)).

ואם נזכר רק למחרתו בחול המועד, מבדיל ביום א' דחוה"מ בנוסח "בין קדש לחול".

(177) וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה

שכח ובירך "על נטילת ידים" ב"ורחץ", ראה בהערה¹⁷⁸.

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשט"ו: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז די הגדה דארף מען זאגען בקול רנה [רם] ובשמחה. ויש לומר אז מצד דעם פלעגט כ"ק מו"ח אדמו"ר זאגן די הגדה בקול רם, און אין די זמנים וואס ער אליין האט ניט געקאנט זאגן בקול רם, דאס הייסט אז ווי א צווייטען האט זיך אויסגעוויזן אין זיינע חושים גשמיים אז ער זאגט ניט בקול רם, פלעגט ער אין יענע זמנים מאנען בא אנדערע זיי זאלן זאגן בקול רם. [ועד"ז בכו"כ שיחות קודש].

בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרל"ט לגבי ליל פסח (אף שברכת שהחינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב עד"ז בהגש"פ המרבה לספר (קרלסרוא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתקי"ד ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ כשמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 15 הע' 12 של' אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"ז חובת שהחינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדה"נ. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרות שהחינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

בנוגע לענייני אמן ע"י הנשים על שהחינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנן בעניינותין, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ. ובכל אופן, בליל הסדר יש עצה פשוטה: שתשתה הכוס מיד אחרי קידוש לפני שהחינו, ובעה"ב המקדש יאריך בברכת שהחינו, באופן שתוכל לענות אמן אחרי גמר שתייתה.

178) אם אמר רק "ברוך אתה ה'" יסיים "למדני חוקיך". ואם בירך "על נטילת ידים", יעשה כסדר הזה: "יחץ", "מוציא מצה", "כרפס" ללא ברכת "בורא פרי האדמה" (כיון שהוא מין ירק מדברים הבאים מחמת הסעודה, וכרגיל. ואם רוצה, יכול לברך תחילה "בורא פרי האדמה" על דברים שאינם באים מחמת הסעודה ויכוון לפטור את המרור והכורך, ואח"כ יקח ירק הרגיל לכרפס), "מגיד" (כרגיל עד "גאל ישראל" ומברך "בורא פרי הגפן" על כוס שני, כרגיל), ויטול ידיו בלי ברכה, וימשיך "מרוור", "כורך" וכו' עד גמירא – כרגיל. (מבוסס על הנחה משיחת אחש"פ תשי"ט).

ונראה שכל זה רק אם כשנטל ידיו היתה כוונתו (בטעות) ליטול ידיו לאכילת פת (מצה). אבל אם כיוון ליטול ידיו רק לדבר שטיבולו במשקה ולא לאכילת פת (אלא שבטעות בירך "על נטילת ידים" מתוך רגילות הלשון וכדומה), צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וליטול ידיו עוד פעם בלי ברכה עבור אכילת פת, ואח"כ ימשיך מ"יחץ" כדלעיל. ונת' אצלנו במק"א.

[ולהעיר, שבשנים האחרונות – יותר מחמשים שנה לאח"ז – נתפרסמה לראשונה שמועה המספרת שבשיחה שלאחמ"כ היתה "משנה אחרונה" בנדון – שיש להמשיך כרגיל. אמנם, אין ל"שיחה" זו שום זכר ורמז בהנחות ויומנים, וגם החוזרים שמאז (ועוד כו"כ שנכחו בשעת מעשה) מעידים שלהד"מ, והעיקר שפלא גדול ש"הוראה" זו (להיפך מהמבואר בשיחה) לא נודעה לרבים כ"כ הרבה שנים. ויותר מסתבר, שהתבלבלו המספרים (שסיפרו כן בהיותם בני 70 שנה ומעלה. ומהם מי שעדיין לא מלאו לו 16 שנה בשנת תשי"ט) עם הנרמז בשיחה הנ"ל שזו משנה אחרונה (ביחס להנאמר בליל הסדר בשנה הנ"ל – באו"א קצת). זאת ועוד, שבשיחה הנ"ל נאמר, שההוראה מכל הענין היא שאין לסמוך על העולה בהשקפה ראשונה (ורמז בזה לההוראה שניתנה בשעת מעשה, בליל הסדר), כ"א לפסוק רק אחרי העיון כדרוש. ולאחרונה הגיע לידי חלק מיומן מהתוועדות הנ"ל דאחש"פ, ותוכן הדברים (בחרפות יותר מהנרשם) שההוראה הראשונה (בליל הסדר) היתה ב"טעות" ו"שלא כפי השו"ע", ו"מקווה שאף אחד לא כתב בחוה"מ על כך שלא תבוא תקלה על ידן". וכמה מן הדוחק לומר, שלאחמ"כ היתה חזרה נוספת בנדון. ופלא גדול יותר, שה"הוראה השלישית" לא נרשמה כלל. ודי בהערה זו].

בשיחת ליל ב' דחג הפסח תשי"ב: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז פסח ביי נאכט – די ערשטע און די צווייטע נאכט – דארף מען זאגן די הגדה בקול רם ובשמחה, און בכלל דארף מען די נעכט זיין בשמחה. ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע שמחה פאר די שכינה ווי פסח ביינאכט. דערפאר איז בא מיר אלע מאל געווען א וואונדער, אז בא כ"ק מו"ח אדמו"ר פלעגט מען ניט זעהן פסח ביינאכט קיין שמחה, ואדרבא, עס איז נאך געווען א ענין פון דמענות, הגם עס קאן דאך זיין דמענות של שמחה, אבער עס איז ניט געווען ניכר עס זאל זיין דמענות של שמחה. אין כתבי האריז"ל שטייט דאך אבער מען זאל זיין פסח ביינאכט בשמחה, במילא זאל מען זאגן א ניגון. אין ניגונים גופא איז דאך פאראן מרירות ניגונים און שמחה ניגונים, זאל מען זאגן א פריילעכען ניגון און זינגען טאקע בשמחה, און מען זאל טראכטען אז דאס איז שייך צום סדר וואס דער אריז"ל זאגט אז די אמירת ההגדה דארף זיין בשמחה. (כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן א פרייליכן ניגון).

בראשונים כתבו שיש למהר באמירת ההגדה בכדי להגיע לאכילת מצה. והאריכות בסיפור יציאת מצרים היא אחר אכילתו. ובשיחת ליל א' דפסח תש"ח¹⁷⁹: ערב פסח איז אלץ וואס מען האט געטאן געווען מיט א מיושב'דיקע געאיילקייט, נאר דאס איז אלץ געווען ביז מען האט אנגעהויבען זאגען די הגדה ביים סדר, נאכדעם האט מען שוין ניט געאיילט, אבער מען האט אויך ניט מאריך געווען. . הוד כ"ק רבינו הזקן איידער ער איז געפארען אין מעזריטש פלעגט ער ערב פסח אויפשטיין פארטאג, און אגאנצען טאג זייער איילען בכדי צו עסען דעם אפיקומן פאר חצות, נאכדעם ווי הוד כ"ק רבינו הזקן איז געקומען פון מעזריטש פלעגט ער אויך אויפשטיין ערב פסח פארטאג, נאר ניט איילען.

אף שמותר להפסיק באמירת ההגדה לצורך גדול¹⁸⁰, אין להפסיק לשיחת חולין ודברים בטלים ח"ו, כי אם לצורך סיפור בעניני יציאת מצרים או לצורך סעודתו. אין מפסיקים בפירושי ההגדה מהפיסקא "לפיכך" והלאה, וכן בחציה השני של ההגדה (לאחרי ברכת המזון). בקביעות שנה זו, בנוסח ההגדה, בסיום ברכת גאל ישראל, אומרים הלילה: "מן הפסחים ומן הזבחים". טעם הדבר, שאין החגיגה באה בערב פסח שחל להיות בשבת, ולכן כשחל ליל פסח [גם ליל יום טוב שני] במוצאי שבת, אין אומרים "מן הזבחים (חגיגה הבאה קודם הפסח כדי שיהא נאכל על השובע, ואח"כ) ומן הפסחים", אלא אומרים "מן הפסחים ומן הזבחים (החגיגה שתבוא למחרתו)".

ההוראה משינוי הנ"ל בשנה זו – ראה באורך שיחת ליל ב'

179) סה"ש תש"ח ע' 199.

180) שקו"ט בזה בכ"מ. ואכ"מ. ולהעיר בדעת אדה"ז בנוגע להבדלה באמצע ההגדה שהטעם משום נראה כמוסיף על הכוסות. והוא ע"פ הח"י שם סק"ה. ושם שמצד ההפסק לית לן בה. אבל אין מכאן הכרח גמור בדעת אדה"ז, ובכלל – שאני הפסק לצורך הבדלה, וכמ"ש בכ"מ בן בדעת הח"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ז ריש ס"ט, דמשמע שאין להפסיק לכתחילה באמצע הלל. וראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ג.

דחגה"פ תשי"א. ושם: המורם מכל האמור לעיל, שלילה זה – ליל פסח שחל במוצאי שבת, שאומרים בו "ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים", כיון שלא נוגע שיהי' הפסח נאכל על השובע, שבזה מרומז מעין ודוגמת השלימות דבירור הגוף לעתיד לבוא (כנ"ל בארוכה) – מסוגל ביותר להארת הגילויים דלעתיד לבוא. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יתן השי"ת שבמהרה בימינו ובעגלא דידן יוליכנו הרבי לקראת משיח צדקנו. הולך וקרוב יום אחרון של פסח, שהוא, כדברי הרבי, יומו של משיח ("משיח'ס טאג"), שבו מפטירין "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'". ויה"ר שבימים הסמוכים ממש יקויים יעוד זה, והרבי – שהוא מגזע ישי, ממלכות בית דוד – יגאלנו מהגלות הרוחני ומהגלות הגשמי, ויוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר לחדרו וכל הקהל המשיכו לרקוד בשמחה גדולה. לאחר משך זמן נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לביהמ"ד עם הגדה של פסח, ישב על מקומו ואמר:] עיי"ש ההמשך.

רצצה: להזהר שמי הנטילה (שיצאו חוץ לפרק הזרוע והרטיבו את השרוול וכו') לא יטפטפו על המצה (משום שרויה).

מצה: "מצת מצוה הוקשה לפסח שצריך לאוכלה לפני חצות הלילה כמו הפסח שאינו נאכל אלא עד חצות". ונחלקו הפוסקים אם מברך עליה כשאוכלה אחר חצות. וספק ברכות להקל¹⁸¹.

כמה אופנים בחלוקת המצה למסובין בכדי למעט בהפסק. והכי טוב, אם אפשר, שבעל הבית יטול ידיו תחילה ויכוון להוציאם בלחם משנה, ואחר כך יאכל ב' כזיתים. ורק אחרי שגמר לאכול יטלו ידיהם שאר המסובים ויחלק להם. ואפשר גם שיתן להם מראש (לפני נטילת ידים או לפני שמברך על המצות) מצה כשיעור, ואחרי שאכל כשיעור ב' כזיתים יוסיף ויתן להם קצת ממצה העליונה והאמצעית. שולחן ערוך¹⁸²: כבכל שבת וחג, צריך להזהר כשמקלפים ביצים, בהיות והקליפות נחשבות מוקצה, לקלף ישר לתוך פח האשפה, או ע"ג צלחת שאפשר לנער לתוך האשפה, או צלחת חד-פעמית שנזרקת ישר לפח. (יש לוודא שיש כבר אוכל או כלי בתוך בתוך הצלחת).

כנזכר, מנהגו שלא לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור עד אחרי כורך של סדר השני.

צפון: אפיקומן צריך לאכול קודם חצות [הלילה] כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות. חצות בשעה 1:00. שכח לאכול אפיקומן

(181) והארכנו בזה במק"א (נדפס בגליון דשנת תשע"ח בסוף החוברת).

(182) בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום.

בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוהמ"ס תשי"ט. אבל ראה שע"ת סי' תקכ"ט סק"ה שהוכיח ממג"א סי' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח סי' תכג. ועוד.

[ושקו"ט בזה לענין חובת אכילת בשר בלילה (ונוגע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דרכ"ת ספ"ט סקי"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מח, א דבחדא מינייהו – ביום או בלילה – [גי].

– ראה בהערה¹⁸³.

למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו, (וכן כל ז' ימי הפסח, משא"כ אחש"פ שמהדרין לשרות).

ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מובא אודות זמן מזיגת כוסו של אליהו: "אחר ברכת המזון (חוץ מזמנים ידועים)". ובספר השיחות תשמ"ט¹⁸⁴ נאמר שמזיגת כוס זה "שייכת לחלקו השני של הסדר שקשור עם הגאולה העתידה (שלכן מזיגת הכוס בדרך כלל היא לאחרי ברכת המזון, ורק בזמנים ידועים היו מוזגים הכוס לפני ברכת המזון)", ושם¹⁸⁵: "ולאחרונה – נהגו כן (למזוג לפני ברכת המזון) בכל פעם."

בברכת המזון: יעלה ויבוא. שכח, ראה בהערה¹⁸⁶. הרחמן ליו"ט.

מי שהקיא מאכלו לפני ברכת המזון אינו מברך ברכה אחרונה. לגבי אכילת מצה, מרור, ושתיית ד' כוסות וכו' – נחלקו הפוסקים אם יצא ידי חובתו. ולמעשה, אינו צריך לחזור ולאכול רק כזית מצה. ואפילו בירך כבר ברכת המזון יטול ידים שוב ויברך על נטילת ידים (באם אוכל כביצה) ויברך המוציא ואחר כך ברכת המזון¹⁸⁷.

חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר

183) אם נזכר אחרי מים אחרונים: נוטל ידיו בלא ברכה ואוכל אפיקומן בלא המוציא, ונוטל מים אחרונים שוב ומברך ברכת המזון.

ואם נזכר אחרי שבירך ברכת המזון קודם שבירך בורא פרי הגפן על הכוס: יטול ידיו ויברך על נטילת ידים (אם אוכל כביצה) ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ברכת המזון ובורא פרי הגפן על הכוס.

ואם נזכר אחרי ברכת בפה"ג על הכוס: ישתה הכוס ונוטל ידיו בברכה ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ימזוג הכוס ויברך ברכת המזון ולא ישתה הכוס ויגמור עליו הלל וההגדה ואח"כ ישתה הכוס.

ואם נזכר אחרי שהתחיל לגמור הלל: יגמור ההלל וההגדה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו בברכה ויברך המוציא על האפיקומן ויברך ברכת המזון ללא כוס.

184) ח"א ע' 391 הערה 78.

185) בשולי הגליון שם נוספה הערה כבפנים.

186) השוכח יעלה ויבוא הלילה [וכן בשאר סעודות המחוייבות של חג] ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר ליעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים. אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" חוזר ומברך ברכת המזון. ולדעת רוב האחרונים – כ"ה גם בנוגע לנשים.

[ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח ס"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים – לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה לעיל בהע' בתחילת הלוח בהכנות לחג בדיני שמחת יו"ט. ואכ"מ].

הכרעת רוב הפוסקים שבנזכר שכח יעלה ויבוא אחרי שתיית כוס שלישי, אף שחוזר ומברך ברכת המזון, אינו שותה עוד פעם כוס שלישי.

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח התפלה ואמר "ותחזינה עינינו", יחזור ויאמר "ובנה ירושלים" (כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר). ואם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "המחזיר שכינתו", מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים". ואם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא. ואם סיים "המחזיר שכינתו לציון" חוזר לתחילת ברכה שלישית. (וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

187) ונתבאר אצלנו במק"א הטעמים להכרעה שבפנים, גם את"ל שבתר הנאת גרונו אזלינן, כמשמעות דעת אדה"ז בשו"ע סקצ"ז ס"ט וסתע"ה סכ"ג. ואכ"מ.

בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה.

נוהגין שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע [עד "ובשעריך"] וברכת המפיל אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן, כי לילה זה לילה המשומרת היא מן המזיקין.

אין לזרוק הזרוע לאשפה דרך בזיון.

יום ראשון, א' דחג הפסח

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת שמיני בפעם הראשונה.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:51.

שחרית לשלוש רגלים.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כששמע כבר ההכרזה¹⁸⁸): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מנין. למעשה, אם שמע הכרזת "מוריד הטל" קודם שהתפלל שחרית – **אם אינו מתפלל במנין אחר**¹⁸⁹ – יאמר גם בשחרית "מוריד הטל"¹⁹⁰.

188) בנוגע לשמע"צ.

189) ויל"ע באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם בכה"ג אומר מוריד הגשם בשחרית.

וכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת טל", שאומר אחר כך מוריד הגשם בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [ומש"כ באו"ז הל' הזכרת גשם וטל סשצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה ואולי כוונתו שע"י שמיעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו] – ל"ש לנדוד"ד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכוונת האו"ז, שלא פי' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערות המלבה"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביהכ"נ ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר כדבריו בדעת האו"ז].

190) כ"ה בלוח כולל חב"ד (לגבי מוריד הטל) והוא ע"פ אג"ק חי"ב ע' ג בהערות ללוח הנ"ל (ושם הוא לענין מוריד הגשם. ולכאורה כש"כ הוא). ויחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה אומר מוריד הטל במוסף, אם משער שכבר הכריזו.

ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגרר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי כנסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש מאחרוני זמננו שכתבו לכאן או לכאן מסברא ומד"ע ללא מקור ברור. כן ראיתי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעייין בפנים ישר תחזינה עינימו אשר לא מיני' ולא מקצתי'. ולמעשה, יש להורות שבכל אופן יאמר מוריד הטל בשחרית אם כבר הכריזו במנין א', כיון שבאומר מוריד הטל יוצא לכו"ע, ואין כאן בית מיחוש (ראה כע"ז בתהל"ד סי' קיד סק"ב וסק"ג. ולענין אחר – משנ"ב סי' קיד סקט"ז). והרי היחיד רשאי לומר טל במקום גשם גם קודם שהכריזו – שו"ע אדה"ז סי' קיד ס"ב.

והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגרר אחר מנין הא', ודיינו להקל בזה ותו לא. ובסגנון אחר, שממש"כ בפוסקים שאומר מוריד הטל בשחרית אא"כ מתפלל במנין אחר, מ' קצת שכל שאינו מתפלל עם המנין השני לא סגי, אף ברגיל להתפלל עמם וכדומה, דאל"ה עדיפא הול"ל, וק"ל.

ועוד איכא בגווה, שעיקר הדין שאין מפסיקין מלהזכיר גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא היא אגודות אגודות, ובאמת ראוי להפסיק בשחרית, אלא שאא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל לגבי היחיד ל"ש דין אגודות אגודות (וראה גם מחה"ש סתפ"ח שם כע"ז. ואפי' במעריב מצ"ע ראוי להפסיק לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדיעבד אינו חוזר אם לא הזכיר גשמים אפי' כשלא אמר טל (משנ"ב סי' קיד סק"ג)).

הלל שלם. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום. מוציאין שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבונו של עולם". קריאת התורה.

סימן סדר קריאת התורה של כל הח' ימים של פסח בקביעות שנה זו: "משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא". ונתבאר בשו"ע אדה"ז סת"צ ס"ח ואילך, עיי"ש פרטי דינים.

מוסף לשלוש רגלים. במוסף של יום טוב הראשון של פסח מתחילין לומר מוריד הטל, ואין הצבור רשאים להתחיל עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש מכריז **קודם** התפלה.

אם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו [וגם במוסף יום ראשון של פסח גופא¹⁹¹], לפי שהגשמים בימות החמה אינם אלא סימן קללה. לפיכך הוא צריך לחזור לראש הברכה. אם תיקן עצמו תוך כדי דיבור ואמר מוריד הטל, ראה בהערה¹⁹². אם נזכר אחר

ולכא' אפ"ל דדמיא לקבלת שבת שנגרר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סרס"ג סי"ט במוסגר. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"נ שרגיל להתפלל בו אלא שהעדר הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נפק"מ במחצה על מחצה. גם יל"פ בדעתו דתרוויהו לקולא, שאם בביהכ"נ שרגיל לא קיבלו שבת אינו נגרר אחר רובהעיר שקיבלו).

ובאמת, יל"ע בכ"מ שנו' שהתפללו הקהל ערבית ונגרר היחיד (לענין הפס"ט, אבילות, הזכרת יעו"י בברהמ"ז, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מר"ח מנ"א, איסור בשר ויין בשבת שבתשעת הימים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"נ בעיר. ובפשטות, גם בזה אין ביהכ"נ הא' נגרר אחרי הב'. ולהעיר ממג"א סי' תקנא סקכ"ו. וכן הבינו במחה"ש ועוד הבינו בכוננת המג"א. אבל ראה בלבו"ש וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתילי זתים שם סקכ"ז. ועצ"ע כשאינו מתפלל בביהכ"נ בתר מאן גריר. וראה משנ"ב סתקנ"א בשעה"צ סקנ"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכא' תלוי גם אם היינו שלא לפרוש מהציבור (מצד הגברא) או שנעשה לילה (החפצא). וראה גם בשעה"צ שם סקנ"ז עפ"ד הפת"ש. וילע"ע.

לאידך, לא מצינו להדיא בד"ז דין גרירה, ואדרבה – היחיד אינו נגרר אחר הציבור ותליא בשמייעה מהש"צ (מג"א סתפ"ח סק"ד – למנהג שהציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרזת הש"צ מועלת גם למי שלא שמע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר בישוב שאין שם מנין נגרר אחרי הציבור, ורק בענינו מצינו שגם הדר בישוב מזכיר גשם רק אחרי שהזכירו בקהילות. ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (אף שרשאי היחיד להזכיר טל קודם. ואף גם לענין הפסקה, למנהג שא"א מוריד הטל, שלא רק שיוצא בדיעבד כשלא הזכיר לא גשם ולא טל בשחרית (משנ"ב סי' קיד סק"ג) כ"א שמותר לו להפסיק אף שהציבור לא הפסיקו עדיין – ראה פמ"ג במ"ז סק"ד. ומ"מ, יראה דאף בהפסקה ימתין – פמ"ג בא"א סק"ב. ולכא' כוונתו לענין מנחה, שבמוסף עליו למהר להתפלל, כמ"ש בפמ"ג בא"א סק"ה. או דקאי למנהג שאומרים מוריד הטל במוסף). ומוכרח, שאין הנדונים שוים זל"ז.

ולכא' מקום בראש לחלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יהא אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הראב"ד), וממילא עליו להמתין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות [ואולי איכא למשמע מהדא, דלא סגי כשרק מנין א' הכריזו], משא"כ בהפסקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (וי"א שגם לרבים מותר וראה בב"ר), ול"ח כה"ג לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי שהציבור הפסיקו (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא לחלק. וראה גם בקיצור שו"ע רס"י יט.

191) ע"פ צורר החיים לתלמיד הרשב"א דרך א סי"ג. וכ"ה סתימת רוב הפוסקים. וכ"פ במשנ"ב סקי"ד סקי"ז.

192) בלוח כולל חב"ד כתב, שגם אם תיקן עצמו תוך כדי דיבור ואמר מוריד הטל, יחזור לראש הברכה. וכן צריך לעשות לכתחילה. אבל יש חולקים. ולכן, בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור **וכבר** אמר השם שבחתימת הברכה, לא יחזור. ויכול להתפלל תפלת נדבה, באם אירע בימות החול.

חתימת הברכה חוזר לראש התפילה. ליתר פרטים, ראה בהערה¹⁹³. אם נזכר אחרי שעבר כל היום אין לו תשלומין, שתפלת מוסף אין לה תשלומין. [אבל טעה בשאר תפלות היום, ונזכר כשהגיע זמן תפילה שלאחריה, מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין]. המתפלל ואינו יודע אם הזכיר הגשם אם לאו, – עד שלושים יום, חזקה מה שהוא למוד [=רגיל] הוא מזכיר, לפיכך אם מסופק אם הזכיר מוריד הגשם, עד שלושים יום בחזקת שהזכירו כמו שהיה רגיל כל ימות החורף¹⁹⁴.

אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לימים ראשונים של פסח ("ובחדש הראשון"). דיני הטועה, ראה בהערה¹⁹⁵.

193 בלוח כולל חב"ד שאם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "מחית המתים" יאמר "למדני חוקיך", ויחזור לראש הברכה. וכן בנזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות, לפני חתימת הברכה, יאמר "למדני חוקיך" וחזור לראש התפילה, כנ"ל.

194 בנוגע לאופן חשבון שלושים יום, נתבאר בארוכה במכתב הבד"צ מחודש טבת תשע"ה, ו"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב".

195 שכח ולא אמר פסוקי מוסף, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, לא יחזור.

החליף פסוקי ימי החג בפסוקי ימי חול המועד, יחזור ויאמר כתיקונו. אבל אם המשיך ואמר שם השם בהמשך הברכה ("אלקינו ואלקי אבותינו") אינו חוזר (לפי שקרבנותיהן שוין, ולא רק במספרם, אלא היינו הך ממש).

החליף פסוקי מוסף בפסוקי יו"ט אחר, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. [וכן בשאר ימי הפסח].

נזכר לאחר שחתם בשם השם, נחלקו בזה הפוסקים, ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה).

ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא – במזכיר קרבן אחר קלקל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג' הע' 26 בכיו"ב. וש"ג. וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחזור – ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שעי"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח ס' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או בנדו"ד – של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע – ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א ס' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ אר"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) – ראה בכורי סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי קח סקל"ח. סתפ"ח סק"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעימים ח"ב המאסף לחאור"ח סק"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י אר"ח ס"ז שאלה ט (עי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתיתאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל ס' קג. שו"מ רביעאה ח"ב ס' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלרוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחיי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידינוב בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו ס' רל. תשוה"נ ח"א סשפ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח.

הלכתא למשיחא: סך-הכל של הקרבנות להיום [וכן בכל שאר ימי הפסח], שלוש-עשרה קרבנות (ומפורטים בנוסח התפילה, "ונשלמה פרים שפתינו"). וזהו בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראייה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחיוב הקרבנות פעם אחת במשך החג - כתשלומין ליום הראשון).

היום, יום ראשון של פסח, החליל מכה לפני המזבח. בחזרת הש"ץ תפילת טל¹⁹⁶. ברכת כהנים.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברך - המתברך ראשו באמצע. ה' - מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום - ראשו באמצע. אמירת רבש"ע - בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" - אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר ענית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

שש זכירות אחרי התפילה.

קידוש: אתקיננו סעודתא (בנוסח המיוחד לשלש רגלים). אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא [ברביעית¹⁹⁷] יין (ולכמה דעות: לא במיץ ענבים¹⁹⁸) כל יום (וגם בחול המועד). אך

רבבות אפרים ח"ו סעד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות). וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולכא' צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דיומא, לכו"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאיןן בקביעא דירחא. ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", וביום הבכורים", וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו - שה"ז שקר גמור, דלדין חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ז ל"ש במוסף. אבל, עפ"ז לכא' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרינן לסברא קמייתא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח סי"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכה. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנ"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוסי' לא. ועצ"ע בכ"ז].

טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול או של שבת, צריך לפסוק באמצע הברכה שנזכר בה ולהתחיל ברכה אמצעית של תפלת מוסף של יום טוב.

(196) ובשיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה) שע"פ מנהג ישראל נאמרת בניגון מיוחד, ושלכן צריך הש"צ להכין א"ע לזה מבעוד מועד.

(197) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו.

(198) ראה הלכה יומית אות תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש¹⁹⁹. כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע שותה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר²⁰⁰. ויין ומגדנות כפי יכלתו.

תזכורת: מנהגנו שאין אוכלים עד אחרי כורך של סדר השני מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור (כגון חסה, חריין, תפוחים, אגוזים וכו') וגם תבשיל של מרור בכלל. ברכת המזון כדאתמול.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (בשעה 4:08), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. ונוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכלו בליל שני לתיאבון. ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין [כל שבעת ימי הפסח] בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות²⁰¹, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה קדושה (אכילת קדשים), עיי"ש באורך²⁰².

קצת דיני אכילת קדשים²⁰³

199) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. א. וכ"מ בתוד"ה ידי יין – פסחים קח, ב. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ס תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

200) בנוגע לאכילת בשר משום מצות שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדרבנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דחה"ס תשמ"ז), אם צ"ל בשר בהמה דוקא (ששקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פבחוקתי תשל"ל. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה תשכ"ט.

201) חל"ג ע' 62 ואילך.

202) וידועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח – הובא שם – המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [ולכאן נ"ל לה"ר דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ולע"ע ל"מ שיעירו מזה. שו"מ בס' קול בן לוי ס"ג ד"ה ואת זה (בדפו"ח – קיג, א ואילך) שעמד בזה. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תח"י כעת.

ומ"מ י"ל שכיון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והרי אצ"ל זביחה בשעת שמחה. ואכ"מ כעת].

203) פרטי דיני שחיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרץ ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל²⁰⁴. ו"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך שיהי', בודאי צריך ליזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה. באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפי' הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה. ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה. מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים. אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה. אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח / על אכילת שלמים. מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו. עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע – בכביצה). אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים]. קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה. אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל²⁰⁵. קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר. לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים – משום הרגל או משום הקרבן. במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אלין", משמע שמצות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן]. שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו ניסן, עד סוף יום ט"ז ניסן.

204) לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה – ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז, ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצורע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סר"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ הכא.

205) ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר – רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א – בקובץ הללו עבדי ה' – הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקו ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שווה לכל נפש.

ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו). הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. כלים שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

מנחה: תפלה לשלש רגלים. לא לשכוח "מוריד הטל".

אסור לבשל ולהכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד לשעה 7:58 ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור²⁰⁶.

אין להוציא בשר וכדומה מהמקפיא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג²⁰⁷. כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה (7:17).

אור ליום שני, ליל ב' דחג הפסח

הדלקת נרות (אחרי השעה 7:58) מאש הדלוקה לפני החג [ובשנה זו – מלפני שבת].

הדלקת נרות כדאתמול. פרטי דינים בקשר להכנת הנרות להדלקה – ראה לעיל ליל א' דחג הפסח.

מעריב כדאתמול (חוץ מאמירת "ותודיענו"), ומתחילין לספור ספירת-העומר תיכף אחר תפילת ערבית [אחרי הלל שלם וקדיש תתקבל] ("היום יום אחד לעומר", "חסד שבחסד", עם שאר הכוונות המפורטות בסידור).

206 ראה שו"ע אדה"ז ששי"ט סי"ח. ששכ"א ס"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט ס"כ. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת למהרש"ם סתמ"ד ס"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סע"ו (אפשר דשרי וצל"ע כעת).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדו"ת סמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצז. וכ"מ בט"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ד סרנ"ב סקי"ב. ע"ו סק"י). בכור"י שם. ערוה"ש שם ס"ג. וכ"פ בחיי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סרנ"ב סקי"ד (ואדה"ז שם סי"ג ופמ"ג שם) וסק"כ בסופו. סרע"ו סק"ה. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם סי"ב. ושם ההיתר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סקי"ב. תק"י סקי"ג (ובפמ"ג שם). סתקכ"ז סקי"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש ששל"א סק"ה בכוונת מג"א שם. תהל"ד ששכ"ה סקי"ט בסופו בכוונת מג"א שם סקי"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועו"ל – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד]. וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטז. מנחת פתים יו"ד סי"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמ"ש"כ (י, ד)). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התיר במידי דפלוגתא). שם סשי"ג סקנ"ו. שם ששל"ג סקי"ו. וראה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראבי"ה הל' עירובין ששצ"א (בראבי"ה השלם – ע' שלו). ולהעיר ששו"ע אדה"ז סע"ז סי"ג השמיט מלת "בשבת". ושקו"ט בזה. ואכ"מ.

207 אבל באממוציאו בעוד היום גדול שראוי לאכילה בו ביום, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"כ). ובשבת לצורך יו"ט שלאחריו – צ"ל מבושל ג"כ. [אבל ביו"ט לצורך שבת מותר אם הניח עירוב תבשילין (ראה שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ג). וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ]].

עלינו אחרי ספירת העומר.

מי שלא ספר בלילה, סופר ביום ללא ברכה, ושאר הלילות סופר בברכה. ואם לא ספר גם ביום, יספור שאר הלילות בלא ברכה. המסופק אם חיסר יום, סופר שאר הלילות בברכה.

בשיחת אחרון של פסח תש"ח²⁰⁸: אין ליובאוויטש האט מען גערופן די טעג בין פסח לשבועות מיט די נעמען פון די ספירות. און מען איז געווען נזהר אין די ימי הספירה צו דערמאנען די ספירות חג"ת נהי"מ, עס זאל ניט זיין קיין חשש צו ברכת הספירה.

הלכתא למשיחא: קצירת העומר בעסק גדול, וכל הלילה כשר לקצירה²⁰⁹.

פרטי ליל הסדר – ראה לעיל בליל א' (חוץ מזמן אכילת אפיקומן וסיום הסדר, כדלהלן, וגם חוץ מהשינויים של מוצ"ש: יקנה"ז ואמירת "מן הפסחים ומן הזבחים" בברכת אשר גאלנו).

בשיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שאביו כ"ק אדנ"ע היה נוהג להתחיל את הסדר השני בשעה התשיעית ולסיימו כמה שעות לאחר חצות. וכיון שחייב אדם לומר בלשון רבו . . צריכים כל התלמידים המקושרים והשייכים אל הרבי – להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי. ובנידון דידן, בנוגע לעריכת הסדר השני – שיש להתחיל בשעה התשיעית ולסיים כמה שעות לאחר חצות. בסדר הראשון היה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מדייק לאכול את האפיקומן לפני חצות, אבל בסדר השני לא היה מדייק בזה, והיה אוכל את האפיקומן לאחר חצות. וכן היה נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר וכיון שכן נהגו כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אדנ"ע, מובן שכן נהגו גם רבותינו נשיאינו שלפנ"ז. – על-פי נגלה בשו"ע כו', לא מצינו טעם לחלק בזמן אכילת האפיקומן בין הסדר הראשון לסדר השני, אבל מובן וגם פשוט שכיון שכך נהגו רבותינו נשיאינו, בודאי היה להם טעם על זה על-פי פנימיות הענינים. ומלבד הטעמים הפנימיים שבזה, ישנו גם הטעם הפשוט – שבסדר השני היו נוהגים להאריך בביאור ההגדה, ובמילא היתה מתאחרת אכילת האפיקומן עד לאחר חצות.

אחרי כורך של סדר השני אפשר לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור.

בספר השיחות²¹⁰ מובא שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד – אין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמו"ר ז"ל].

ליל ב' דחג המצות קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.

(208) סה"ש תש"ח ע' 223.

(209) פרטים ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז.

(210) תש"נ ח"ב ע' 664 בהערה.

יום שני, ב' דחג הפסח

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.

שחרית (עם "מוריד הטל") ומוסף כדאתמול (מלבד תפילת טל).

קידוש כדאתמול.

טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן²¹¹. מסופר שבסעודת חג הפסח תשכ"ט אמר כ"ק אד"ש שאין הכוונה לשינוי אלא להוספה, וכששאלו במה מתבטאת ההוספה, באכילה, בניגון או באמירת "לחיים", ענה: יכולים אתם לעשות את כל השלושה...

הלכתא למשיחא: הקרבת קרבן עומר. פרטי' ברמב"ם הל' תמידין

ומוספין כנ"ל²¹².

אם שכח ולא ספר בלילה סופר ביום בלא ברכה.

מסכת סוטה, דף ליום. היום הראשון לעומר מכוון לדף השער של המסכת "שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער", ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום²¹³. מנחה לשלש רגלים.

מוצאי יום טוב בשעה 7:59.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, (בנוסף ל"מוריד הטל" מתחילים הלילה לומר): "ותן ברכה", יעלה ויבא. קדיש שלם. ספירת העומר. עלינו.

שכח ואמר "ותן טל ומטר" ודין המסופק, ראה בהערה²¹⁴.

שכח הלילה ולא אמר "יעלה ויבא", וכן אם שכח בשאר תפילות חול

211 ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות כרך ג ע' 1016.

212 ומה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת קרבן עומר, וכן פרשת שתה"ל בחגה"ש, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חגה"ש תשע"ד.

213 נתבאר בשיחות קודש: ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ה. ש"פ קדושים תשמ"ו.

214 שכח ואמר "ותן טל ומטר", בין שנזכר קודם סיום הברכה, בין שנזכר אחר כך, צריך לחזור לראש הברכה. [ובלוח כולל חב"ד כתב, שגם אם תיקן עצמו תוך כדי דיבור ואמר "ותן ברכה", יחזור לראש הברכה. וכן צריך לעשות לכתחילה. אבל יש חולקים. (ונת' בארוכה בכינוס תורה לחוה"מ פסח תשע"ה, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב"). ולכן, בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור **וכבר** אמר השם שבחתימת הברכה, לא יחזור מספק, אבל יתפלל תפלת נדבה]. ואם לא נזכר עד לאחר חתימת ברכות אחרות צריך לחזור לראש ברכת השנים, ולומר משם ואילך כל הברכות על הסדר. [ובלוח כולל חב"ד שאם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "מברך השנים" יאמר "למדני חוקיך", ויחזור לראש הברכה. וכן בנזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות, לפני חתימת הברכה, יאמר "למדני חוקיך", וחוזר לראש ברכת השנים, כנ"ל]. אם כבר סיים התפילה, שאמר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה. אם נזכר כשהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אם טעה ואמר "ותן טל ומטר" במנחת ערב שבת, מתפלל בערבית (ליל שבת) שתים (ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסוה"ס)

המסופק אם אמר ותן טל ומטר או ותן ברכה - עד שלושים יום, חזקה מה שהוא למוד [רגיל] הוא מזכיר. [בנוגע לאופן חשבון שלושים יום, נתבאר בארוכה במכתב חודש טבת תשע"ה, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב"].

המועד, ראה בהערה²¹⁵.

שכח יעלה ויבוא הערב, וכל שכן בטעה ואמר מוריד הגשם או ותן טל ומטר, שתפלתו מקולקלת, וחוזר ומתפלל, יאמר אתה חוננתנו עוד הפעם.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והגר. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה, ראה בהערה²¹⁶.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, וספק ברכות להקל²¹⁷.

בברכת המזון [וכן בכל ימי חול המועד]: יעלה ויבוא. שכח, ראה בהערה²¹⁸.

אין אומרים הרחמן של יו"ט.

בסיום ברכת המזון אומרים: "מגדול [ולא "מגדיל"] ישועות מלכו".

חול המועד פסח

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין בכל יום²¹⁹. כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט²²⁰. "אכילת מצה בששת ימים רשות, כמו שתפילת ערבית רשות, כך מצה זו. . לפי זה מובן דגם רשות יש בו קצת מצוה. . טוב יותר

215) שכח ולא אמר "יעלה ויבוא" [וכן בכל ימי חול המועד]: אם נזכר קודם שאמר ה' מברכת "המחזיר" יאמר "יעלה ויבוא" וגם "ותחזינה". אם נזכר קודם שאמר "מודים" אחר שסיים הברכה אומר במקום שנוזכר. אם התחיל כבר "מודים", [אם נזכר לאחרי שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "הטוב שמך", יאמר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה". וכן אם נזכר אחרי שאמר השם בחתימת ברכת "המברך את עמו ישראל בשלום", לפני חתימת הברכה. ו]אם נזכר לפני שאמר "היהו לרצון" השני, חוזר ל"רצה". ואם אמר כבר "היהו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה.

אמר יעלה ויבוא וטעה והמשיך כנוסח ברכת המזון ואמר "ובנה ירושלים", יחזור ויאמר "ותחזינה עינינו". אם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "בונה ברחמיו", יסיים ויאמר "המחזיר שכינתו לציון", ויצא. ואם סיים "בונה ברחמיו" חוזר לרצה. (ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

216) טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" – עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. (ונתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח תשע"ד ונדפס בקובץ "באתרא דרב" גליון ג).

217) ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בהז.

218) השוכח יעלה ויבוא ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמיו ירושלים" חוזר ליעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה. אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" אינו חוזר.

אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך כשלא אמר יעלה ויבוא בחול המועד ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

219) ראה בארוכה האוצר גל' יד. ואכ"מ כעת.

220) ראה אר"ח הל' חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשו"ע סתקכ"ט ס"ו-ז. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושע"ר תש"נ.

לאוכלה, ולא לאכול פירות ושאר דברים שאינן מצה כלל".

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב²²¹. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתייה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהוי אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים וחילוקי דינים בזה²²². ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד.

בספר פלא יועץ²²³: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. . והאישי הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים ויגעים בתורה"²²⁴.

על-דבר ההוראה המיוחדת מקביעות ימי חוה"מ פסח דשנה זו, שבאין בהמשך אחד שאין יום השבת מפסיק ביניהם (לפי שערב (ושביעי) של פסח חל להיות בשבת) - ראה בארוכה בלקוטי שיחות ח"ז ע' 266 ואילך (משיחת שבת הגדול תשל"א). ושם²²⁵: מכיון שהקביעות דשנה זו היא שכל ימי חול-המועד רצופים הם, בלי שום הפסק זמני הפוטר מחיוב לימוד התורה, הרי זו הוראה על תוקף החיוב של לימוד התורה ביתרון מיוחד בימים אלה. ועיי"ש²²⁶ (משיחת י"א ניסן תשל"א): שבמיוחד ינצלו ימי חג הפסח להוספה בלימוד התורה - הוספה בכמות והוספה באיכות. . ובפרט בימי חול

221 ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סק"ד. נימוקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ד ג' דחומה"ס תש"מ בהוספות לשיחות קודש.

222 ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

223 ערך חול המועד.

224 ירושלמי.

225 ע' 267.

226 ע' 268.

המועד שבהם החיוב הוא "לעסוק בתורה יומם ולילה ממש". ועיי"ש השייכות לזמן זה "שנמצאים אנו בהזמן ד"ערב גאולה" ממש – ערב (וסמוך) ממש וגאולה ממש (אמיתית ושלימה), והשייכות לנשי ובנות ישראל.

יום שלישי, א' דחול המועד, י"ז ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:49.

שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, אין אומרים "מזמור לתודה" (עד סוף החג). יעלה ויבוא. חצי הלל²²⁷, קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום.

קריאת התורה (2 ספרי תורה. 4 עולים).

אחרי קריאת התורה בספר ראשון ("קדש") מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות²²⁸]. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה²²⁹]. בס"ת השני, קוראים רביעי בפרשת המוספין שבפינחס ("והקרבתם"). ואח"כ חצי קדיש. [ועד"ז בשאר ימי חול המועד].

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, דינו כנ"ל במעריב. אם נזכר לאחר שהתפלל מוסף, אינו חוזר ומתפלל שחרית.

אחר קריאת התורה אומרים אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש. מוסף לשלש רגלים (אומרים פסוקי "והקרבתם" בכל יום, "ומנחתם ונסכיהם". דיני הטועה, ראה בהערה²³⁰).

227) בנוגע לברכת הלל כשאינו גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

שכח ולא אמר הלל שלם בימים הראשונים, י"א שצריך לומר בחול המועד. אבל למעשה לא קיימא לן הכי. ולהעיר מלשון אדה"ז (שו"ע ס"ז ס"א): כולן טפלים ליום טוב הראשון וכו' ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו. ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 17.

228) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוסי' קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגנו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין בטענה זו כדי להשיב עלי'.

229) ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמז. וראה בשו"ת בעי חיי אר"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סקי"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

230) טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול או של שבת, צריך לפסוק באמצע הברכה שנזכר בה ולהתחיל ברכה אמצעית של תפלת מוסף של יום טוב.

שכח ולא אמר פסוקי מוסף, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, לא יחזור.

החליף פסוקי ימי חול המועד בפסוקי ימי החג, יחזור ויאמר כתיקונו. אבל אם המשיך ואמר

שש זכירות.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך אימתי שנזכר בכל שבעת ימי החג, דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גלויות.

היום מתחילים ללמוד מסכת סוטה, דף ב.

פרטי איסור חדש – ראה בשו"ע אדה"ז²³¹.

יום רביעי, ב' דחול המועד, ח"י ניסן

יום הולדת הרה"ג הרה"ח המקובל הרב לוי יצחק שניאורסאהן

נ"ע, ויום הברית של כ"ק אד"ש.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:48.

סדר התפלה – כדאתמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

יום חמישי, ג' דחול המועד, י"ט ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:47.

סדר התפלה כדאתמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

כינוס תורה: בבית חיינו "770" לאחר תפילת מעריב (8:15 לערך) בהשתתפות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א.

יום ו', ערב שבת קודש

ערב "שביעי של פסח", כ' ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:46.

סדר התפלה כדאתמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

בערב שביעי של פסח מותר להקזיז דם לפי שהכל רגל אחד הוא ואינו ערב יום טוב אלא אמצע ימים טובים הוא.

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת ויו"ט, לא יטלן היום במספרים או בסכין כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא הי' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית (4:10 לערך) למעלה, בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב לתיאבון.

שם השם בהמשך הברכה ("אלקינו ואלקי אבותינו") אינו חוזר (לפי שקרבנותיהן שוין, ולא רק במספרם, אלא היינו הך ממש).

החליף פסוקי מוסף בפסוקי יו"ט אחר, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. [וכן בשאר ימי הפסח].

נזכר לאחר שחתם בשם השם, נחלקו בזה הפוסקים, ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה). והארכנו בזה לעיל במוסף דיום א' דחגה"פ, עיי"ש.

231 סימן תפט. ולהעיר משיחת אחש"פ תש"מ. ואכ"מ. וראה שו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' ט"שעח.

הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב שבת ובערב יו"ט - ראה בהערה²³².

לטהר עצמו ערב הרגל.

בספר השיחות תש"ג²³³ מובא: בא אוונזערע רביים האט מען געזען שש"פ גרויסע גילויים. דער סדר האט זיך אנגעהויבן פון נאך חצות היום ערב שש"פ. די טבילת טהרה פון ערב שש"פ איז געווען חלוק פון דער טבילת טהרה פון ערב שבת און ערב אנדערע מועדים, און אפילו פון דער טבילת טהרה פון ערב ר"ה וערב יום הכפורים [ראה שם בארוכה, ועוד שם²³⁴]: די טבילת טהרה פון ערב שביעי של פסח איז שטארק פארבונדן מיט די ענינים, וואס ווערן דורכגעפירט אין די ספירות פון עולמות העליונים און אין די מדריגות נשמה וואס בכל אחד מישראל.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוט²³⁵.

במנחה: פתח אליהו (ואין אומרים הודו). ידיד נפש. מנחה כדאתמול. יש לסדר היום אש דולקת [ואפשר אש מהגז] עבור הדלקת נרות בשביל ליל שני של יום טוב. פרטים בנוגע להכנת הנרות, ראה לעיל ערב שבת הגדול.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת.

לתת צדקה עבור שני ימי החג.

הדלקת נרות בזמנה כבכל ערב שבת, ומברכין "להדליק נר של

(232) תקיעות בע"ש - כשישראל בישובן - כ"ה בשו"ע (ודאדה"ז) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה הי"ח) מדינות ועיירות של ישראל - משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמער"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע. ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עיישה"ה. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כשאר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק. - בטעם שאין תוקעין בזמנינו - ראה כה"ח סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח סי' קלז. אורה ושמחה שבת פ"ה הי"ח. חי' ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

[בנוגע למספר שש תקיעות בחוה"מ שאין מניחין תפילין, ול"ש תקיעה לחלוץ תפילין - ראה שו"ת גידולי ציון הורוויץ ס"ד (ובהסכמה בראש הספר) ע"פ חי' הצ"צ לרי"ו (בפס"ד - שנו, ד).

עוד שקו"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת (נוסף 21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט (כשאינו בע"ש כבשנה זו) - ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"נ ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד - נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן וישראל גל' צא. ושוב איקלע לידי שו"ת שיח יצחק ח"ב שיל"ז ע"ז מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה].

(233) ע' 85.

(234) ע' 87.

(235) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

שבת ושל יום טוב" אחר ההדלקה. **אין אומרים** "שהחיינו". [טעתה בהברכה ראה בהערה²³⁶].

זמן הדלקת נרות שבת ויום טוב בשעה 7:03 (18 דקות לפני השקיעה). אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום.

ליל שבת קודש, ליל שביעי של פסח

בספר השיחות תרח"ק²³⁷: אמר אאמו"ר: "שביעי של פסח איז אָפן פאר אלעמען, כמו שיש הזמנים של התגלות העצמות כמו חשף ה' את זרוע קדשו, הנה שביעי של פסח הוא אחד מהזמנים הללו, וואס יעדערער נעמט. מען דארף מייקר זיין מיט יעדער רגע". [וראה בר"ד ליל שש"פ תשכ"ט שהכוונה שאין שומרים ואפשר לפעול הכל, ושם שהוא ע"ד תפלת נעילה].

בכ"מ הובא פתגם הצמח צדק ששביעי של פסח הוא ראש השנה למסירת נפש.

שמחת שביעי של פסח ואחרון של פסח גדולה משאר ימי הפסח. קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. ואומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן חרותנו וכו'". דיני הטועה, ראה בהערה²³⁸.

(236) כיון שיו"ט חל בשבת: אם שכחה להזכיר של שבת והזכירה רק יו"ט, וכן להיפך – אם נזכרה תוך כדי דיבור אומרת "להדליק נר של שבת ויו"ט". ואם שהתה יותר מזה, נחלקו הפוסקים אם עליה לחזור או שיצאה ידי חובתה. ולמעשה, אינה חוזרת. וספק ברכות להקל. ונתבאר בארוכה בכינוס תורה דחוהמ"פ תשע"ט.

237 ע' 270.

(238) טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול, אם נזכר באמצע ברכה (בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול) צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של יום טוב. טעה והתפלל כל התפלה של חול ולא הזכיר כלל ענין קדושת היום בתפלתו (יעלה ויבוא וכדומה. ובקביעות שנה זו – גם הזכרת קדושת השבת) לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל תפלה של חג, אבל אם הזכיר של חג [ובשנה זו – צריך להזכיר גם שבת] בתוך שמונה-עשרה אע"פ שלא קבע לחג [ושבת] ברכה בפני עצמה יצא ידי חובתו. ואם נזכר קודם שאמר "מודים", אחר שסיים ברכת "המחזיר שכינתו לציון" אומר יעלה ויבוא – ומזכיר קדושת שבת – קודם מודים, ויצא. אם התחיל כבר "מודים", אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני, חוזר ל"אתה בחרתנו". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה של יום טוב.

טעה והתפלל של שבת לא יצא ידי חובתו. ואם נזכר באמצע ברכה אמצעית, פוסק מיד ומתחיל של יום טוב. נזכר לאחר מכן – דינו כנ"ל בטעה והתפלל של חול.

טעה ולא הזכיר של שבת כלל לא בתוך הברכה ולא בחתימה, אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני חוזר ל"אתה בחרתנו". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה. לא הזכיר של שבת, כלל אבל חתם "מקדש השבת וישראל הזמנים", יצא. [בתפלת ערבית, נחלקו הפוסקים אם אפשר לצאת ע"י שמיעת מעין שבע מהש"צ. ולכתחילה נכון שלא לסמוך על כך ולהתפלל עוד הפעם. ולמעשה, גם בדיעבד ששמע וכיוון לצאת אינו יוצא ידי חובתו (כיון שאין בה הזכרה של יו"ט. וכ"כ בס' הבתים ש"ד ה"ה)].

באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר

אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. ספירת העומר ("היום ששה ימים לעומר"). "עלינו". קדיש יתום. אין אומרים הלל.

מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב²³⁹.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא²⁴⁰ – בלחש²⁴¹.

תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור לראש, כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה. וטוב לחוש שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה. ולכן, אין מחזירין אותו. [וכ"ה גם בתפלת מוסף, ראה בלוח יום א' דר"ה].

(הזכיר של שבת בתוך ברכה אמצעית ("אתה בחרתנו") אבל לא בכל מקום שצריך, אם נזכר לפני שאמר שם השם בחתימת הברכה ("ברוך אתה השם מקדש השבת וישראל והזמנים") יחזור למקום שטעה. אבל אם נזכר לאחר חתימת הברכה, לא יחזור).

טעה ואחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה" (כרגיל בחול המועד ובראש חודש) ולא "והשיאנו" (כביום טוב), חוזר ל"והשיאנו". ואם נזכר אחרי שאמר "ברוך אתה השם" מסיים "מקדש [בשנה זו – השבת ו] ישראל והזמנים" וממשיך "רצה". נזכר אחרי שחתם "המחזיר שכינתו לציון", חוזר ל"אתה בחרתנו". וכן אם מסופק אם אמר "והשיאנו" או לא, אם אינו מתפלל מתוך הסידור. (ע"פ שו"ת גור"א ח"א כלל ד סי"ט – הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג – באו"א. והנלע"ד כתבנו).

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח ברכת המזון ואמר "ובנה ירושלים", יחזור ויאמר "והשיאנו". אם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "בונה ברחמיו", יסיים ויאמר "מקדש [השבת ו] ישראל והזמנים", ויצא. ואם סיים "בונה ברחמיו" חוזר ל"אתה בחרתנו". (ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

239) ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

240) ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעדה בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח ליל א' דר"ה דש"ז). ואח"כ אומר אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות זו).

וכבר העירו, שבהיום יום ליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכ"ה גם בר"ד שחוה"מ"ס ומוצאי וסחוה"מ"ס תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחרי, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני']. וראה בהערה למחר בקידוש היום. אבל יש שפי' כפשטות משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקינו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמייט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת).

בנוגע לזמירות לשבת – אזמר בשבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנוהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

241) בלחש – כ"ה הלשון בס' המנהגים ע' 28. וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הריל"ג ע"ה בהערות וציונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). וכ"ה (לענין שבת חוה"מ), בהיום יום (הוצאת תשי"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבסוף קונטרס ר"ה תש"י (נדפס בסה"מ תשי"ע ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת): בלחשה. וראה למען ידעו (שוסטרמאן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכת"ק וכתב: בלחשה. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה)

קידוש: נוסח אתקיננו ליו"ט. יום הששי (שכח, ראה בהערה²⁴²), בורא פרי הגפן, ומזכיר של שבת במקומות המתאימים, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים (דין הטועה – ראה בהערה²⁴³), ואין אומרים שהחיינו בשיחת אחרון של פסח תשמ"ג הובאה הנהגת רבותינו נשיאנו שבימים האחרונים דפסח היו מדברים אודות אי־אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח.

אודות אי־אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח – ראה הנסמן בהערה²⁴⁴.

בברכת המזון [בכל סעודות היום]: רצה ואח"כ יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בהערה²⁴⁵. הרחמן לשבת ויו"ט. בליובאוויטש היו נעורים בליל שביעי של פסח. וצריכים להתעסק בלימוד כל הלילה.

אדמו"ר מהר"ש אמר פעם בשביעי של פסח להיושבים (די זיצערס שלמדו בליובאוויטש אז) אז ביז נאך מקוה זאל מען ניט דרעמלען אפילו²⁴⁶.

כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע אמר: לא שמעתי גם סברא לאמר תיקון [בדוגמת תיקון ליל שבועות] בשביעי של פסח.

בס' המנהגים גופא ע' 57 (כבמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכתי"ק. 242) שכח לומר ויכולו, אומרו בתוך הסעודה על הכוס.

243) לא הזכיר של שבת כלל, וכן אם אמר קידוש של שבת ולא הזכיר חג המצות, אם נזכר קודם שם השם בחתימת הברכה (ברוך אתה ה' מקדש וכו') חוזר ל"אשר בחר בנו". ואם נזכר לאחר מכן, חוזר ומקדש קידוש ליום טוב ומזכיר של שבת. לא הזכיר של שבת, אבל חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", יצא.

באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, חוזר ומקדש.

244) ראה שיחת אחש"פ תשכ"ג. לקוטי שיחות כרך לז ע' 19 הערה 43.

245) אמר יעלה ויבוא ואח"כ רצה יצא. אבל אם נזכר באמצע יעלה ויבוא קודם שאמר "ביום חג המצות הזה", שלא אמר רצה, פוסק ואומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא. (ואפשר שגם בנוכר אחרי שאמר "ביום חג המצות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם).

השוכח [רצה או] יעלה ויבוא ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר ל[רצה ו]יעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ימים טובים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים. [והיינו בשכח שניהם, רצה ויעלה ויבוא. אבל אם שכח רק א' מהן – אין כולל את השני בנוסח הברכה שאומר. אבל כשצריך לחזור לראש (עייין לקמן) תמיד צ"ל הן רצה והן יעו"י (ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60)].

אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" חוזר ומברך ברכת המזון.

אמר יעלה ויבא וטעה והמשיך כנוסח התפלה ואמר "ותחזינה עינינו", יחזור ויאמר "ובנה ירושלים" (כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר). ואם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "המחזיר שכינתו", מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים". ואם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא. ואם סיים "המחזיר שכינתו לציון" חוזר לתחילת ברכה שלישית. (וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה).

אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט: שביעי של פסח וכו'. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט²⁴⁷. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש²⁴⁸.

אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר²⁴⁹ כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה למצוה תחשב לו להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקיאח שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו.

אכילה: אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה. עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא-אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפניו מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות²⁵⁰.

עלות השחר בשעה 5:13 בוקר²⁵¹.

יום שבת קודש, יום שביעי של פסח

הכנה לתפלה: מה ששואל, אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל

247) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתבי האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לנכדו) מנהגי בית א-ל ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדו"ח - ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כלהג' פרשיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שביללות הנ"ל שצ"ל ניעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה ס"ג (וראה שם פ' וארא ס"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

248) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

249) ובדומה לדומה, להעיר מהיום יום כ"א ניסן (ע"ד אדמו"ר מוהריי"צ בהיותו בן תשע): האב איך זיך ניט געלייגט שלאפען. ובפרטיות יותר, בהנחה דשיחת ליל שש"פ תש"א (בתשורה גארדאן רייניץ אדר תשע"ח): כבר לא יכולתי ללכת לישון (במטה?), הייתי שוכב על הספסל ובאמצע הלילה נופל למטה.

250) וראה בכל זה באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחרי עלות, מותר לאכול קודם נץ החמה.

251) 72 דקות לחשבון 16.1 מעלות.

הלילה, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה²⁵².

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישן קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם הי' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי²⁵³.

זמן קריאת שמע: כפשוט, שיש ליזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש יצא שכרו בהפסדו, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של קריאת שמע של שחרית: 5:46 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר משעה 5:13). סוף זמן קריאת שמע: 9:45.

נחלקו הפוסקים אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקיצנו לקריאת-שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישן בלי לסדר מישהו שיקיצנו.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר על-תנאי שאם יעבור סוף זמן קריאת-שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידיים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרם.

(252) אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

(253) שם ח"ט ע' רלט.

[ובאם אפשרי, כדאי לאומרן לאחרי השינה²⁵⁴]. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר²⁵⁵. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר. ברכת ציצית אינו מברך עד לאחרי זמן "משיכיר" (5:46).

ברכת התורה: צריך לזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך²⁵⁶. ואם ניעור כל הלילה מברך

254 ות"ל שמצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטו"ד.
255 בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תתקנו.
ושי"נ.

256 בנוגע להמשיך ללמוד לאחרי שעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סקכ"ו (כשהולך לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ו עד"ז מד"ע). שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (שלו"ת שצריך לברך גם בניעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד) – מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (ראה כף אחת (להחיד"א) פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזהר שלא יאמר שום פסוק עד שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח ע"ה נאה) ס"א במקו"ח סקכ"ח. וכ"כ בבא"ח וישלח ש"א ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. שבה"ל ח"י סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל חב"ד (ליל הושע"ר). ולהעיר גם מר"ד ליל ב' דחגה"ש תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובאוויטש).

ומה שכתבו בכ"מ מסברא, בכללות בגדר דחובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד ללא ברכה"ת כ"א חובת ברכה – להעיר מל' אדה"ז בסידורו (ונעתק כאן בפנים. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א. ועוד ילה"ע שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב העכט שליט"א, נדפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ו ע' 144). ואכ"מ. ובלא"ה, סברא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסו"ס יש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדין ערום לא יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפועל מברך אח"כ לית לן בה. אבל להעיר מפמ"ג או"ח ס"ח במ"ז סק"ט. או"י בדעתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת השבח לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג שם. ועוד). אבל בלקו"ש ח"ד ע' 148 הערה 6* (וראה גם בהמשך השיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות (נוסף לברכה על גוף נתינת התורה, מעין ברכת הנהנין. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז). ו"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאתינן עלה, ומעכבת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סט"ז סקכ"ז. ובארוכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ].

איברא, שיש המצדדים לקולא מכמה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (אבל ראה בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובאו"א, שכיון שנסתפקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בניעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. [אלא שכ"ז רק להסברא שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל י"ל לאידך, שהאיסור הוא רק מחמת חיוב הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אחש"פ תשל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים בהשקו"ט אי קייל"ן סב"ל בברכה"ת, שלכמה דעות הז"מ מה"ת, ונפק"מ בספק אם בירך ברכה"ת אם חייב לברך (והארנו זה במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנזד בסברא הנ"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, די"ל דל"מ סברא הנ"ל למ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מבע"ק שמברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא. ולהעיר ממאירי ברכות ב, כ"ד ה"ש בטעם שלא חייבו להרהר בברכה"ת לפני ק"ש].

אמנם, ילה"ע בדעת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שבניעור כל הלילה פטור מברכה, ורק בכדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לשמוע מאחר ולהתכוון לצאת. ואמטו להכי, כשאין מי שיוציאנו, כל כי האי לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדין שקייל"ן לעיקר שמברך, ועד שמלכתחילה נוהגים בשופי לברך בעצמו, וה"ט שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה (או מצד ברי' חדשה, וכדלקמן), צ"ע להתיר

לכשיאור היום²⁵⁷.

צריכים לזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

המתפללים שחרית בהשכמה, יתעטפו בטלית אחרי השעה 5:46 ("משיכיר"), ויתחילו תפילת העמידה בנץ החמה – 6:36.

שחרית לשבת ויום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת.

חצי הלל. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

אין נוהגים בקריאת מגלת שיר השירים בציבור²⁵⁸.

פתיחת הארון: אין אומרים י"ג מדות ו"רבנו של עולם"²⁵⁹ בשבת.

בקביעות שנה זו, שבעה קרואים בספר הראשון ("ויהי בשלח"), ומפטיר בספר השני ("והקרבתם").

בעת קריאת השירה – עומדים.

הפטרה²⁶⁰: מפטיר בנביא בשמואל "וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו'" שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר בה ביציאת מצרים "וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו'".

בברכות הפטרה מזכיר של שבת ושל חג הפסח וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים. טעה – ראה בהערה²⁶¹.

להמשיך ללמוד בריוח.

ועי' שגם לדין שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת י"ט"כ ו"פ" וישב תשט"ז) הוא על הגברא ("כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בסידורו. וכ"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן". וראה מה שביארנו בזה בעניינותיך במקורות להל' יומית הנ"ל), אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ז. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשאטש סמ"ו ס"ט – בנדוד), או באמירת מנין המצות, ללא טעמי ההלכות. ולחד מ"ד א"צ לברך לתלמוד ולמדרש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים הנ"ל).

ויש המביאים רא' מהנהגה בעת ההתועדויות שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי חגה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידיעת השלילה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה.

ולהעיר, שגם את"ל כמקילים, צ"ע הסברא להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באנוס וא"י לברך, אבל כאן הרי ברכה לפניו, ואמרינן לי' זיל וברוך, ולא להשתמט מקיום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שהרבה בטלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה.

ומה שעדיין יל"ע, האם כדאי להמתין ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משינתו לצאת דעת הסוברים שבישן שינת קבע מחוייב בברכה"ת, וכן שאינו מברך רק כשישן לפני"ז. ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, וכן ראוי לחוש שלא לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני'.

(257) סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר" [ראה בהערה הקודמת]. וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' "אחר שיעלה עמוד השחר".

(258) בלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] "כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביר"ט הנ"ל דוקא".

(259) וכ"ה בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה).

(260) ביחיד יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, פרשת שמיני. אבל אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו, וכנזכר לעיל בערב שבת.

(261) לא הזכיר של שבת כלל, וכן אם לא הזכיר יום טוב כלל, אם נזכר לפני שאמר שם

יקום פורקן (בקביעות שנה זו). אין אומרים אב הרחמים. אשרי. יהללו. מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו'. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל פסח "והקרבתם". ומנחתם ונסכיהם). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים. דין הטועה, ראה בהערה²⁶².

בחזרת הש"ץ: ברכת כהנים.

אומרים "ולקחת סולת"²⁶³. שש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה

ה' בחתימת הברכה חוזר ומזכיר, ואם כבר סיים הברכה, אם נזכר תוך כדי דיבור מחתימת הברכה, "חותם מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר מכן, חוזר לתחילת הברכה. לא הזכיר של שבת, וכן אם לא הזכיר חג הפסח, אבל חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", יצא.

באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, חוזר לתחילת הברכה.

262) טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול או של שבת, צריך לפסוק באמצע הברכה שנזכר בה ולהתחיל ברכה אמצעית של תפלת מוסף של יום טוב.

שאר דיני הטועה – נזכרו לעיל בתפלת מעריב.

שכח ולא אמר פסוקי מוסף, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש [השבת] וישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, לא יחזור. אבל אם אמר פסוקי שבת ולא פסוקי יו"ט, או להיפך, חוזר בכל אופן. ופשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא.

החליף פסוקי ימים האחרונים בפסוקי ימי החג, יחזור ויאמר כתיקונו. אבל אם המשיך ואמר שם השם בהמשך הברכה ("אלקיננו ואלקי אבותינו") אינו חוזר (לפי שקרבנותיהן שוין, ולא רק במספרם, אלא היינו הך ממש).

החליף פסוקי מוסף בפסוקי יו"ט אחר, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש [השבת] וישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, נחלקו בזה הפוסקים, ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה).

והארכנו בזה לעיל במוסף דיום א' דחגה"פ, עיי"ש.

באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור לראש, כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה קודם החתימה. וטוב לחוש שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה. ולכן, אין מחזירין אותו.

[וילה"ע, שראיתי למי שכתב בנוגע מי שהזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, שבמוסף שאני, שהרי דעת הסוברים שאינו חוזר, לפי שאי"ז שינוי ממשטע שטבעו חכמים, שבאמת בדין להתפלל תפלת חול בשבת וביו"ט ולא אטרחהו רבנו, ובמוסף ל"ש ה"ט, ולכן פוסק באמצע ברכה כשהתחיל של חול. אבל מפורש הפכו בשו"ע אדה"י סת"צ סט"ו. ובגוף סברתו – הרי מה שפוסק כשהתחיל של חול אינו לכו"ע, והוא רק מספק. ועוד, שסו"ס אם התפלל תפלת חול ולא אמר רק "ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף" באחת מהברכות קייל"ן דיצא. [ובכ"מ (עו"ש סרס"ח סק"ד. נה"ש שם סק"ד. נחלת צבי שם סק"ד. מקו"ח שם ס"ד) כתבו שכ"ה גם לשי' הרמב"ם שפוסק]. עוד ראיתי למי שר"ל, דשאני מוסף, שכל עיקר הברכה (והתפלה) ע"ש קרבן מוסף, ולכן צ"ל בחתימה הזכרת ב' הקרבנות. וזו סברא שאין לה בית אב].

263) ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

בלחם הפנים. [לחם הפנים אינו יכול להיות חמץ, כי אם מצה ("חלות מצות")²⁶⁴].

הלכתא למשיחא: אין מקריבים "שלמי שמחה בשביעי של פסח (צ"ע) לפי שבחינת השמחה של שביעי של פסח גדול כ"כ שאינו יכול לבוא לבחינת התגלות בבחי' פנימית שהוא בחי' אכילה" - לקוטי תורה ד"ה ששת ימים הב'. ואמר כ"ק אד"ש שה"צריך-עיון" הנכתב בסוגריים הוא מאדמו"ר הצמח צדק²⁶⁵.

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש²⁶⁶. אתקינו ליו"ט²⁶⁷. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

מצות שמחת ועונג יום טוב - פורטו לעיל ביום ראשון של פסח. ברכת המזון כדאיתמול.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (4:11 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' שמיני). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת²⁶⁸. אין אומרים צדקתך. אין

264) ראה מנחות נב, ב (במשנה). רמב"ם מעשה הקרבנות פי"ב הי"ט. וראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

265) שקו"ט בזה בריש שו"ת דברי נחמיה חאה"ע בליקוט. ונתבאר בארוכה - בשיחת אחש"פ תשכ"ד.

266) ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

267) ראה בהערה בסעודת הלילה.

268) בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. בס" בניעילה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו יו"ט". וכבר העירו, שבכל הסידורים - גם בהוצאות שלאח"ז - נדפס כמאז "שבת קדשך", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו - בהוספה לליקוטי מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם - לא נמצא כלל סיום ההערה (צילום כתי"ק מהגהות להערה הנ"ל - אחרי שסודר לדפוס - נמצא בתשורה לחתונת רייכמן י"א תמוז תשנ"ז ולחתונת מייקאוויטש-גאלאווינסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד - נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לשו"ע אדה"ז; בהערות וציונים שבסידור עם דא"ח. ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד.

ובכלל, אינו מובן שהרי ביו"ט אין אומרים נוסח "וינוחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" - הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה מאמירת "וינוחו בס", ולא להיפך. ועוד, שבגוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור האריז"ל ומשנת חסידים. ובשניהם (ובסידור האריז"ל - כ"ה בסידור ר' שבת, ר' אשר, קול יעקב. - בסידור זאלקאווא תקמ"א לא מופיע בי' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם מצד "שם מ"ב הכולל כולם", המרומוז במלת "בס". [בשעה"כ פי"ז סקל"א (נסמן בלקו"ש חי"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצייין בזה גם לתולעת יעקב, ללא ציון מקומו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא מצאתי מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגרר בעל שעה"כ אחרי משמעות העו"ש (סי' ש ד"ה כתבו האחרונים). והמעיין היטב יראה שמש"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשלפניו, בסוד שלש סעודות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה].

ויש מי שר"ל, שנפלה כאן טה"ד בס' המנהגים, וצ"ל "שחל בו יו"כ" (ולא "יו"ט", שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שויו"ט), וקאי אשלפניו.

ועדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשנת"ש בשכנה"ג או"ח סי' רסח בהגה"ט סק"ב (ועד"ז

אומרים פרקי אבות עד שבת שלאחר הפסח.

תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בני"י שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכוונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני"י שבשאר שכוונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג [ובקביעות שנה זו – ה"ז גם הכנה משבת ליו"ט] עד לשעה 8:05 (אמירת "ברוך המבדיל וכו'", או "ותודיענו" בתפלת ערבית, כדלהלן). (וגם ע"י נכרי – ראה לעיל ביום ראשון של פסח).

אין להוציא בשר מבושל (או שאר מאכלים) וכדומה מהמקפיא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג²⁶⁹.

מוצאי שבת קודש, ליל אחרון של פסח

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (ולפני הכנה ליום טוב שני, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש".

הדלקת נרות (אחרי השעה 8:05) מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב שבת, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי. למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות: ברכת להדליק נר של יום טוב. ואין אומרים "שהחיינו". פרטי דינים בענין הדלקה בליל יום טוב – פורטו לעיל בליל א' דחג הפסח.

ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלוש רגלים. ותודיענו. אין אומרים

בכ"מ), בטעם אמירת "בם", שבמנחת שבת ה"ה ככלה בבית אבי' וחמי', עיי"ש. וע"ד הסוד – בלקו"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיחת ש"פ וישב תש"ל. ולכא' ה"ז ע"פ ובהתאם להמבואר בהגהות הרמ"ז לס' הכוונות (נז' בכה"ח סרס"ח סק"ב – נסמן בלקו"ש שם. וכ"ה בהגהותיו לזהר ח"ב קלה, ב, ובספרו אם לבינה אות ב סקט"ז). ועד"ז הוא בכ"מ. ומתאים גם להנת' כע"ז בסה"מ מלוקט (ח"ה ע' מט) במעלת מנחת שבת. וד"ז עולה בקנה אחד עם כמה מהבי' בזה ע"ד הפשט. ונקודת הדברים, שהשינוי בנוסח התפלה במנחת שבת שייך ג"כ להענין דל' רבים, ולא רק לשם מ"ב. אלא, שעכ"ז ק' לחדש שינוי בנוסח התפלה על יסוד הנ"ל.

אבל להעיר, שבאג"ק ח"ט ע' טז, בנוגע לנוסח התפלה בניעלה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם "בם". אבל לע"ע לא מצאתי כן במק"א. ואדרבה. ובאג"ק הנ"ל אפשר לפרש גם באו"א. אמנם כן, שלהנוסח (נזכר באג"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לגי' שבכת"י), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שעיקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בם". אבל כפשוט שאין מזה ראי' לענינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר – בהתוועדויות דיום הש"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"נ. ועוד כמ"פ) הל' (והתוכן): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בם).

269) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראוי לאכילה בו ביום, אחרי שיופשו, אפשר להתיר (ראה לעיל בלוח ביום א' דפסח).

הלל. ספירת העומר²⁷⁰. פרטי דיני ותודיענו ראה לעיל בליל א' דחג הפסח.

קידוש: בקביעות שנה זו, בליל האחרון של חג, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנ"ה – יין קידוש נר הבדלה. קידוש הלילה כבליל א' דחג הפסח חוץ מאמירת שהחיינו (זמן), שהרי אין אומרים שהחיינו באחרון של פסח. לפרטי דינים, ראה לעיל ליל א' דחג הפסח.

באחרון-של-פסח מאיר גילוי הארת משיח.

בשיחת אחש"פ תשד"מ: באחרון של פסח ראו אצל רבותינו נשיאינו גילויים נעלים ביותר כו', כולל הגילוי שהי' בתומכי תמימים בליובאוויטש באחרון של פסח דשנת תרס"ו, כידוע ומפורסם. והנה, מה שנעשה אצל הרביים בחדרם אין אנו יכולים לדעת, מלבד מן המעט שגילה וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. אמנם, באחרון של פסח ניתן הי' לראות גילויים נעלים כו' יותר מבשאר ימי הפסח²⁷¹.

בסעודת ליל אחרון של פסח נוהגין לאכול שרויה וכן בסעודת יום אחרון של פסח. ומהדרין לשרות. בלקוטי שיחות²⁷²: מ'האט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו אז זיי האבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל. ונתבאר שם בארוכה. מנהגנו שאוכלים קניידלאך (ובלשון אדמו"ר הזקן "עיגולים"²⁷³). ובשיחת אחרון של פסח תשי"ב: "אזוי האב איך געזעהן בא כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז וואו נאר ער האט געקאנט האט ער ספעשעל אריינגעבראקט מצה, אין די פיש, אין די זופ – ניט באגנוגענט זיך מיט די קניידלאך וואס אין די זופ, אין די פלייש – די לחלוחית וואס אין די פלייש, און אין די קאמפאט."

בכמה שיחות קודש²⁷⁴ שבנוגע לשאר ההידורים דפסח (מצה שמורה וכיו"ב) הי' הדיוק בזה באותו התוקף כבכל ימי הפסח.

במים אחרונים שוב מעבירין המים על השפתים.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. שכח, ראה בהערה²⁷⁵. הרחמן ליו"ט.

270) ובשיחת ליל ערב חגה"ש תשל"ט (ע"פ סרט הקלטה), שיש לחשוב או לומר האותיות שבר"ת, ונוטה יותר לאמרו. ומשמעות הדברים דקאי רק בסופי השבוע. [ומש"כ שם בשיחה שלא שמע הוראה מכ"ק מו"ח אדמו"ר עד"ז – אף שנמצא כבר בהיום יום כ"ד אד"ש – לכאו' הכוונה, דשאני הכא, שנוגע להמספר דמ"ט ימים, שבל"ז חסר].

271) ועיי"ש שענינים אלו שייכים לכאו"א מישראל.

272) כרך כב ע' 31 ואילך.

273) ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז.

274) ובשיחות קודש שהיו בזה שינויים במשך השנים. ואכ"מ.

275) השוכח יעלה ויבוא הלילה [וכן בשאר סעודות המחויבות של חג] ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר ליעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים. אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" חוזר ומברך ברכת המזון.

יום ראשון, אחרון של פסח

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת שמיני בפעם השני'.

ע"ד ההוראה בקביעות שנה זו מיום ראשון פרשת שמיני והשייכות לאחש"פ – ראה בהערה²⁷⁶.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:44.

שחרית לשלוש רגלים. חצי הלל. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

מוציאין שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבונו של עולם". קריאת התורה. "כל הבכור" – בספר הראשון, "והקרבתם" – בספר השני. הפטרה: מפטיר "עוד היום בנוב לעמוד וגו'" לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב. הטעם הפנימי, לפי שבהפטרה זו מבואר נצחוננו של חזקיה שביקש הקב"ה לעשותו משיח ובאחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח.

אחרי ההפטרה וברכות' – הזכרת נשמות, אב הרחמים. "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר²⁷⁷.

מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף לימים אחרונים של פסח ("והקרבתם").

קידוש: אתקיננו סעודתא. אלה מועדי, בורא פרי הגפן. מנחה: תפלה לשלש רגלים.

ב'לוח היום יום' לאחרון של פסח²⁷⁸: "ביום: מהדרין לקדש, אחר כך מתפללין תפלת המנחה ואחר כך סעודת יום טוב". בפועל אין נוהגים כן²⁷⁹.

הבעל שם טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעל שם טוב – משיח'ס סעודה.

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר הבעש"ט באחש"פ היה אוכל ג' סעודות, וסעודה השלישית (שהיתה לפנות ערב) היתה נקראת

276 (ראה בארוכה שיחת אחש"פ תשל"ז).

277 ר"ד משיחת אחש"פ תש"ב.

278 וב'ספר המנהגים – חב"ד' ע' 43.

279 ונתבאר בעת סעודת ליל שש"פ תשכ"ט.

ולהעיר, שכן נהגו בליובאוויטש גם בשמח"ת (וראה ר"ד בעת סעודת אחש"פ תש"ל). וכנראה בכדי להמשיך ההתוועדות לתוך הלילה.

וכן נהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בכל שויו"ט. וקיים בזה ג' סעודות – ראה לקו"ש חכ"א ע' 84 הע' 7. ואולי, זוהי ג"כ הסיבה להידור בזה באחש"פ. ולהעיר, עפ"ז, שסעודת היום היתה סעודת משיח. אבל, בזמנינו נהוג שבלא"ה נוטלים ידים עוה"פ לפני השקיעה עבור סעודת משיח. ולהעיר ממשנ"ת בשיחות קודש במעלת סעודה זו, סעודה שלישית, ושאוכלים בה רק מצה (ולא בשר ודגים וכו' – ראה שיחת אחש"פ תשמ"ו).

"סעודת משיח", כי באחש"פ מאיר גילוי הארת משיח.

ב'לוח היום יום' לאחש"פ: בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד. . סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר [מוהרש"ב] ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ארבע כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח. ובלקוטי שיחות²⁸⁰: מובן, שההוראה היתה לא רק עבור שנה ההיא, כי אם, עבור כל השנים²⁸¹.

נהוג שנוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים מצה (לפחות בשיעור "כביצה"), שותים ד' כוסות, ומנגנים ניגוני רבותינו נשיאינו.

מברכים בורא פרי הגפן על יין שבתוך הסעודה. אבל אין מברכים על כל כוס וכוס²⁸².

בכמה שיחות ניתנו הוראות שונות בנוגע לשתיית ד' כוסות בסעודה זו. להלן, ליקוט חלקי משיחות הנ"ל: להשתדל שיהיה דוקא מיין השייך להנהלת הישיבה. ובכמה שיחות קודש, שהנהלת הישיבה ובאי כוחם יתנו יין על חשבונם לכל המסובים. ובמק"א (בשנת תשכ"ב) שאפשר להקנות להנהלת הישיבה במתנה וליקח מהם. לשותות הד' כוסות שלא בבת אחת, ובבת אחת אינו יוצא, ולהפסיק לכל הפחות בניגון [אבל במק"א, שיכולים לשותות ד' כוסות עם הפסקות, או בלי הפסקות]. ובמק"א שאין אומרים שירה אלא על היין, ולכן צריך להיות ביחד עם שתיית ד' כוסות גם ענין של שירה, ובודאי ינגנו ניגון שמחה. לשותות ד' כוסות מלאים דוקא. וניתן להוסיף ולומר לחיים על כוס חמישי. ביחד עם זה, צריך להיות באופן דזהירות משכרות על ידי שתיית רוב כוס וכיוצא בזה. לא שמעתי שיהדרו לשותות כל הכוס, ואפשר לשותות רוב הכוס, ולהוסיף יין עבור כוס הבא (משא"כ בד' כוסות דלילות הראשונים דפסח). ובפרט שיכול לגרום לתוצאות בלתי רצויות, ואפילו אם בטוחים שלא יגרום לכך, לשם מה להיכנס לספיקות. ואם בכל זה יש צורך לשותות בדוקא ד' כוסות שלמים, אפשר לעשות כן ברוחניות, לחזור בע"פ ד' מאמרי חסידות, או ד' ענינים בינה של תורה. בכמה מקומות להשלים גם בשבת שלאחרי מכן.

בד"ה והחרים תשמ"ט²⁸³: נוסף על זה שכל העניינים דתורה ומצוות (מעשינו ועבודתינו) מקרבים ומביאים גאולה העתידה, יש

(280) כרך ד ע' 1299 (משנת תשט"ז).

(281) וראה בלקוטי שיחות כרך ז ע' 277, מדוע נתחדשה הוראה זו דווקא בשנת תרס"ו. ובאג"ק ח"ג ע' קכא: בענין אחש"פ וד' כוסות - נתבארה דעתי בהתועדות דש"ז [תשט"ז] אחש"פ שעתה שייך זה לרבים. ונימוקי בארוכה אז. וראה ר"ד ליל אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ז ויום אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ט דיון ע"ד מקור המנהג, ואם נתחדש ע"י כ"ק אד"ש. ובארוכה - בשיחת אחש"פ תשל"ו באופן השתלשלות המנהג, ובההוראה מזה שהתחלת הענין היתה בנוגע לתלמידי הישיבה. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו בשלבי התפשטות המנהג. ובכ"מ. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ז בטעם שאין בזה משום בל תוסיף. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ב בטעם התקנה בד' כוסות ולא במצה ומרור. ושם, שאמירת חסידות היא במקום סיפור יצי"מ.

(282) טעם הפנימיות בשיחת אחש"פ תשל"ז ותשמ"מ.

(283) ספר המאמרים - מלוקט כרך ג ע' קכח-קכט.

סגולה מיוחדת בעניינים אלה השייכים בגלוי יותר למשיח. ומהם, אכילת סעודת משיח באחרון של פסח ושתיית ד' כוסות בסעודה זו. דכמו שד' הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הם כנגד ד' לשונות של גאולה (הגאולה דיציאת מצרים), עד"ז הוא גם בד' הכוסות דסעודת משיח באחרון של פסח שהם שייכים לגאולה העתידה. . זה שבסעודת משיח הוא אותו מספר הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הוא לרמז שבבכ"א מישראל לבוא מיד מהגאולה דיציאת מצרים (ד' הכוסות דלילות הראשונים דפסח) לגאולה העתידה (ד' הכוסות דאחרון של פסח), גאולה בפשטות למטה מעשרה טפחים. ובהערה²⁸⁴ שם: באמירת המאמר הוסיף כאן בתור ענין בפ"ע: ובוודאי שכל אחד ישלים ד' הכוסות, וגם אלה שספק אצלם אם שתו כל ד הכוסות בכוונה זו (שזה שייך לגאולה העתידה) בוודאי ישלמו, דשתיית ד' הכוסות צריכה להיות באופן ודאי וברור, וכאמור, שע"ז מקרבים הגאולה העתידה. [וראה בשיחת אחש"פ תשט"ז שאף ששתיית יין קשורה עם הנאת הגוף, הרי כיון שמצות לאו ליהנות ניתנו, צ"ל הכוונה בזה רק כדי לקרב ביאת המשיח].

בלקוטי שיחות²⁸⁵: ע"ז גופא מה שבזמן **גלות** עושים "סעודת **משיח**", שבזה מראים אז אידן אנערקענען ניט דעם גלות – פועלים שבקרוב ממש וועט מען פארברענען די ווענט פון גלות כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ויתגלה משיח ויוליכנו קוממיות לארצנו.

בהנחה משיחת אחש"פ תשי"ג: די סעודה האט א שייכות צו משיח'ן דארף דאך א ודאי זיין א שמחה גדולה, ווארום איצטער איז אסור לאדם שימלא פיו שחוק, משא"כ אויף לעתיד שטייט אז ימלא שחוק פיננו. אזוי האט מען אויך געזעהן בא דעם רבי'ן, אז צו די סעודה (או שאמר אחש"פ) איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, מער ווי א גאנצן פסח, אויסער די ערשטער נעכט צו די סדרים וואס יעמולט איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, וויילע עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז יעמולט דארף מען זיין בשמחה, אבער בכלל אין פסח, איז אחרון של פסח געווען א שמחה מיוחדת. זאגט לחיים, זאגט א פריילעכן ניגון!

ובהנחה משיחת אחש"פ תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג לרקוד באחרון של פסח ריקוד של משיח ("משיח'ס טאנץ"). מאמר זה – "משיח'ס טאנץ" – אפשר לפרש בשתי אופנים: (א) ריקוד ששייך ומהוה הכנה למשיח, (ב) ריקוד שמשיח עצמו משתתף בו. וכיון שהדבר תלוי בנו איך לפרש, נפרש כפי שכדאי לנו ("ווי עס לוינט אונדז") – כפירוש הב' – **שמשיח נמצא כבר ומשתתף ורוקד יחד עמנו הריקוד שלו...** ולכן, ינגנו עתה ניגון שמח – "ניע זשוריצי כלאפצי" ותחילה ינגנו הניגון של אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי" [כידוע שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו לפעמים מנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי", ולפעמים "ניע זשוריצי כלאפצי" תחילה ולאחריו ניגון אדמו"ר הזקן], וירקדו עם ניגון זה – "ניע זשוריצי כלאפצי" – "משיח'ס טאנץ". [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "א הארציגן ניגון" בתור הקדמה לניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון

(284) בהערה 20.

(285) כך ז ע' 274.

אדמו"ר הזקן, ולכפול בבא הרביעית ח' פעמים. ואח"כ אמר: [עתה ינגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", בשמחה רבה, ומתוך ריקוד – "משיח'ס טאנץ". ובהתאם לב' הפירושים הנ"ל – יצייר כאו"א לעצמו, שמשח שנאמר בו "ירום ונשא וגבה מאד", למעלה גם מאדה"ר (ואפילו כפי שהיה קודם החטא) – רוקד יחד עמנו, וגם, שריקוד זה הוא הקדמה ויש לו שייכות למשיח. [ינגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק' שכאו"א ירקוד במקומו, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א רקד על מקומו בשמחה עצומה].

בכמה שיחות קודש נזכר המנהג לנגן "האפ קאזאק" באחרון של פסח²⁸⁶.

מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה [וכמובן, לא בכלים של פסח] אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל. ומזכיר בברכת המזון "ביום חג המצות הזה" (אא"כ הבדיל או התפלל ערבית). [נתבאר בלקוטי שיחות²⁸⁷. אבל בהנחה משיחה הנ"ל: איך האב דאס אבער פריער ניט געוואלט זאגען, ווארום דעמאלט וואלט מען מיר מזמין געווען צו דעם, און ביי רבותינו נשיאינו האב איך ניט געזען מען זאל זיך אזוי פירן, אבער ע"פ דין מעג מען עסען חמץ כסעודת שלמה בשעתו פאר ברכת המזון, מתוך שמחה וטוב לבב].

בשיחת אחש"פ תשד"מ: ההוראה מאחרון של פסח, הממוצע בין חג הפסח לימי החול שלאחריו, שענינו לפעול חיבור בין חג הפסח לימי החול, עי"ז שמשפיע וממשיך את כל העילויים וההפלאות דחג הפסח על כל השנה כולה. ולכן אין ליהודי ליפול ברוחו כו', בידעו שכל עניני חג הפסח נמשכים על כל השנה כולה.

בשיחה הנ"ל: מצינו דבר פלא בהנהגת רבותינו נשיאינו, שמאמרי רבותינו נשיאינו שנאמרו באחרון של פסח, הנה רובם ככולם אינם שייכים להמשך המאמרים דתקופה זו. המאמרים דימים ראשונים דחג הפסח, וכן המאמר דשביעי של פסח, ואפילו המאמר בשבת שלאחרי חג הפסח, הם בהמשך אחד, משא"כ המאמר דאחרון של פסח – הנה רובם ככולם של המאמרים הם ענין בפ"ע ואינם שייכים ל"המשך". ויתירה מזו, כאשר הי' נהוג שהרביים היו נותנים את ה"כחב" לאחרי אמירת המאמר – הנה, בנוגע למאמרים דימים ראשונים וכן שביעי של פסח היתה ההנהגה ע"ד הרגיל, משא"כ בנוגע למאמר דאחרון של פסח, שברובם ככולם לא ניתן ה"כתב" ע"י הרביים, ולכן ממאמרים אלו ישנם רק הנחות שנכתבו ע"י החסידים וכיו"ב (כפי שרואים בפועל בכל ספרי המאמרים שנדפסו). ויש לומר א' הטעמים לכך: כשם שיום השמיני דפסח הוא יום בפ"ע שלמעלה משבעת ימי ההיקף, שמיני מלשון שומן וכו' – מתבטא הדבר גם בעניני התורה דיום זה (ואדרבה – "אסתכל באורייתא וברא עלמא"), שמאמרי החסידות שנאמרו ביום זה הם ענין בפ"ע, כך שאינם מוכרחים לבוא בהמשך לשאר המאמרים דהתקופה זו.

286) נז' בכו"כ שיחות קודש. ונת' בר"ד בעת הסעודה ליל אחש"פ תשכ"ז ותש"ל, ובשיחת אחש"פ תש"ל.

287) כך כב ע' 36 (משיחת אחש"פ תשכ"ז. ועוד).

וכמו כן בנוגע לנתינת הכתב דמאמר זה – שלהיותו ענין בפ"ע באופן נעלה יותר כו', הרי לאו דוקא שיבוא במדידה והגבלה דאותיות הכתב וכו'.

מוצאי יום טוב בשעה 8:06.

ניתן ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב-770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג. כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, ושם בקשר להתוועדות קודש זו, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

בתפלת ערבית: "מוריד הטל", "אתה חוננתנו", "ותן ברכה". אחרי תפלת העמידה, קדיש שלם. ספירת היום ("שמונה ימים לעומר"). עלינו. בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר.

יום שני, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:43.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומן להטבילין ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל²⁸⁸.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, וספק ברכות להקל²⁸⁹.

תזכורת: ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש).

בְּרוּךְ אַתָּה אֲ-דְנִי אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם.

חמץ דגן גמור של ישראל שעבר עליו הפסח בין שעבר עליו כל הפסח ובין שלא עבר עליו אלא מקצת הפסח הרי הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל לפי שקנסוהו חכמים על שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו על כל אדם. ולא עוד אלא אפילו היה בעל החמץ אנוס שלא היה יכול לבערו או שלא היה יודע ממנו כלל עד לאחר הפסח אף על פי כן אסרוהו בהנאה. אבל חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה.

להסיר מכשול: אין לקנות בחנויות של יהודים שלא מכרו חמצם לפני הפסח.

למען דעת: ישנם מוצרים רבים שנמכרים בסופרמרקטים עם תווית "אפוי אחרי פסח" וכדומה. כמה תוויות מציינים אפילו שהמוצר נאפה מקמח שנטחן לאחר פסח. הסיבה לתוויות אלה היא כי יש אנשים הנזהרים לא למכור חמץ גמור למשך הפסח, ולכן הם גם לא רוצים לקנות חמץ כזה לאחר פסח מאת מוכר שמכר אותו. עם זאת,

(288) וראה לקו"ש חל"ז פרשת שמיני באורך.

(289) ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בזה.

המציאות היא כי אין חשש הלכתי במכירת חמץ גמור, וכל שכן שאין שום דבר לא בסדר עם קניית מוצרים שנאפו לפני פסח, כל עוד הם נמכרו בצורה הלכתית נכונה. במקרים רבים, יתכן כי למרות ההבטחות, פריטים אלה נאפו למעשה לפני פסח, ואם אכן הם היו אפויים לאחר פסח, לעתים קרובות הבצק היה מוכן הרבה לפני פסח ורק אפוי אחרי פסח, אשר אינו עושה הרבה הבדל מנקודת מבט הלכתית. ברוב המקרים, הקמח היה טחון לפני פסח – וקמח הוא לעתים קרובות חמץ גמור; גם אם הקמח היה טחון אחרי פסח והבצק הוכן אחרי חג הפסח, מוצרי המאפה כמעט תמיד מכילים תוספת גלוטן, משפר אפייה ותוספות רבות אחרות, כולן חמץ גמור שהיו ברשות המאפייה לפני פסח. כמובן, כיון שכל הרעיון "אפוי אחרי פסח" לא מושרשת בהלכה, לא צריך להיות מודאג לגבי קמח או תוספים. יצוין גם כי ספקים רבים מוכרים את המוצרים "אפוי אחרי פסח" מיד לאחר פסח, ומוציאים את מוצרי "פסח" לשבועות הבאים²⁹⁰.

כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ואין מתעניין תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה [באסרו חג הפסח] אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

יש ליזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")²⁹¹.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחר ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) . . וכפי שכבר הכריוו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זזה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע

290) והארכנו בהסברת החומרא ושלילתה כנחלת הכלל במ"מ וציונים להלכה יומית אות רפח.

291) ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (יו"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרבים ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני החתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפרתי כל זה בכנס תורה דחה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

נוהגין במדינות אלו שבכל חדש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב' וה' ולא צו"צ [צדקתך-וצדקתך-צדקתך] שבמנחה בשבת ואין אומרים אב הרחמים [ומנהג ספרד שאין אומרים למנצח יענך ולא תפלה לדוד] ואין אומרים צדוק הדין ואין מספידין ואין מתעניין בכל חדש ניסן אפילו תענית יחיד ואין מתעניין אפילו בערב ר"ח אייר ואפילו תענית יום שמת בו אביו ואמו (שקורין יאר צייט) אין מתעניין בכל החדש.

נוהגין שלא לישא אשה ושלא להסתפר בין פסח לעצרת שמתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רבי עקיבא שמתו בימים הללו. אבל מותר לעשות שידוכין בלא נשואין ומותר ג"כ לעשות סעודה לאחר השידוכין אבל לא יעשו ריקודין ומחולות ואין צריך לומר שלא יעשו ריקודין ומחולות של רשות אבל מותר לעשות סעודת הרשות כגון שמחת מריעות בלא ריקודין ומחולות ושמחות יתירות.

נוהגים שאין מברכים שהחיינו²⁹² בימי הספירה, מלבד ביום השבת, ובל"ג בעומר.

יום רביעי, כ"ה ניסן

תקופת ניסן היום בשעה 6 אחה"צ²⁹³.

בהנחה משיחת ש"פ אחרי תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לברך (בתקופה זו) קיץ בריא ("א געזונטן זומער"). – בשנים הראשונות היה נוהג להקדים ולומר שבפולין נוהגים לברך קיץ בריא, אבל בשנים האחרונות לא היה אומר הקדמה או אמתלא, אלא היה מברך בפשטות: "קיץ בריא". ויש להוסיף, שהכוונה בזה היא לא רק בנוגע לענינים גשמיים, אלא גם בנוגע לענינים רוחניים: בנוהג שבעולם – וכן הוא גם אצל בני"י – שבימות הקיץ עוסקים בענינים של הבראת הגוף. וכיון ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) ה' הוא" (כפס"ד הרמב"ם), מובן, שהבראת הגוף בימות הקיץ צריכה להיות באופן שיתוסף גם בנוגע לענינים רוחניים. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:): קיץ בריא בגשמיות וברוחניות.

א געזונטן זומער!

(292) בסה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 745: על פרי חדש. [ולפנ"ז שם: יש מקומות שנוהגים לברך שהחיינו על פרי חדש, אבל לא על בגד חדש, ותלוי במנהג המקום]. ובהמשך: אמנם, אלה הנוהגים לברך גם בימי הספירה – בודאי אין למנוע מהם כיון שנהגו בכך, ואדרבה – ימשיכו ויברכו.

(293) התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד. לפרטי דינים: "ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו-טז. סר"ו סי"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ" – נסמנו בלקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקר"ש חט"ז ע' 577. וראה בארוכה הנסמן אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תצד.

מכירת חמץ: כיצד, למה ומדוע?

מהי בעצם מכירת חמץ?

התורה קובעת כי אסור להשהות חמץ ברשותינו בחג הפסח ועלינו לבערו כבר בערב החג. באם נשאר חמץ ברשותו של יהודי בחג ("חמץ שעבר עליו הפסח") אסורו חכמים בהנאה אחרי הפסח. החבאת החמץ ונעילתו אינה מספיקה כלל.

כאשר קיימת כמות גדולה של חמץ שאין רוצים להפסידו, ניתן למכרו לגוי. אין די במכירת החמץ לבד, אלא יש גם להשכיר את מקומו לגוי. לאחר מעשה מכירת החמץ והשכרת מקומו מותר להשאיר את החמץ בבית, ולא עוברים עליו באיסור "בל יראה ובל ימצא", שכן החמץ שייך כעת לגוי ונמצא במקום המושכר לו.

כמה דורות נוהג סדר מכירת חמץ בתור מנהג?

עצם הרעיון של מכירת חמץ מופיע כבר במשנה בריש פרק שני של פסחים. בתוספתא מובא גם על אפשרות תיאורתית לחזור ולקנות את החמץ אחרי החג. בדורות הפוסקים הראשונים מצינו שהמליצו לעשות את המכירה, וכהוראה מעשית היא מובאת גם בשולחן ערוך. עם הזמן הפכה המכירה לנחלת הכלל.

מדוע זקוקים לרב בכדי לערוך את המכירה?

מכיוון שבדיני המכירה ישנן הלכות רבות, לפיכך נהוג שעושים את הרב שליח (באמצעות "שטר הרשאה") כדי שהוא יבצע כהלכה, בכל הדרכים הראויות, את המכירה לגוי. לשיטת אדמו"ר הזקן בסדר מכירת חמץ, אם המכירה אינה כדת, בעל החמץ עובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא" דאורייתא. אדמו"ר הזקן הוסיף ותיקן פרטים מיוחדים באופן המכירה, מהם שאף מעכבים את כשרותה. המפורסם שבהם הוא הצורך להשתמש ב"ערב קבלן".

אז מה עושים?

ממלאים את טופס "שטר הרשאה" במשרד הרבנים, מפרטים בשטר את הכתובות בהם החמץ נמצא ועושים "קנין סודר" אצל הרב (וחשוב לעדכן אותו באם נוסעים למקום אחר לחג). המנהג שמשלמים לרב שכר טירחה.

אז מהו "שטר הרשאה"?

"שטר הרשאה" הוא טופס שהחותמים עליו נותנים לרב רשות למכור את החמץ ולהשכיר את מקומות החמץ, כפי שימצא לנכון. כאמור, בשטר זו יש לפרט את כל הכתובות בהם נמצא החמץ, ובנוסף לזה עדיף גם לעשות 'קניין סודר' אצל הרב.

ומהו 'קנין סודר'?

בכל עיסקה שעושים לא מספיק לומר בדיבור שהחפץ עובר לרשות השני, אלא צריך מעשה קניין דווקא. הסיבה לכך: בכדי שהחפץ יעבור

לרשות השני, יש להחליט בלב ("גמירות דעת") להקנות את החפץ לשני, ואף השני סומך דעתו על כך. בכדי להיות בטוח שיש החלטה שכזו עושים גם מעשה של קניין, כמו 'קנין סודר', שבו הקונה נותן למקנה [=למוכר] חפץ שלו (או, כפי שהורגלו, העדים נותנים חפץ שלהם) שייגביהו, ובכך מתבצעת העיסקה בפועל.

כאשר ממנים את הרב שיהיה שליח למכירת החמץ אין צורך מעיקר הדין לעשות קנין, כיון שאין הרב קונה את החמץ, והוא רק שליח למכור את החמץ לגוי. אך נהגו לעשות קנין זה (להרים בגד או כלי ששייך לרב) כדי להודיע שבקשת השליחות ("הרשאה") היא רצינית.

ומה אם מישהו אינו יכול להופיע בפני הרב לעשות את הקנין? האם ניתן לסדר מכירת חמץ בטלפון, דואר, או אינטרנט?

ישנן כמה סיבות מדוע כדאי לבוא לרב ולחתום על השטר ולעשות קנין:

א. כאמור, הקנין מורה שיש כאן גמירות דעת של המשלח ושבקשת השליחות ("הרשאה") היא רצינית ("בלב שלם"). חשוב הדבר בפרט במכירת חמץ, להוכיח שהמכירה אינה "הערמה" ומתכוונים לה באמת.

ב. ישנם המון פרטים בשטר ההרשאה הנמצא אצל הרבנים, שבדרך כלל לא מזכירים בשיחת טלפון בעל-פה, וגם לא מופיעים בשטרות שבאינטרנט.

ג. שטר ההרשאה עם חתימת המוכר משמש גם בתור הוכחה לגוי הקונה שיש כאן קנין רציני, ובצורה שיש לזה תוקף חוקי ומשפטי.

ד. נהוג להדביק את שטרות ההרשאה לשטר המכירה עם הגוי.

ה. שטר ההרשאה יכול לשמש, לדעות מסוימות, גם בתור קנין "שטר" או "אודיתא".

ו. אף אם מילוי טופס באינטרנט כמוהו כקנין, הרי זה רק בתור קנין סיטומתא ("מנהג הסוחרים"), ויש המפקפקים בכך, לדעת הסוברים שקנין סיטומתא לא מועיל למכירת חמץ כשמדובר להינצל מאיסור מן התורה ("בל יראה ובל ימצא").

ז. יש שחידשו שכיון שקול הנשמע בטלפון "אין זה קול אדם כלל" (כלשונו של הרבי לענין אחר), נמצא שאין השליח (הרב) שומע את קולו של המשלח, ויש בכך פגם במינוי השליח.

ח. סיבה לא פחות חשובה מכל השאר: מנהג ישראל שעושים מכירת חמץ אצל הרב המקומי ונותנים לו תשלום גם עבור עבודתו במשך השנה כולה. (ראו להלן על כך).

עם זאת, למרות שחשוב להופיע בפני הרב, לחתום על השטר ולעשות קנין, במקרה שהדבר בלתי אפשרי (לדוגמא: מחמת מצב רפואי) ניתן למנות את הרב כשליח גם דרך הטלפון, דואר או אינטרנט.

האם יש צורך לקרוא את כל השטר?

רצוי. בכלל, אין לעשות את המכירה כ"מצוות אנשים מלומדה",

אלא צריך שהמוכר יגמור בדעתו שהוא באמת מוכר את החמץ במכירה גמורה. לפיכך, גם מי שלא קרא אך יודע את תוכן ההרשאה והמכירה, מכירתו כדין.

עד מתי אפשר למכור את החמץ?

אחרי זמן ביעור חמץ החמץ נאסר בהנאה ולכן אין אפשרות למוכרו. כמובן שלכתחילה אין להמתין עם המכירה עד כמה רגעים לפני זמן הביעור... אלא יש להקדים ולהגיע למשרד חברי הבד"צ בעוד מועד. בשנה זו המכירה לגוי מתבצעת יום קודם, בערב שבת, י"ג ניסן.

מכירת החמץ במשרד הבד"צ תתאפשר עד ליל בדיקת חמץ בשעה 1:00 לפנות בוקר. רצוי להקדים ולא להמתין לרגע האחרון!

מה עושים קודם, כותבים את הפרטים בשטר או עושים קניין?
הסדר בזה אינו חשוב.

האם נוהגים למסור לרב מפתח?

"במ"ש [=במה שכתב] אודות מסירת מפתח במכירת חמץ, בודאי ידוע לו אשר בכ"מ [=בכמה מקומות] ועיירות אפילו המדקדקים במצות הנה בזמן האחרון אין עושים זאת, ואפשר כוונתו במכתבו הוא רק לפלפולא ולא בהנוגע להפועל" (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א כרך יג ע' מג. ועיין עוד בשו"ת צמח-צדק אורח-חיים סימן מה, ס"ק ב-ג).

האם צריך לפרט בשטר את כל המקומות בבית בהם יהיה החמץ סגור?

יש צורך לפרט את כל הכתובות (בית, משרד, רכב, מעון קיץ, תא-איחסון בביהכנ"ס, וכן מקום מגוריו לפסח באם יהיה לו שם חמץ שירצה למוכרו, וכדומה, "ובכל מקום שהוא") בצורה מדוייקת (ולדוגמא: בבנין מגורים יש לציין את מס' הדירה). אך אין צורך לציין במפורש כל ארון וארון, שכן בשטר ה"הרשאה" כבר מפורש שהמכירה כוללת את כל המונח "במקומות מיוחדים". אחרי רישום הכתובת ב"שטר ההרשאה" אין להעביר את החמץ לכתובת אחרת שאינה רשומה בשטר.

בנוסף לרישום מפורט ב"שטר ההרשאה" של שם המוכר ומקום החמץ, מה עוד צריך לעשות?

את החמץ הנמכר לגוי ונשאר בבית במשך החג יש לסגור היטב ולסמן את המקומות בצורה ברורה, מכמה סיבות: שיהיה ברור מה נכלל במכירה, וגם כדי שלא יגשו למקום זה בטעות בפסח. ועוד. במקום בו נמצא בוודאות חמץ גמור יש לעשות מחיצה גמורה של עשרה טפחים בפני החמץ. אם החמץ נמצא בארון רגיל עם דלתות, מספיק לסגור את דלת הארון ולסמן עליו בצורה ברורה.

האם אין בזה "הערמה"?

לפי דעת אדמו"ר הזקן (שחלק בזה על ה"בכור שור") מכירת החמץ

היא מכירה גמורה לחלוטין באופן המציל מלעבור על איסור "בל יראה ובל ימצא" דאורייתא. אדמו"ר הצמח-צדק אף הוסיף וכתב, שאחר שזקנו (אדמו"ר הזקן) הצריך יהודי "ערב קבלן", שוב אין זו הערמה.

האם מותר למכור חמץ גמור?

לשיטת אדמו"ר הזקן שהמכירה היא מכירה גמורה (ולא "הערמה") אין שום סיבה שלא לכלול בה חמץ גמור. וכן נהגו רבותינו נשיאינו.

אם במילא מבטלים את החמץ בערב פסח, מדוע יש גם למוכרו?

חכמים גזרו שביטול לבד אינו מועיל ועדיין צריך לבדוק את החמץ ולהוציאו מרשותנו ולבערו. באם עדיין נשאר חמץ שלא רוצים לבערו, ישנה אפשרות למוכרו לגוי. חמץ זה אינו בכלל הביטול כיון שבכוונתנו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח.

מה המקור לכך שנותנים לרב תשלום עבור עיסוקו במכירת החמץ?

כן מנהג ישראל מאז ומקדם, והוזכר בשדי חמד ועוד. בנוסף לטעם הפשוט (שכר טירחה) והצורך לכסות את ההוצאות הקשורות למכירת החמץ, התשלום הינו גם מקור הכנסה לרבנים עבור עבודתם במשך השנה כולה. בספרות ההלכתית אף נמצאים גם טעמים הלכתיים למנהג זה הקשורים לתוקף המכירה.

האם במכירת חמץ יכולה להיות גם בעיה של הסגת גבול?

בספרות השו"ת ישנה אריכות גדולה בסוגיית "היורד לאומנות חבירו" בשייכות להסגת גבול רבני שכונה. כך גם בכמה מפוסקי זמננו, ולדוגמא בשו"ת שערי עזרא, שאסר מכירת חמץ למי שלא נתמנה לכך מהבד"צ.

מי שעשה "הרשאה" למכירת החמץ במשרד הרבנים כמה ימים לפני הפסח, ובימים הבאים הוסיף וקנה חמץ, האם גם חמץ זה נכלל במכירה?

לפי אדמו"ר הצמח-צדק גם חמץ זה נכלל במכירה. ובפרט שבשטר ה"הרשאה" לרבנים נכלל נוסח – לפי הצעת הצמח-צדק "לרווחא דמילתא" – של עשיית "זכות", שבכך עושים את הרב שליח למכור גם את החמץ שיבא לרשותנו אח"כ עד ערב הפסח.

האם אחרי זמן ביעור חמץ מותר להיכנס למקום הנמכר לגוי?

בעת המכירה לגוי מסכמים עמו הרבנים שירשה, מרצונו הטוב, למוכרים, שבעת הצורך יוכלו להיכנס ולצאת באופן ארעי ("דריסת רגל") למקומות המושכרים לו. כמובן שצריך להזהר שלא לנגוע בחמץ ובכלל שלא לשהות שם.

לפיכך, מי שנשאר בביתו או אפילו אם הוא בעצמו נוסע אך משאיר אורחים להתאכסן בביתו במשך החג, לא יכלול אותם חדרים במכירת חמץ, שהרי אין לגור בחדרים המושכרים לגוי.

האם אין בעיה (לעניין טבילת כלים) בכך שבשטר המכירה מפורש שנמכרים גם כלים?

בלקוטי שיחות התבאר בארוכה שאין צורך להטביל את הכלים

לאחר פסח מכיון שלמרות שהגוי יכול להשתמש בכלים הרי שאין זה שכיח כלל שיעשה זאת.

יצוין, שאם נמכרו לגוי מצות חמץ שהשתמשו בהן לעירובי חצירות, יש לעשות עירוב חצירות חדש אחרי פסח.

מלבד מכירת החמץ הפרטי, מה עוד כדאי לעשות?

מצווה לעורר שכנים ומכרים, אפילו מי שלעת-עתה אינו מקפיד לשמור על כל דיני חמץ, להשתתף במכירת חמץ, כדי להימנע מאיסור "בל יראה ובל ימצא", ובנוסף לזה יש בכך "גם ההתעוררות וזכרון ע"ד איסור חמץ, מנהג אבות וכו' וכו'" (אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א).

האם יש צורך לבדוק את החמץ במקומות הנמכרים לגוי?

המנהג הפשוט שלא לבדוק חמץ באותם מקומות (אדמו"ר הצמח-צדק האריך בהסברת העניין בתשובה הלכתית בהתכתבות עם ה'דברי נחמיה').

האם ניתן למכור את כל הבית לגוי ובכך להימנע מחובת בדיקת חמץ?

המוכר את כל תכולת הבית לגוי, עליו להשאיר חדר אחד שאינו נמכר, ולעשות במקום ההוא את חובת הבדיקה בליל י"ד ניסן [ובשנה זו – בליל י"ג ניסן].

באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ד ניסן [ובשנה זו – ליל י"ג ניסן], יעשה בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ד [י"ג] ניסן. באם מתאכסן בליל י"ד [י"ג] ניסן אצל אחרים, יניח שם חמץ משלו, ויוכל לבדוק שם בעצמו (אף שגם בעל-הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתור שלוחו). באם אין לו חמץ משלו, אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית.

האם ישנם מצבים בהם אי-אפשר להסתמך על מכירת חמץ?

א. ניתן למכור את החמץ הנמצא בתא-המטען של הרכב רק בתנאי שיש למוכר חמץ נוסף בביתו הכלול בשטר. במקרה זה יש לציין ב"שטר ההרשאה" את פרטי הזיהוי של הרכב (מקום החניה, מספר רישוי). ואם אפשר טוב להשכיר לגוי גם את הרכב כולו, ולכן אין לנהוג ברכב זה בחול-המועד (אף אם הרכב עצמו נבדק מחמץ כדבעי). אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה, אלא שיש לוודא שתא-המטען נעול ושהמפתח אינו אצלו.

כמובן, מי שקשה לו לנקות את הרכב עצמו, אינו יכול למכור את הרכב כולו, ואחר-כך לנהוג ברכב במועד...

ב. כנזכר לעיל, במקום בו נמצא בוודאות חמץ גמור לא מספיק למכור את החמץ ולסמן את מקומו בדבק וכדומה, אלא יש לעשות מחיצה גמורה של עשרה טפחים בפני החמץ. באם יש שטח שלא ניתן

לעשות שם מחיצה כדבעי, אין למכור את החמץ שם וצריך לבערו ולהוציאו מרשותו.

ג. יש דיון בפוסקים האם ניתן למכור רק פירורי חמץ שאינו שווה פרוטה. אכן, בשטר המכירה נכלל גם כן חמץ ש"אין עליהם מקח כלל ואין עליהם שום קונה", אבל אין מכאן הוכחה שהמכירה תקפה למי שמוכר רק חמץ שכזה. ולכן, באם יש למישהו רק פירורים (ולא כלים מחומצים או סוג אחר של חמץ השווה פרוטה) והוא מתעצל לנקות את הבית, אין לו להסתמך על המכירה, ועליו לבדוק ולבער את החמץ כדין.

ד. מי שיודע שיש לו חמץ על אס־הדרך במשלוח (הנמצא בפקדון אצל חברת ההובלה, באניה, באוירון, בנמל או בדואר) עליו לפרט זאת בשטר ההרשאה. אבל, המכירה תקפה רק בתנאי שיש לאותו מוכר חמץ אחר בביתו הכלול בשטר. באם חברת ההובלה שייכת ליהודים, ישאל שאלת רב.

ה. מי שיש ברשותו בעלי־חיים הזקוקים שיאכילום חמץ בפסח, אינו יכול להסתמך על שטר המכירה הכללית, ועליו לפנות לרב לדעת מה לעשות.

ו. באם יש לבני־הבית חמץ השייך להם באופן אישי, עליהם למוכרו בנפרד, ולא להסתמך על המכירה של בעל־הבית.

ז. הנהגת חסידי רבותינו נשיאינו שלא למכור לגוי דבר מאכל ומשקה חמץ שקיבלו מהרבי, אלא אכלום ושתום לפני סוף זמן אכילת חמץ. ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות.

ח. מי שנוסע למשך החג למקום בו זמן איסור חמץ הפסח מקדים לבוא לפני הזמן כאן (כגון הנוסעים לארץ־הקודש ולאירופה), חשוב שיעדכן על כך את הרב, מכיוון שבזמן איסור החמץ במקום בו יהיה עדיין לא יערכו את המכירה לגוי במשרד הרבנים כאן.

ט. כמה אחרוני זמנינו סוברים שאין למכור בצק של הפרשת חלה. ויש לבערו לפני סוף זמן ביעור חמץ.

יז"ד. יש מחמירים שלא למכור חמץ במדף אחד בארון או במקרר ולהשתמש בשאר המדפים.

מתי ניתן שוב ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי?

מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב־770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג.

היכן ניתן ללמוד על דיני מכירת חמץ?

שולחן־ערוך אדמו"ר הזקן סימן תמח. "סדר מכירת חמץ" שבסידור אדמו"ר הזקן, ובפירוש "שער הכולל" שם (להרב לאוואוט, זקנו של כ"ק אד"ש). פסקי דינים לאדמו"ר הצמח־צדק סימן תמח. המועדים בהלכה להרב זוין. ובספרי המלקטים בני דורנו.

טבילת כלים: למה, מה ואיך?

הודעה נחוצה: אלו שקנו כלים חדשים לפסח אשתקד (תש"פ) ומחמת המצב ה"י לא טבלום ונתנום במתנה לגוי, עליהם לזכור להטבילם השנה ללא ברכה לפני פסח.

מה המקור למצות טבילת כלים?

בפרשת מטות (לא, כג) נאמר שאחרי מלחמת מדין נצטוו בני ישראל להטביל את הכלים שלקחו בשלל (בנוסף למצות הגעלת כלים מהאיסורים שנבלעו בהם). לדעת רוב הפוסקים מצות טבילת כלים היא מן התורה.

מהי מצות טבילת כלים?

כל כלי העשוי מתכת או זכוכית וכדומה, המשמש לסעודה, כלומר לאכילה ושתייה או להכנת האוכל ומשקה, שהיה בבעלות גוי ועבר לרשות ישראל, חייב בטבילת כלים לפני השימוש בכלי. כלי השכור או שאול מגוי, פטור מטבילה.

מהו טעם המצוה?

המצוה היא גזירת הכתוב, אבל יש גם טעם לכך, בכדי לטהר את הכלים מטומאת העמים ולהכניסן לקדושת ישראל. והוא על דרך גר הנכנס לקדושת עם ישראל על ידי שטובל במקוה. בלקוטי שיחות מוסבר בארוכה שלפי דרך הפשט, יש בטבילת כלים מטרה אחרת (וגם מתאים עם ההסברה ההלכתית): להוציא את האפשריות לאיסור מהכלים. זאת אומרת, אף אם בפועל מעולם לא השתמשו בכלים, מכל מקום, מכיון שהיו ברשות הגוי, יש אפשרות פוטנציאלית שהכלים יקבלו בליעת איסור. כדי להוציא את האיסור הפוטנציאלי, מטבילים אותם.

האם חייבים להטביל גם כלים שמעולם לא השתמשו בהם?

בהחלט. כמוסבר לעיל חובת הטבילה אינה קשורה להשתמשות הגוי.

האם מותר להשתמש בכלי ללא טבילה באופן חד פעמי?

אסור להשתמש בכלי אפילו פעם אחד בלבד ללא טבילה. אמנם, בכלי המיועד לשימוש חד פעמי מותר להשתמש באופן חד פעמי ללא טבילה (באם מייעדו אחר כך לשימוש חוזר, רצוי להטבילו ללא ברכה). בקבוקים וקופסאות המשווקים עם מוצרי מזון – לדוגמא: צנצנת קפה – אינם צריכים טבילה עבור השימוש הראשוני עד לגמר התכולה. באם מייעדים אותם אחר כך לשימוש חוזר, רצוי להטביל ללא ברכה.

איזה סוג כלים חייבים בטבילה?

כל כלי סעודה והכנתה. כלומר כלים שאוכלים בהם (לדוגמא: סכו"ם, קערות, צלחות, כוסות וכדומה), או כלי המיועד להגשת אוכל לשולחן. גם כלי בישול אפייה טיגון וכדומה (סירים, מחבתות, קומקום וכדומה וגם הכיסויים שנוגעים באוכל או באידים) חייבים בטבילה.

כל כלי הכנה לסעודה שנוגע באוכל (מקלף, מטחנה, מעבד מזון וכדומה) חייב בטבילה. באם הכלי אינו מתקן את האוכל לגמרי, כך שהאוכל זקוק עדיין לתיקון נוסף – לדוגמא: נפה לקמח, מטחנה המיועד לבשר חי, סכין לשחיטה – מטבילים ללא ברכה.

אבל כלי שאינו נוגע באוכל (לדוגמא: פותחן לבקבוקים ולקופסאות שימורים) אינו חייב בטבילה.

כלי איחסון – צנצנות, קופסאות, ובקבוקים – לקמח וסוכר וכדומה, מטבילים ללא ברכה. באם האוכל שבכלי האיחסון תמיד עטוף, כגון כלי המיועד לאיחסון שקיות תה, פטור מטבילה. ויש המחמירים להטביל ללא ברכה.

באם משתמשים בכלי איחסון לצורך הגשה לשולחן חייב טבילה בברכה.

מפצח אגוזים – יטביל ללא ברכה.

כשלכלי יש כמה חלקים נפרדים ורק חלק מסויים של הכלי נוגע באוכל, צריך להטביל רק את החלק המסויים שנוגע באוכל.

האם יש הבדל בחומר – ממה הכלי עשוי?

בתורה, בפרשת טבילת כלים, נפרטו ששה סוגים של כלי מתכת החייבים בטבילה מן התורה: זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת. בפועל, כל סוג מתכת – כולל נירוסטה ואלומיניום – חייב בטבילה. כלי זכוכית (כולל קריסטל, פיירקס, דורלקס, וקורל) חייב בטבילה מדרבנן, כיון שדומה למתכת בכך שניתן להתיכו ולמחזרו.

כלי עץ, חרס, אבן, נייר – פטור מטבילה אלא אם מצופה בזכוכית או במתכת וכדומה. כלים המצופים בחומר החייב בטבילה, בדרך כלל מטבילים ללא ברכה. אם מצופים בפנים ובחוץ במתכת, והציפוי אינו עשוי לנוי בלבד – מטבילים בברכה.

כלים המורכבים ממינים החייבים ופטורים מטבילה – מטבילים ללא ברכה. באם עיקר ההשתמשות במין הטעון טבילה ולא ניתן להשתמש בכלי בלעדיו, ומין זה נוגע במאכל – מטבילים בברכה. לדוגמא: קומקום חשמלי, אף שעשוי מפלסטיק, חייב בטבילה בברכה, כיון שגוף החימום הוא ממתכת. יש להטביל בברכה כלי מתכת שלו ידית העשויה מחומר הפטור מטבילה, צריך להטביל גם הידית. ויש להטבילו כולו כאחד עם הידית.

כלי פלסטיק וניילון, וכן כלים מסיליקון, לדעת רוב הפוסקים פטורים מטבילה. ויש המחמירים להטבילים ללא ברכה. מחבת מצופה בטפלון – מטבילים ללא ברכה.

המנהג שמטבילים כלי פורצלן ללא ברכה.

האם כלי חשמלי חייב בטבילה?

כן. ואפילו אם יתכן והכלי יופסד על ידי הטבילה. אלא שניתן להקל ולהטביל רק את כלי הקיבול ולא את החוט החשמלי. חלק הכבל הסמוך לכלי צריך טבילה. מומלץ לחכות משך זמן (48 שעות או יותר) עד שהכלי יתייבש לגמרי לפני השימוש בו. באם יש חשש להפסד הכלי, ניתן להביא את הכלי ליהודי אומן (בעל מלאכה) כדי שהלה יפרק את הכלי – לבטלו מתורת כלי – ויחברו מחדש, שאז הכלי נחשב כמוצר על ידי יהודי ופטור מטבילה (ודוקא פירוק מקצועי שנעשה על ידי טכנאי, "מעשה אומן"). לא מספיק שבעל המלאכה יפרק את החוט החשמלי מהכלי. יש המייעצים לתת את הכלי לגוי במתנה, ולקחת את הכלי מהגוי בהשאלה, ובכך לפטור הכלי מטבילה, כיון שהוא שייך עדיין לגוי. אבל אין לסמוך על עצה זו, כיון שהכלי עתיד להישאר תמיד ביד יהודי. בטוסטר המיועד לקליית לחם, שבטוח שיופסד על ידי הטבילה, יש מקום להקל לא להטבילו, באם הטוסטר תמיד מחובר לתקע החשמלי. ומכל מקום, כדאי להחמיר וליתנו ליהודי לבטלו מתורת כלי, כאמור.

מה הם דיני חציצה?

כל חלקי הכלי חייבים לבוא במגע עם המים. לכן יש להוריד כל דבר זר החוצץ בין המים והכלי, כמו חלודה, שיירי דבק, מדבקות וכדומה. באם החציצה נמצאת רק על חלק קטן של הכלי, ולא מקפידים (רוב בני אדם וגם לא בעל הכלי) על הימצאותה – הטבילה כשרה גם ללא הורדת החציצה. מדבקות חשובות, שרוצים בדוקא להשאירן על הכלי, כגון תוויות עם שם חברה (המוסיפה ערך לכלי), אינן חוצצות, זאת רק באם נמצאות על חלק קטן מהכלי.

אין להחזיק את הכלי בשעת הטבילה, כדי שלא ימנע מהמים להיכנס בין ידיו לכלי. באם מוכרח להחזיק את הכלי, יודא שידיו מחזיקים את הכלי בצורה רופפת. גם ניתן לשנות מקום אחיזת הכלי כשהכלי במים, כך שברגע שמשנה אחיזתו יגיעו המים לכל חלקי הכלי. עצה נוספת: להרטיב ידו במי המקוה ובעוד היד תחת המים יכניס את הכלי בידו השניה לתוך היד שבמים.

מה הדין בתבניות אפייה מאלומיניום?

המשתמש בהן לשימוש חד פעמי אינו צריך להטבילן. באם קונה את התבנית עבור שימוש רב-פעמי, לכמה דעות, צריכה טבילה, לפני השימוש הראשון, ללא ברכה, גם אם משתמש בהן על ידי נייר-אפייה. אבל, הרבה נוהגים להקל שלא להטבילים. וכמה פוסקים מלמדים זכות על המקילים, ובפרט כשמשתמש בזה רק על ידי נייר אפייה.

מהו דין של אוכל שהונח בכלי שלא הוטבל?

האוכל לא נאסר. אבל אין לאוכלו מתוך הכלי, אלא צריך להוציאו

מתוכו ולאוכלו באופן אחר.

הנמצא בביתו של מי שלעת־עתה אינו שומר תורה ומצות, יש לחוש שהכלים לא הוטבלו ולכן לא יאכל וישתה מכליו (אפילו אינו חושש לבליעת איסור).

האם צריך להטביל כלי שיש ספק אם חייב בטבילה?

כן. ללא ברכה.

סתם כלים כאן, בארצות הברית, שלא ידוע אם בית-החרושת בבעלות יהודי, מה דינם?

בכלל, בבית־חרושת שבבעלות משותפת לגוי וליהודי מטבילים ללא ברכה. (ויש המברכים).

בבית חרושת יהודי שהפועלים בו גויים – מטבילים ללא ברכה.

בספק מי הבעלים, חייב טבילה. ולא זו בלבד, אלא שכשלא ניתן לברר הולכים אחרי הרוב ומטבילים בברכה. (ויש הנמנעים מלברך).

ראוי לציין שאפילו אם הכלי נעשה בבית־חרושת של יהודים, באם נקנה מגוי הרי זה חייב בטבילה בברכה.

האם ניתן להשתמש במקוה שבחנות או בכל מקוה אחר?

מקואות לגברים לפעמים פסולים לטבילת כלים. כנזכר לעיל, חובת טבילת כלים היא מן התורה וזקוקים עבורה למקוה כשירה. המקוה צריך השגחה ממומחה בעשייתו, ופיקוח בהמשך שלא נפסל באיזשהו אופן. על המשתמש במקוה שבחנות לוודא מראש שהמקוה נבדק לאחרונה על ידי רבנים מומחים.

יצויין כי המקוה בחנות שליד משרד הבד"צ וכן המקוה ב269 קינגסטון נעשה בפיקוח רבנים מובהקים, בהשתדלות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א, וכשר כעת למהדרין. [כמובן, שהדברים נכתבו בסמיכות לפסח שנה זו (תשפ"א), ועל העתיד יש לוודא שה"הכשר" לא פג].

מי ראוי להטביל?

איש או אשה מעל גיל מצוות. צריך שהמטביל יהא יהודי שומר שבת.

בכלי החייב טבילה מן התורה, יש מחמירים שצריך להיות בדוקא גדול שהביא שתי שערות. גם קטן יכול להטביל אם גדול עומד על גביו ומעיד שהטביל כהוגן. באופן תיאורטי, אף אם הכלי הוטבל מאליו, ללא התערבות יד אדם, הרי זו טבילה כשירה. השולח את בניו או בנותיו הקטנים להטביל את כליו, זקוק לעדות של גדול שהכלי הוטבל (מומלץ לתת לילד טלפון־נייד ואחרי הטבילה יתן לגדול העומד שם לטלפן להוריו ויעיד שהוטבל כראוי).

אבל בכלים החייבים טבילה מדרבנן, ניתן לסמוך על הקטן שהוטבל כהוגן. (ויש מחמירים).

מהו סדר הטבילה?

לכל לראש לשלם על הכלי. אין להטביל כלים לפני שקונים את הכלי לגמרי, כדי שהכלי יעבור לבעלות הקונה קודם הטבילה. בכלי שדרוש גם הגעלה, יש להגעיל לפני הטבילה דוקא.

מכינים את הכלי על ידי הורדת כל דבר שיכול להוות חציצה. מחזיקים בכלי ביד ימין (ואיטור – ביד שמאל). מברכים – בכלי הטעון ברכה לפני הטבילה – "אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלי" (ואם טובל הרבה כלים: "על טבילת כלים"). בכלי הטעון טבילה שלא בברכה, כדאי להטבילו יחד עם כלי אחר הזקוק לברכה, ולהטביל תחילה את הכלי החייב ברכה.

מטבילים את הכלי כולו (ויש הנוהגים: שלש פעמים) בבת אחת. אין לדבר בין הברכה עד סיום טבילת כל הכלים החייבים בטבילה. אין להטביל את הכלי לחצאין (היינו בתחילה חלק אחד ואחר כך חלק אחר). כלי המורכב מכמה חלקים – כגון מטחנת בשר – יש להטבילו בשלימותו כדרך תשמישו כשמורכב עם חלקיו, ואפילו אם כמה מהחלקים פטורים מטבילה, ולא כשהוא מפורק לחלקים. בדיעבד או בשעת הדחק, ניתן להטביל את הכלי כשהוא מפורק מחלקיו, אבל באופן זה יש להקפיד שכל החלקים יהיו מפורקים. כמובן שאם דרך תשמישו הוא להשתמש בכל חלק בנפרד, יש להטביל כל חלק בנפרד. מותר להטביל כלי בסל או שק מנוקב, או ברשת, וינענע אותם על מנת שיכנסו המים היטב. מותר גם להניח כמה כלים ברשת זה ליד זה, אבל לא זה על זה.

יש להטביל את הכלים כשפיהם כלפי מעלה או כלפי צידיהם ולא כלפי מטה, כדי שיכנסו המים. יש לוודא שהמים מגיעים לכל חלקי הכלי, על ידי הורדת הכלי למים בצורה איטית, ולהטות את פתח הכלי קצת בצורה שהמים יזרמו פנימה בשלימות. בכלי צר יש להשהות את הכלי קצת זמן במים בכדי לוודא שהכלי התמלא במים והמים הגיעו לכל חלקי הכלי.

כלי שלכל הדעות אינו צריך טבילה אסור להחמיר להטבילו, שמא יבוא לברך עליו.

האם מותר להטביל כלים שנקנים על מנת לתתם במתנה לאחר?

אין להטביל את הכלים לפני שהם עוברים לרשות המשתמש. לפיכך אין לסמוך על הטבילה הנעשית לפני נתינת המתנה. מי שרוצה בכל זאת להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכוון לזכות את הכלי עבור המקבל, ורק אז יכול להטבילו.

באם שולח כלי מלא אוכל כמתנה, כדרך ששולחים במשלוח מנות, יש מקום לומר שהקונה צריך להטבילו לפני כן. אמנם, מכיון שהדבר בספק, לכן, בכדי לצאת מידי ספק, ראוי שנותן המתנה לא יניח את האוכל ישירות על הכלי, כי אם בתוך שקית נפרדת [נייר אפייה לא

מהווה הפסק בין עוגה למגש], כך שהאוכל לא יגע בכלי. וכשתגיע המתנה לידי מקבל המתנה, יטביל המקבל את הכלי בברכה.

אסור לבעלי חנויות למכור כלים החייבים טבילה בתור "כלים טבולים", כי הטבילה הנעשית על ידי המוכר לפני הקנייה אינו מועילה לקונה.

האם אין צורך להטביל כלי החמץ אחרי פסח, כיון שבשטר מכירת חמץ מפורש שגם הכלים נמכרים לגוי?

בלקוטי שיחות התבאר בארוכה שאין צורך להטביל את הכלים לאחר פסח מכיון שלמרות שהגוי יכול להשתמש בכלים הרי שאין זה שכיח כלל שיעשה זאת.

היכן ניתן למצוא הלכות טבילת כלים?

שולחן ערוך יורה דעה סימן קכ. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן שכג סעיף ח. סימן תנא סעיף ע. סימן תנב סעיף כה. סימן קנט סעיף כא. וראה סימן קסא סעיפים א"ז (דיני חציצה בנטילת ידים וטבילת הגוף). קיצור שולחן ערוך סימן לז. ספר "טבילת כלים" להרב צבי כהן. ספר "כשרות הכלים" להרב ישכר חזן. ועוד.

הכשרת כלים לפסח*

מה ואיך אפשר להכשיר?

מאת המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

סקירה כללית של אופני ההכשרה^א

ששת אופנים אלו מיוצגים על ידי מספרים בטבלאות למטה.

1. הגעלה^ב (רותחים) – להכניס את הכלי לתוך סיר מים רותחים ומבעבעים בזמן שנמצא על האש. אין להשתמש בכלי במשך 24 שעות לפני כן, ועליו להיות נקי מכל לכלוך וחלודה^ג. לפרטים נוספים, ראה להלן: פרטים נוספים בדיני הגעלה.
2. ליבון קל (שריפה קלה) – מחממים את הכלי עד כדי כך שאם שמים קש בצד השני של הדופן, הקש ישרף. במקרים מסוימים, זה מספיק אם הצד השני חם במידה שהיד נרתעת באופן טבעי מהחום.
3. ליבון גמור (שריפה) – מחממים את הכלי עד כדי כך שהוא מקבל צבע אדום מרוב חום, בדרך כלל זה נעשה עם ברנר (מבער-blowtorch).
4. עירוי ואבן מלובנת – יוצקים מים רותחים מכלי ראשון (מים שעדיין נמצאים בכלי שבו התבשלו)^ד על פני הכלי תוך העברת אבן חמה^ה או מגהץ^ו על פני השטח^ז.
5. עירוי – יוצקים מים רותחים מכלי ראשון (מים שעדיין נמצאים בכלי שבו התבשלו) על פני הכלי, בדרך כלל יוצקים מסיר או מקומקום.
6. לא ניתן להכשיר.

* (לפרטים נוספים ראה: Asktherav.com).

המובא להלן הוא רק להכשרת כלים מחמץ לפסח ולא לשאר איסורי כשרות. מאחר שרבו הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאים בהם לפיכך ראוי ונכון שתלמיד חכם הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים.

א) הכלים שמכשירים צריכים להיות נקיים מכל לכלוך וחלודה. כשמכשירים ע"י ליבון גמור אין צורך לנקות לפני כן, אבל רצוי לנקות ניקוי בסיסי.

ב) במקרה שהגעלה מספיקה, אפשר גם להכשיר עם ליבון קל ולחמם את הכלי עד כדי כך ששני צידי הפריט חמים כך שהיד נרתעת מהחום באופן טבעי. כאשר יש חלודה או לכלוך או כל חשש שיש חמץ בפועל, ליבון קל חייב להתבצע באופן ספציפי כמתואר בסעיף 2.

ג) חלקי כלים שאינם ניתנים לניקוי, דורשים ליבון קל.

ד) למעשה, הכי נוח לעשות זאת עם קומקום אלחוטי חשמלי.

ה) צריכים לשפוך בזרימה ישירה ללא שום חציצה בין מקור המים למשטח הכלי.

ו) צריך להיות יבש.

ז) אמצעי זהירות נחוצים: השתמש במלקחיים, שרוולים ארוכים, ביגוד לא רופף (שיהיה צמוד יותר לגוף, כך שלא יגיע לאש) ונעליים סגורות.

ח) שימו לב והיזהרו מהסכנות שבשימוש במגהץ חם הנוגע בכלי.

ט) נהוג שלא להשתמש בסיר ששימש להגעלה בפסח מבלי להגעיל אותו לאחר מכן. כדלקמן.

אופן ההכשרה ראה ברשימה למעלה בנוגע לאופן ההכשרה שכל מספר מסמל	מה מכשירים	
1 רק אם נשטף ונרקם עד שנסתלק ממנו הריח לגמרי	כלי שמחזיקים בו יין שרף (אלכוהול) לקיום [לזמן ארוך]	כלי מטבח
1	סיר בישול, מחבת טיגון, ומכסיהם, וכלי בישול (לאוכלים עם רוטב או הרבה שמן)	
1	סכו"ם (מתכת)	
6	כלי חרסינה, זכוכית וכלים המצופים בזכוכית	
6	כלי אמיל	
6	כלים שאי אפשר לנקותם היטב או כלים עם סדקים	
6	כלי המתקלקל ברותחין (כלי העשוי מקרן, ידיות מודבקות וכדומה)	
1'	סכין מקשה אחת עם הידית	
6	סכין שהידית קבועה במסמרים או דבק	
1	כלי מתכת	

(?) עדיף לקנות סכינים חדשות.

רבים מהפוסקים מזכירים זאת לגבי כל הכלים, שהרי עדיף לקנות חדשים, במקום להכשיר.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | קיא

6 ^{נ"}	כלי פלסטיק, גומי או חומר סינטטי	כלי מטבח
3	סיר אפייה ומכסהו (לאוכלים בלי רוטב או מעט שמן)	
6	כלי אבן	
2	אבנים שלמות (כמו משטחי גרניט)	
6	טפלון	
1	כלי עץ - לא צבוע	
6 ^{נ"}	כלי עץ - מצופים בצבע	
4 שלוש פעמים ולכסותו עם כיור מפלסטיק ולכסות עם רשת מפלסטיק בתחתית הכיור	כיור של אמיל	
1 אם אפשר להוציא. אם אי אפשר 5	ברז (הצינור)	
5	ידיות הברז	
6 ^{נ"}	כיור של של קרמיקה או חרסינה	
4 או 2	כיור של מתכת	
6	המסננת בפתח יציאת המים	

י"א) במקום צורך, יש מקום להקל.

י"ב) יש לשייף תחילה כלי עץ שיש בהם סדקים או חורים בנייר זכוכית.

י"ג) צריך לכסותו עם כיור מפלסטיק ולכסות עם רשת מפלסטיק בתחתית הכיור.

קיב | לוח יומי, הלכה למעשה – פסח תשפ"א

2	המגשים המונחים תחת הגז	כיריים של גז וחשמל ^{טז}
2 ^{טו}	המבערים	
3 ^{טו}	כיריים חשמליות	
6 ^{טז}	כיריים עשויות מאמייל	
6	כיריים עשויות מזכוכית	
3 להדליק האש ולכסותו בפח בעת ההכשרה	החצובות	
6 ^{טז}	הכפתורים	
4 או 2	כיריים עשויות ממתכת	
6 ראה הערה יט לאפשרויות	תנור (כולל תנור עם – (Continuous cleaning	תנור
ראה הערה כ	תנור עם ניקוי עצמי Self-cleaning Oven	

טז) אם עושה ליבון גמור על סורגים, אפשר להדליק את האש לזמן מה ולכסות כל החלק העליון עם בלעך (פלטה), ואז הכל מוכשר בבת אחת.

טז) לנקות אותם היטב, במיוחד את החורים שהאש יוצאת מהם. להחזיר ולהשאיר לבעור למשך שעה.

טז) להשאיר בטמפרטורת החום הגבוהה ביותר עד שהאלמנט הופך לאדום.

יז) לנקות היטב ולכסות בכיסוי מיוחד לפסח.

יח) להסיר אותם ולנקות אותם היטב, ואז לכסות בנייר כסף וכדומה.

יט) עדיף לא להשתמש בתנור חמץ לשימוש בפסח. אם אין אפשרות אחרת ודרוש לו מאד, ינקה אותו היטב עם חומר ניקוי לתנורים שפוגם את החמץ הנראה לעין, ויפעיל את התנור בחום הגבוה ביותר למשך שעתיים, ויכניס בתוכו ארגז פח סגור מכל הצדדים כדי לאפות את האוכל בתוכו או לעטוף פעמיים את כל האוכל.

כ) אם החום של מחזור הניקוי העצמי (Self-cleaning oven) מגיע ל-900 פרנהייט (483 צלסיוס) יש להפעיל את התנור על ניקיון עצמי על החום הגבוה ביותר למשך מחזור שלם. הדלת צריכה להיות מכוסה בנייר כסף עבה. (תנורים עם continuous cleaning מבחינה הלכתית נחשבים כתנור רגיל. יש תנורים חדשים שמשתמשים בטכנולוגיית Aquafilt מנקה בחום נמוך; אלו צריכים להיחשב כמו תנורים שאינם מנקים את עצמם).

6	מדיח כלים	מכשירים
6	מכונת קפה קיוריג (Keurig)	
6	מיקרוגל	
ראה הערה כא	פלטת שבת (חשמלי)	
3 ^ב	בלעך של שבת	
ראה הערה כג	מיחם	

כא) במידת האפשר, יש לרכוש פלטה חשמלית חדשה לפסח אם צריך לפלטה. אם אין אפשרות כזאת, ופלטה דרושה לו מאד, יש לנקות היטב את כל הפלטה, הכבל, הדפנות והתחתית עם אקונומיקה וכדומה. לאחר 24 שעות, יש להפעיל את הפלטה לחום הגבוה ביותר למשך שעה, ואז לשפוך עליה מים רותחים. יש לכסות את הפלטה עם נייר כסף עבה. ליתר זהירות, אפשר להניח שכבה שנייה של נייר כסף או תבנית אלומיניום על הפלטה.

כב) ניתן לעשות זאת על ידי הנחתו על האש למשך כ-20 דקות.

כג) אין להשתמש בפסח במיחם המשמש כל השנה ללא הכשרה, בכל אחד מהמקרים הבאים:

- אם הוא קטן מספיק כדי להביא אותו לשולחן.
- אם משתמשים בו לחימום משקאות אחרים, או אם אי פעם חיממו חלה או אוכל אחר עליו לשבת.
- אם ניקה אותו אי פעם עם חומץ (כדי להסיר הצטברות של אבנית).
- אם הוא נשטף עם כלי חמץ.
- אם הוא הונח כשהוא חם על חמץ.
- אם שפכו מים חמים מהמיחם על חמץ (למשל על אטריות או תערובת מרק חמץ), או
- אם אחד שפך את שאריות המים החמים לכיור חמץ.

אם בטוחים שלא קרה אף אחד מהדברים האמורים לעיל, לא צריך להכשיר את המיחם. אולם מבחינה מעשית קשה לוודא את זה במאה אחוז.

אם הוא מפלסטיק, אין להשתמש בו, מכיוון שנהוג בדרך כלל לא להכשיר פלסטיק. אם המיחם עשוי מנירוסטה, או אפילו אם הוא מפלסטיק אבל ממש נחוץ, יש לבצע את הפעולות הבאות:

- להוציא את האבנית הקשה מהכד לפני ההגעלה.
- יש לכסות את המיחם עם המכסה שלו בשעת ההגעלה וכדלקמן:
- מלא את המיכל במים והפעל אותו. כשהמים מגיעים לטמפרטורה הגבוהה ביותר, יש להסיר את הכיסוי. ואז לזרוק לתוך המים הרותחים אבן מלובנת [אבן שחוממה עד שקיבלה צבע אדום, או לוח מתכת רותח] כך שהמים יעלו על גדותיו וכך יוכשר. העבר ברנר (מבער - blowtorch) מעל השפה העליונה של המיכל.

איך להכין כלי מטבח לפסח

<p>4. אם יש לחשוש שיש שם פירורי חמץ – ימכרנו</p>	<p>ארגז לחם שלפעמים מניחים בתוכו חמץ חם</p>	
<p>ינקם היטב כולל הקירות והפינות שלא יהא בהם שום חמץ שנראה לעין ויפרוס נייר על המדפים</p>	<p>ארונות שמניחים בהם אוכל או כלים צוננים</p>	
<p>לגרד ולנקות</p>	<p>כסאות וספסלים</p>	
<p>ינקם היטב כולל הקירות והפינות, המדפים והמגירות. וכן ינקה הגומי שבמסגרת סביב הדלת, וינגבם במטלית רטובה וכדומה. יפשיר תחילה הקרח במקפיא ואח"כ ינקנו. נוהגים לכסות בנייר או פלסטיק את המדפים והמגירות ששמים בהם את המאכלים.</p>	<p>מקרר ופריזר (מקפיא)</p>	
<p>צריך לנקות ולהדיח היטב. לכסות את המגש עם עטיפת פלסטיק וכדומה שישאר מכוסה במשך כל הפסח.</p>	<p>כסא גבוה</p>	
<p>יכסה אותם. להחמיר, 5.</p>	<p>משטחי שיש מפורמייקה ששמים עליהם אוכל חם</p>	<p>שלחנות ושיש^{כד}</p>
<p>4^{כה} יש מחמירים שלא להכשיר קוורץ ובפרט לפסח, ומכיוון שכך חייבים לכסותו.</p>	<p>עץ, מתכת, אבן (גרניט, קוורץ-quartz)</p>	
<p>לנקות היטב וולכסות.</p>	<p>שולחן שלא מניחים עליו סירים ואוכלים עליו רק על גבי מפה</p>	

7ד) מאחר ושפיכת מים עלולה לקלקל את הארונות שמתחת לדלפקים, מומלץ להניח מגבת מעל דלתות הארון להגנה.

כה) מספיק להעביר ברנר (מבער-blowtorch) עד שהצד השני חם במידה שהיד נרתעת באופן טבעי מהחום.

המנהג המקובל הוא גם לכסות גם את השיש והשולחנות לאחר שמכשירים אותם. צריך גם לכסות את הקיר עד הגובה שאליו מגיעים הסירים כשהם מונחים על השיש.

פרטים נוספים על הגעלה

הכנת כלי להגעלה

לרחוץ ולשפשף היטב ובפרט בסדקים וחריצים מכל לכלוך וחלודה¹² שיש בו ממשות. כתם, שינוי צבע או צריבה אינם מעכבים.

כל מקום שאינו רוצה או אי אפשר לנקותו מהלכלוך או החלודה, כגון סדקים וחריצים, ילבנו בליבון קל. אם לא ליבנו לפני ההגעלה אפשר ללבנו אחר כך.

ברגים, אזור שמוטבע בו השם או הלוגו של החברה, והאזורים סביב הידיות זקוקים לתשומת לב יתרה. לנקות היטב או ללבן בליבון קל. 24 שעות שלפני ההגעלה אין לשים אוכל חם בכלים או בסיר שהולכים להגעיל.

הכנת סיר חמץ להגעיל בתוכו

יש למלאות את הסיר במים ולהרתיחו. לשים בתוכו אבן מלובנת כך שהסיר יעלה על גדותיו ויוכשר. לשפוך את המים ולשטוף את הסיר במים קרים. למלאות שוב במים רותחים ובהם להגעיל את הכלים.

תהליך ההגעלה

כשמכניסים כלי למים הרותחים, המים חייבים לבעבע. המתן בין הגעלת כל כלי וכלי עד שהמים יחזרו לבעבע. הכלי צריך להיות שקוע לחלוטין בתוך המים אבל לא צריך להגיע לעומק הסיר.

יש להשאיר את הכלי לרגע כדי שהמים ספיקו להוציא את החמץ אך לא להשאיר לזמן רב מדי. מוציאים כשהמים עדיין מבעבעים. יש לשטוף במים קרים מיד.

כלים גדולים שאי אפשר להכניס לסיר בבת אחת אפשר להגעיל בשני חלקים ולנסות כמה שיותר שאותו חלק לא יחזור להיות שקוע פעמיים. אם יש חלקים שלא מצליחים להכניס אותם למים החמים, אפשר לעשות להם ליבון קל במקום.

כמה נקודות:

- עדיף שלא להגעיל ביחד כלים שבלעו חמץ ברמות שונות, כגון להגעיל ביחד כלי המשמש רק לחמץ קר וכלי המשמש לחמץ על האש.
- הכלי כולו צריך להיות במגע עם המים החמים. אם אתה משתמש במלקחיים, דאג לשחרר אותם ותפוס את הכלי בחלק אחר בשלב כלשהו במהלך ההגעלה. עדיף לשים את הכלי בסל או רשת במקום

¹² ניתן להשתמש בחומרים הבאים כדי להסיר חלודה: מיץ לימון, חומץ, אבקת סודה, צמר פלדה או חומר מסיר חלודה.

קטז | לוח יומי, הלכה למעשה – פסח תשפ"א

להכשיר את הכלי חלק אחר חלק בעזרת מלקחיים.

- לא לשים הרבה כלים בסל. צריך שהכלים לא יגעו זה בזה, כדי שכל המשטח יבוא במגע מלא עם המים.
- אם לכלי יש בית קיבול צריך להכניס אותו דרך צידו כך שלא ייווצרו כיסי אוויר.
- מגעילים רק במים נקיים שלא מעורבים בשום דבר.
- אם נעשה שימוש חוזר במים פעמים רבות, החלף אותם.
- אם רוצים להשתמש בסיר שמגעילים בתוכו לפסח והמים שהחזיק לא היו פי שישים יותר מהכלי שהכניסו והגעילו בתוכו, סיר זה צריך הגעלה. אין צורך לשפוך את המים שהוא כבר מחזיק. אלא צריך להוסיף עוד מים וכשהם מגיעים לסף רתיחה, להשקיע בתוכו אבן מלובנת או ברזל כך שהמים יעלו על שפתם. ואחר כך שוטפים במים קרים.
- אם אתה עושה הגעלה בערב פסח, הקפד לסיים לפני סוף זמן אכילת חמץ. יש הנוהגים להכשיר שלושה ימים לפני פסח¹².

¹² אפשר להכשיר בליבון גמור בחול המועד אבל אין לעשות כן לכתחילה שמא ישכח וישתמש בכלי לפני ליבון.

חומרות והידורים: שאלות ותשובות

הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א, מרא דאתרא של קראון הייטס וחבר הבד"צ עושה לנו סדר בראש לקראת פסח, מנפץ מיתוסים ומניח הכל על שולחן החג, בחן, יחסיות ואיזונים נכונים

ראיינה: חנה שלוש; תרגום: ר' סטודניץ

הופיע בה'נשי חב"ד ניוזלטר' ניסן תשע"ד, ומתורגם ב'עטרת חי'

(מוסף של 'בית משיח', לנשי ובנות חב"ד) ניסן תשע"ה

כבוד הרב, מהי הגישה הכללית של חב"ד לגבי חומרות והידורים של פסח?

קודם כל, בואו נעשה אבחנה בין שתי המילים הללו: חומרה והידור. חומרה זה משהו ששומרים בקפידה, ויש לו משמעות נלווית של משהו מאתגר, קשה, קשוח, וצר-עין. הידור לעומת זאת משמעותו לייפות את המצוה. ישנו 'ווארט' ישן המביא שלוש גישות שונות כלפי המצוות. דרך אחת להסתכל על המצוות היא לראותם כ-613 סגולות שבאות לתועלת האדם ובמילים אחרות 'מה אני ארוויח מקיום המצוות'. יותר גרוע מזה היא ההתייחסות אל המצוות כאל 613 בעיות שצריך להתמודד איתן, והגישה השלישית והאידיאלית כלפי המצוות היא להתייחס אליהם כאל 613 הזדמנויות להתחבר אל הקב"ה. כמובן שהדרך השלישית היא הגישה האותנטית של התורה והיא מודגשת יותר בתורת החסידות. לפי ההסתכלות הזאת, החומרה או הידור המצוה שמוסיפים לקיומה מחזקת ומגבירה את אותו הקשר שאנו יוצרים עם הקב"ה.

יחד עם זאת, כשלוקחים על עצמינו הידור או חומרה מסוימים, חשוב להבין את הרקע ההיסטורי והדין ההלכתי הנסוב סביבו. ישנו ספר הנקרא 'שאלות ותשובות מן השמיים', שנכתב על ידי רבי יעקב ממרויש, המכיל בתוכו תשובות שקיבל משמיים על שאלות הלכתיות מסוימות. הספר דן גם בנושא הזה. המחבר כותב שמכיוון שהימנעות מחמץ בפסח הייתה אחת מן המצוות הראשונות שעם ישראל קיבל על עצמו, לכן אבות אבותינו אימצו אותה אל לבם באהבה, חיבה ורעות מיוחדים. בגלל שהייתה להם התלהבות ראשונית אדירה לקיים את המצוות הם החמירו בקיומה ביותר. היחס, תשומת הלב, והאכפתיות המיוחדים כלפי מצות הפסח רק המשיכו להתעצם במשך הדורות. ישנם צדיקים שאמרו שמכיוון שהמצוה של פסח ניתנה לפני מתן תורה, לעם ישראל לא היו פרמטרים ברורים לגבי הקיום שלה, אבל מפאת גודל רגשות אהבתם כלפי המצוה הם גיבשו לעצמם חומרות רבות משלהם.

מלבד זאת, ישנם כמה סיבות פרקטיות לחומרות של פסח. חז"ל התייחסו למצות הפסח בצורה שונה מכל שאר המצוות בכך שהתורה עצמה מחמירה ביותר בכל מה שקשור לחמץ. התורה מספרת לנו שלא

רק שאסור לנו לאכול חמץ בפסח, אלא צריכים ללכת עד כדי כך רחוק ולהצהיר שאין לנו שום בעלות על חמץ, לחפש אחר החמץ ולהשמיד אותו. והמשיכו חז"ל בצעד נוסף וקבעו שישנו חובת 'בדיקת חמץ'. מצד דרישות התורה, היה מספיק לבטל את כל החמץ שברשותנו וזה היה מספיק. אבל חז"ל קבעו ודרשו שכל אחד יחפש אחר החמץ באופן פיזי בלילה שלפני פסח, על מנת לשרוף אותו בערב פסח – למחרת. לאחר הבדיקה אנו מבטלים את החמץ במחשבתנו ומצהירים במילים שהוא הושמד ולא שייך לנו יותר. יתרה מזאת, חז"ל אוסרים אפילו 'משהו' של חמץ בתערובת כלשהי, כאשר במצוות אחרות כמות מזערית של איסור בתערובת יכולה להיות מותרת במקרים מסוימים על פי פסק של רב.

אחת הסיבות לכל הגדרות הנוספים הללו הוא שחמץ זה דבר שמותר לאכול במשך כל השנה, לעומת מאכלות אסורות שהם אסורים באכילה תמיד. מכיוון שאדם רגיל לאכול חמץ כל השנה, הוא צריך גדרים רבים כדי להזכיר ולהרחיק אותו מן האיסור. מלבד זאת, התווספו עוד איסורים על יד הרבנים במשך הזמן, כמו האיסור של קטניות לדוגמא. מאכלי הקטניות אינם חמץ, אך הרבנים האשכנזים אסרו לאכול אותם, ויש אף רבנים ספרדים שלקחו על עצמם את האיסור של קטניות בפסח. אפילו בזמני מחסור קשים, הרבי ה'צמח-צדק' ועוד פוסקים התייחסו אל קטניות בתור איסור חמור ממש כמו חמץ (מלבד לילדים או חולים).

חשוב מאוד לזכור ולהתמקד בעובדה שכל ההחמרות שהתווספו במשך השנים על ידי עם ישראל נעשו מתוך אהבה כלפי המצוה הזאת של פסח. בנוסף לכל מה שנאמר לעיל, ישנו גם הצד הרוחני יותר של הדברים. האריז"ל אומר שמי שנזהר ב'משהו' של חמץ בפסח ישמר מלחטוא במשך כל השנה כולה. מכיוון שהחמץ מסמל את היצר הרע והאגו, צריכים להלחם נגדו בכל הכוח (כפי שמובא בתשובה של הרדב"ז). ישנם רק שלושה דברים נוספים שהתורה אוסרת ב'משהו': כעס, גאווה, ועבודה זרה. החמץ מסמל את שלושת הדברים הללו, אך כאן טמונה מלכודת מסוימת: אם עצם העובדה שאנו מחמירים בפסח מגדילה את ה'אגו' שלנו (ואנו מפתחים הסתכלות מתנשאת ומזלזלת כלפי אלו שמחמירים פחות מאיתנו) או שהחומרה מובילה לכעס בבית, הרי שאנו מפספסים את כל המטרה והחומרות שלנו נעשים לנו למכשול.

כאשר אנשים מחמירים בפסח ומגיעים לאמירת מילים כגון "כמה טורח פסח זה", מפרים בכך דין מפורש בשולחן-ערוך (אדמה"ז תסט, ה) מילים כגון אלו נשמעות כמו מילותיו של הרשע בהגדה "מה העבודה הזאת לכם?" המציאות היא שאנשים אכן מרגישים כך, ולכן מבטאים את ההרגשה הזו גם במילים. אדמו"ר-הזקן בשולחן ערוך מלמד זכות על האנשים הללו בהדגישו שהרשע בהגדה התכוון רק לעבודה של קרבן פסח, והיום אנשים מתלוננים על כל החומרות

היתרות. אך עם כל זאת, אם אנו נופלים בפח של התלוננות אנו מחטיאים את כל המטרה.

האם זה אומר שאנחנו צריכים פחות לייגע את עצמינו?

לא בהכרח. הסתכלות נוספת לגבי החומרות של פסח המובאת בשולחן ערוך (אדמה"ז, תמב, ל) היא ש"ישראל קדושים הם ונוהגים להחמיר על עצמן וגוררים כל החמץ הנמצא אפילו משהו" ... הם מקרצפים את הכיסאות והקירות למרות שלא צריך מצד הדרישה ההלכתית הבסיסית. ה'ראשונים' אומרים והשולחן-ערוך מצטט את זה שהיהודים נקראים 'קדושים' בגלל המעשים הללו והשו"ע מוסיף ואומר "יש להם על מה שיסמכו". זה מעניין כי בדרך כלל צורת התבטאות כזאת ש'יש לאדם על מה לסמוך' נאמרת לגבי 'קולות' הלכתיות, לא לגבי חומרות. זאת אומרת שלאדם צריך שיהיה לו משהו לסמוך עליו כאשר הוא מקל במצווה כלשהי (צריך שיהיה לו בסיס הלכתי), אך למה צריך על מה לסמוך כשרוצים להחמיר? ה'מעדני שמואל' מביא את ההסבר הבא בשם רבי 'יעקב יוסף מאוסטרא' (וכיוון דומה מובא גם במשנה-ברורה): כאן אנו לומדים הסתכלות חשובה שגם לחומרות שלנו צריך שיהיו מקור הלכתי ברור, ושיהיה לנו 'על מה לסמוך', החומרות לא צריכות להיות 'חסידות של שטות'... אי אפשר שכל אחד יוסיף לעצמו חומרות חדשות לרשימה. כל חומרה צריכה מקור הלכתי מוצק או לפחות ביסוס על מנהג של קהילה מסוימת, או מסורת משפחתית.

כמה חשובה היא האבחנה בין חומרה להלכה?

האבחנה בהחלט חשובה מכיוון שישנם הבדלים ברורים בין השניים. זהו גם אחד הסיבות שאנו אוכלים מצה שרויה באחרון של פסח (בחוץ לארץ) כפי שמובא ב"דרך פיקודיך", מצוה יב: אם אנשים יראי שמיים אוכלים מצה שרויה במשך כל הפסח, זה בוודאי מותר הלכתית. כדי לא ליצור רושם שאחרים אוכלים חמץ במשך כל הפסח, חס ושלום, אנו יוצאים מגדרינו ביום האחרון של פסח ומורידים את החומרה הספציפית הזאת (כמובן שישנם סיבות נוספות לכך שאוכלים מצה שרויה באחרון של פסח, ולמה אנו לא נוהגים באותה צורה לגבי שאר החומרות).

מספרים על חסיד בשם ר' בנימין זאב, בנו של ר' מיכאל מזלוטשוב שהיה מחמיר ביותר בפסח וכמובן שאכל רק מצה שמורה משעת קצירה. יום אחד הוא ראה את תלמידיו משפילים יהודי שאכל מצה שמורה רק משעת טחינה. הוא נעמד ואמר: "אתם חושבים שכל-כך הרבה יהודים שלא מחמירים במצה שמורה אוכלים חמץ בפסח? חס ושלום! בוודאי שהמצות הללו כשרות!" לאחר מכן ביקש שיביאו לו מצות שמורות רק משעת טחינה, ואכל מהם בפני כל חסידיו. מהסיפור הזה לומדים כמה צריך לשמור על הענווה ועל הכבוד לאחרים בכל הנוגע לחומרות של פסח.

ישנו סיפור נוסף עם מסר חשוב. יש גירסאות שונות לסיפור, ויש

אומרים שהרבי סיפר את הסיפור פעם בהתוועדות. הסיפור הבא מלמד אותנו שלמרות כל ההשתדלות שלנו, אסור לנו לשכוח שבסופו של דבר זה בידי הקב"ה אם באמת נצליח להישמר מחמץ, וכמה צריך לסמוך עליו למרות כל ההשתדלות שלנו.

חסיד של הרבי ה'צמח-צדק', היה מחמיר ביותר בכל הנוגע לחמץ בפסח. הוא היה עושה הכל לבד, כולל אפיית המצות. הוא גם לא השתמש במים הרגילים בביתו שהביא 'נושא המים', אלא ארגן באר מים מיוחדת משלו בחצר ביתו וכיסה אותה. הוא לא רצה אפילו לאכול בביתו של ה'צמח-צדק', לכן הגיע אליו רק ביום האחרון של פסח. כשהגיע אותו חסיד ל'צמח-צדק' הרבי פנה אליו ואמר "דע לך שהיה לך חמץ בבית במשך כל חג הפסח! לך תבדוק בבאר בחצר ביתך". אותו חסיד רץ בבהלה לביתו ומצא כיכר לחם שלמה צפה על פני הבאר. מוטרד ביותר רץ החסיד בחזרה אל ה'צמח-צדק' ושאל אותו שלוש שאלות בבכייה עצומה: "רבי, למה מגיע לי עונש כל-כך חמור בזמן שכה נזהרתי מחמץ? דבר שני, למה הרבי לא סיפר לי על כיכר הלחם שהיה ברשותי במשך החג אלא רק באחרון של פסח? ואיך אני מתקן את מעשיי?" הרבי הצמח-צדק ענה לו כך: "קודם כל, לא ראיתי אותך במשך כל החג, לכן לא יכולתי להזהיר אותך לגבי החמץ שנמצא ברשותך. דבר שני, מה שקרה לך אינו עונש משמים אלא תוצאה ישירה של מעשיך – אתה סמכת רק על עצמך ושכחת שצריך גם סיעתא דשמיא כדי להישמר מחמץ". לאחר מכן, נתן ה'צמח-צדק' לאותו חסיד תיקון על מעשיו.

אז אם מישוהו רוצה להחמיר על עצמו בפסח, מהי הגישה הנכונה?

שמחת יום טוב היא מצוה מן התורה עבור גברים, נשים וילדים. הידורים לעומת זאת, הם תוספת למצוה ולא המחויבות הבסיסית. אם פסח שם את האדם במצב רוח של תשעה באב, אין מקום להידורים. צריכים לגשת אל רב או משפיע בכל שאלה. יכול להיות שיהיו כאלה שילמדו שה'הידורים' שלהם או מה שהם קראו הידורים עד כה אין להם כל בסיס בהלכה, או במנהג ישראל. הרבי מצטט (בתיאורו את חג הפסח עם הרבי הרי"צ, 5692) את הדברים של הרבי הרש"ב שאדם לא ייקח על עצמו חומרות יתרות בפסח כדי שאדם לא יכנס למצב של נדירת נדר. בפעם אחרת אמר הרבי הרש"ב לאחר מכירת חמץ "אני מאוד חושש מחומרות". זה מאוד קשה להבין, האדמו"ר הזקן מביא בשם האריז"ל שעל אדם לקחת על עצמו את כל החומרות הנוגעות לריחוק מחמץ, וגם הרבי הרש"ב החמיר על עצמו בכמה דברים בפסח, אז איך הוא אומר שהוא חושש מחומרות? אחד הדברים שלומדים מדבריו של הרבי הרש"ב אם כן, זה עד כמה חשוב לקבל על עצמינו את החומרות הללו "בלי נדר".

מלבד זאת, לא כל ההידורים מתאימים לכל האנשים. אדם צריך להכיר את מקומו ולבדוק אם החומרה הזאת מתאימה לדרגתו או לא. צריך לדון בכך עם רב או משפיע. וכשאדם מחליט בסופו של דבר

לקחת על עצמו חומרה או הידור מסוים, יש לעשות זאת בשמחה ומתוך רגש של ענווה בזוכרו שאנשים רבים יראים ושלמים לא שומרים על ההידור המסוים הנ"ל. בכל מקרה, הכרחי לזכור כמה חשוב לא להמעיט בערכו של שום מנהג ישראל שמקיימים יהודים יראי שמיים אחרים.

החסיד הגדול ר' **נוטקע ממאלאסטערצ'ינא** לא אכל מצה שמורה מימיו (חשוב לזכור שפעם כל המצות היו עבודת יד, אבל רובם היו שמורים מכל מגע עם מים רק משלב טחינת החיטה ולא משעת הקצירה. היום כל המצות שהם עבודת יד הם שמורות משעת קצירה). ר' נוטקע היה אומר "אני לא יודע מתי להתחיל לשמור על ההידור הזה". כמובן שבימינו כולם מקפידים רק על מצה שמורה. החומרה הזאת נהייתה הנורמה בזמנו של הרבי המהר"ש.

מה לעשות במקרה שמישהו מרגיש לאחר מעשה שהידור מסוים של פסח שקיימו עד כה במשפחתו הוא מעבר ליכולתו?

תמיד יש את האפשרות לעשות 'התרת נדרים' אם מישהו חושב שהוא לא יכול לשמור יותר על מה ששמר עד כה. אפשר להתייעץ עם רב מורה הוראה בפועל אם יש צורך.

הרב יכול לדבר על הלכה והידור בניקיונות של פסח?

כשמנקים לפסח, יש אנשים שמגזימים בהידורים בצורה לא מתאימה. אנשים לעתים מבלבלים בין ניקיון פסח לבין 'עשיית סדר בארונות' באומרים "טוב, אם כבר אני מנקה אז" ... אבל אם זה גורם לבעיה של ניהול זמן זה יכול להוביל לפיתוח רגשות וגישה שלילית כלפי חג הפסח. חשוב מאוד להפריד בין ניקיון פסח לסדר וניקיון של כל הבית, כפי שאומר המשפט הידוע "אבק זה לא חמץ וילדים הם לא קרבן פסח". אם רוצים לעשות סדר בארונות וכדומה אפשר לעשות זאת כל עוד מבינים שזו תוספת עבודה ואין לזה שום קשר לניקיון פסח. כפי שהסברנו קודם, אם מישהו רוצה לקיים הידור מסוים, צריך להבין שזוהי תוספת הידור שנעשית מתוך אהבה כלפי המצווה, ולא להתלונן על הקושי הכרוך בקיומה.

בימינו, ניקיון פסח הוא לפעמים הרבה יותר קשה ממה שהיה לפני כמה דורות. יש לנו בתים יותר גדולים והרבה יותר חפצים. כמו כן, אין לנו משרתים, עבדים, סבתא ומשפחה גדולה שגרה איתנו. חיוני ביותר לזכור את ההלכה שמקום שלא מביאים לשם חמץ לא חייב בדיקה. ויש לנו הגדרה הלכתית למקום כזה: אם באמצע סעודה לא הייתם קמים ולוקחים משם משהו. כמובן שבבית עם ילדים, הרבה מקומות כאלו כן צריכים בדיקה מכיוון שהילדים לאו דווקא פועלים לפי הכללים הללו. אבל צריך רק לבדוק במקומות שבהישג ידם של הילדים. לא במדפים גבוהים שאין להם גישה אליהם, או מקומות כמו החדרים בהם נמצאים הדוד שמש, דוד ("בוילר") חשמלי, מוני גז וכדומה. בנוסף לכך, לפי ה'צמח-צדק', מקום שאנו מוכרים לגוי, אינו טעון ניקיון או בדיקה. דבר נוסף שחשוב לזכור: לא צריך להשמיד

חתיכת חמץ שיותר קטנה מ'כזית' ושקצת מלוכלכת. אם החמץ הוא יותר גדול מ'כזית' אז רק במקרה שהוא מטונף לחלוטין, זאת אומרת, מושרה באקונומיקה, אז מותר להשאיר אותו. כמובן, שכמו שהזכרנו לפני כן, "ישראל קדושים הם", ועושים מעבר למינימום ההלכתי אם הם יכולים.

אחרי כל-כך הרבה ניקיונות, אני חשה לפעמים שבדיקת החמץ שעורכים בערב פסח מיותרת...

כל מטרת הניקיונות שלנו היא בכדי שנוכל לבדוק אחר החמץ כראוי. פעם, אנשים טאטאו את הרצפה בביתם שהייתה עשויה מעפר, בי"ג ניסן, כדי להתכונן כראוי לבדיקה בלילה. אנשים בהחלט לא התחילו בניקיונות בראש חודש אדר. סבא שלי ז"ל היה אומר "ברוזוודוב (גליציה) הרימו את המטאטא ונהיה פסח". אנחנו מבצעים את בדיקת החמץ לאחר טאטוא מכיוון שהמטאטא לא תמיד יכול להגיע לכל החורים והסדקים בהם יכול להיות חמץ. היום, הרבה אנשים מבלבלים את סדר העדיפויות, "טאטוא", דהיינו, הניקיונות, נעשה לדבר העיקרי והבדיקה לטפל.

דווקא על הבדיקה אנו מברכים ברכה בשם ומלכות, ואליה לא נותנים מספיק חשיבות ומקדישים לה רק את מינימום הזמן ותשומת הלב. כידוע, לאדמו"ר הזקן היה רק חדר אחד בלבד, והוא ערך בדיקת חמץ במשך לילה שלם. הרבי אמר שאנו עורכים בדיקת חמץ לאחר ערבית מכיוון שמנהיגו הוא לערוך בדיקה ארוכה מאוד, ואז אדם עלול לשכוח להתפלל ערבית. מבחינה רגשית, אפשר להבין את הרגשות הנלוות הללו לעניין הבדיקה, ובמיוחד במטבח: בדרך כלל המטבח כבר מוכן לגמרי לפסח בערב של בדיקת חמץ, ואנשים לא רוצים אפילו להכניס לשם את החמץ שבשקית של הבדיקה. בנוסף לכך, אין כמעט חורים וסדקים בבתים היום. ישנה הצעה שהרבי הרש"ב הציע לרב יעקב לנדא מבני-ברק שכדאי לאמץ. לפני שמכשירים חדר מסוים לפסח לחלוטין, הבעל יכול לערוך שם בדיקת חמץ עם נר (או פנס), בכל לילה לפני פסח, כל עוד זה בתוך 30 יום לפני החג (בדיקה כזאת נערכת בלי ברכה). בצורה כזאת, המצווה של בדיקת חמץ מחולקת ליחידות יותר קטנות, והיא נערכת יותר ביסודיות וכראוי. זה גם מוסיף משמעות עבור האישה שהיא זאת שבדרך כלל מנקה את הבית, זה מדגיש את העבודה הקשה שלה בהכנת כל חדר וחדר ולא רק את הבדיקה האחרונה של הבעל. זה גם מחזק את שלום הבית. כמובן, שיש להשאיר אזורים מסוימים לבדוק בערב פסח, שייבדקו עם הברכה.

האם צריך להכשיר וגם לכסות את השיש במטבח (ומשטחים אחרים)?

לפי ההלכה הבסיסית, אם מכשירים את השיש לא צריך לכסות אותו, ואם מכסים לא צריך להכשיר. אם כן, למה אנשים עושים את שתי הפעולות הללו למרות ששניהם אינם נצרכים? זה חלק מהלך

הרוח של החומרות בפסח. סיבה אחת היא חשש שהיה יותר נפוץ פעם, במשטחים שהיו עשויים מעץ, כי השטח לא נוקה מספיק ביסודיות ופירור זעיר של חמץ אולי נותר על השיש. בנוסף לכך, חלק ממשטחי השיש נתונים בספק אם בכלל ניתן להכשירם. בהלכה מוסבר, שאזור שבלע חמץ עם אש (מקור חום), לא יכול להיות מוכשר עם מים בלבד. אזורים כאלו צריכים אולי להיות מוכשרים רק על ידי ליבון, וזה יכול להרוס את כל השיש לגמרי... במקרה כזה (שלא כל-כך נפוץ במקרה של שיש במטבח) אחרי הכשרת השיש עם מים, כיסו אותו גם. בנוסף לכך, הכשרה על ידי מים אמורה להיות בתוך סיר, בכלי ראשון. העירוני מלמעלה של המים הוא בעדיפות שנייה. זוהי סיבה נוספת שאנשים מכסים את המשטח. דבר שלישי, ישנו הידור שלא לסמוך על תהליך ההכשרה מחמץ בשום משטח או כלי, ולקנות כלים ומכשירים מיוחדים לפסח. השולחן ערוך מציין קניית סכינים חדשים, וישנם אנשים שמיישמים את אותה הוראה לגבי כל הכלים ומכסים את המשטחים/הדלפקים.

עכשיו ניתן לשאול, אם כבר אנחנו מכסים את השיש, למה להכשיר אותו? אז קודם כל, ישנה הלכה שכלים שהם חמץ צריכים להיות במקום סגור ונעול, לכן לא מספיק רק לכסות את השיש, אלא צריך גם להכשיר אותו. סיבה נוספת היא שלעתים הכיסוי זו או נקרע ואז נכנסים לבעיה של חמץ. סיבה שלישית, החום שמגיע מלמעלה יכול לעתים לחדור את הכיסוי אל תוך החמץ למטה, ולעלות בחזרה אל משטח הפסח שלנו. זה במיוחד בעיה הלכתית אם המשטח נרטב מלמטה. לכן, כדי להיות בטוחים יותר אנשים רבים גם מכסים וגם מכשירים את השיש.

מה לגבי הקירות שליד התנור? אחרי שניקינו אותם היטב, האם הם צריכים גם כיסוי?

אין ממש סיבה לכסות את הקירות, מכיוון שאנחנו לא אוכלים מהקירות... אבל מי שרוצה לכסות את הקיר יכול. במקרה של חשש שסיר רותח נגע בקיר ואז סיר של פסח רותח גם יגע באותו מקום, יש מקום לומר שצריך לכסות את האזור.

לאחר שהמקרר והפריזר עברו ניקיון יסודי, צריך לכסות את המדפים והדלת? אם כן באיזה חומר הכי כדאי להשתמש?

ישנה סיבה פרקטית אמיתית לכסות את מדפי המקרר מכיוון שמאכלי חמץ ממש מאוחסנים שם. מכיוון שהחמץ אסור ב'משהו', ומכיוון שמאוד קשה לנקות כל סדק קטן במקרר, מכסים את חלקי המקרר כדי להיות יותר בטוחים. בימים עברו, כשהיו מאחסנים אוכל בארונות עשויים מעץ, המהרי"ל הזהיר לכסות את הארונות הללו, למרות שהם עברו ניקיון יסודי. כיסוי באמצעות נייר כסף עלול לגרום למקרר לשבוק חיים, ובכך אנו גם עוברים על איסור חמור נוסף של 'בל תשחית'. הדבר עוד יותר חמור כאשר המקרר מתקלקל באמצע יום טוב, וביחד איתו כל האוכל שבתוכו. לאור האמור, כדאי לבחור דווקא בכיסויים מפלסטיק המיועדים לכיסוי המקרר.

בגד שכובס במכונת כביסה עם חומר כביסה או בגד שעבר ניקוי יבש, האם ישנו חיוב לבדוק גם את כיסיו?

מכיוון שחומר הכביסה פוסל את החמץ שעלול להיות בכיסים, לכן אין חיוב לבדוק כל כיס. זה כמובן תקף, כל עוד לא לבשו שוב את הבגד ולא הייתה אפשרות להכניס לשם חמץ חדש לאחר הכיבוס.

מה הם המנהגים המקובלים אצל חסידי חב"ד בפסח?

לא לאכול מצה שרויה הינו מנהג שהתחיל עוד בזמן המגיד ממעזריטש – וכלל הציבור החסידי נוהג בו (ויש גם יהודים שאינם חסידים הנוהגים כך). אדמו"ר הזקן כתב מענה ארוך מאוד בו הוא מסביר את השיקולים ההלכתיים העומדים מאחורי חומרה זו. הרבי כותב בהגדתו, שלא מרטיבים את המצה וגם מכסים אותה בזמן הארוחה כשהיא נמצאת על השולחן. זה המקור לכיסויי המצות, העשויים מבד, נייר או פלסטיק. אופציה נוספת להישמרות ממצה שרויה, שהרבי לא מזכיר, היא להתרחק עם הכיסאות מהשולחן בזמן שאוכלים את המצות במקום לכסות אותם. כמו כן, לפני ששופכים מים לתוך כלי מסוים, בודקים שאין בו פירורי מצה, ובימי החג אין מעבירים את האצבעות הרטובות מעל השפתיים ב'מים אחרונים' כדי לא להרטיב פירורי מצה שעלולים להיות שם.

ישנו דיון הלכתי לגבי מצת מכונה, אם היא מותרת לאכילה בפסח או לא ופוסקים רבים אכן אוסרים אותה. חסידי חב"ד כמובן מקפידים שלא לאכול מצות מכונה, ואפילו לא לילדים. כמו כן, חסידי חב"ד נוהגים לפי הפוסקים שלא מכשירים 'משקה' לפסח. בהגדה של פסח הרבי מזכיר שלפי מנהגינו משמיטים קינמון וג'נינגר (זנגביל) מהחרוסת בגלל החשש לחמץ. אם אדם מגדל ומפקח עליהם בעצמו שיהיו נקיים מחמץ, מן הסתם אותם רכיבים יהיו מותרים לאכילה בפסח.

מה בדיוק נחשב למצה שרויה?

באחת מתשובותיו של רבנו הזקן (שהיה אגב, אחד הפוסקים הראשונים שדן בנושא מצה שרויה), הוא מציין שמצה שרויה הינה מצה שבאה במגע עם מים. בנוגע למצה שבאה במגע עם מי-פירות, אדמו"ר הזקן כותב 'פשיטא', ברור שלא צריך להחמיר בזה. גם הרבי כותב בהגדה שלו שמצה שרויה הינה מצה שבאה במגע עם מים או עם נוזל המכיל מים.

הרבי הרש"ב כל-כך החמיר לגבי מצה שרויה, שהוא השתמש רק בכף לאכילה ולא במזלג. הוא חשש שחתיכות המצה שבפיו יבואו במגע עם מים שעל המזלג! הוא גם ניגב מסביב לפה, לאחר כל ביס. אפשר אולי להסביר את המנהג הזה שעם כף הרבה יותר קל לוודא שהיא 100% נקיה, לעומת מזלג שקשה יותר לנקות אותה. ולמרות זאת, הוא בקושי אכל מרק במשך החג, מתוך חשש למצה שרויה.

ומצד שני, אנו יודעים שהרבי הרש"ב אכל מצה עם חלב. הרבי הריי"צ כותב בשיחותיו על 'חלב שמור', זאת אומרת, חלב שהשגיחו עליו מזמן החליבה לוודא שלא הוסיפו לו מים. בימינו, רבים לא יאכלו

מצה עם חלב או עם נוזלים אחרים מכיוון שהם לא יכולים להיות בטוחים שלא הוסיפו להם מים. יש כאלה שלא יאכלו מצה יחד עם מאכלים שהם בטוחים שהם ללא תוספת מים, רק כדי לא לבלבל את הילדים או אנשים אחרים, או שהם פשוט לא רוצים מצה על השולחן בכלל. גם ישנם פוסקים אחרים המחמירים במי-פירות כמו במים, כך שיש מקום להחמיר בכך ולא להרטיב את המצה גם עם נוזלים אחרים שלא מכילים מים, ואכן יש משפחות הנוהגות כך.

לגבי חינוך הילדים, הרבי מבחין בין מצת מכונה לבין מצה שרויה. הוא אומר לא להביא לילדים מצת מכונה בשום מצב, ולעומת זאת במצה שרויה ניתן להקל עבורם. אך כפי שמבואר בשיחות הרבי, יש לחנך ילדים שהגיעו לגיל חינוך, לא לאכול מצה שרויה.

אז ניתן לאכול מצה עם אבוקדו המכיל מיץ לימון שסחטנו בעצמינו?

אפשר, רק צריך לוודא שהסכין יבש לגמרי. כמו כן, כדאי שהצלחת והסכין יהיו חד פעמיים כדי שלא תהיה בעיה בשטיפת הצלחת לאחר האכילה. כדאי לזכור שלא כולם יכולים להיזהר בדברים הללו.

מהו מנהג חב"ד לגבי בישול מי-סוכר לפני פסח?

ישנו מנהג של האדמו"רים שלא לאכול סוכר בפסח, אבל לא כל החסידים לקחו זאת על עצמם. למעשה, הרבי הרש"ב לא היה מרוצה מכך שמחקים את הנהגתו בנושא זה. המקור לחומרה זאת הוא דין בשולחן-ערוך שבו כתוב לא לאכול סוכר בפסח מפאת החשש (שהיה מצוי באותם ימים) לבלבול עם קמח. ישנם פוסקים רבים שאומרים בבירור שסוכר שבתהליך יצור שלו השגוחו שיהיה כשר לפסח, מותר לשימוש. אף על פי כן, הרבי'ים שלנו, החליטו לאמץ את החומרה הזאת, שלא לאכול סוכר בכלל בפסח, גם בימינו. אמנם לא נוכל לדעת את הסיבה האמיתית לכך, אך כדאי לציין שישנם מקורות הלכתיים מהימנים המזכירים חומרה כזאת גם בימינו. ישנם חוגים מסוימים שלא משתמשים בסוכר גם אם יש לו השגחה לפסח. כששאלו את הרבי למה המנהג הזה לא כתוב בספר המנהגים הוא השיב שהתשובה לכך היא (בין השאר) שהוא לא בטוח אם זה מנהג רק של הרבי'ים או מנהג השייך לכולם. לאחר מכן הרבי אמר שאם מוודאים שהסוכר כשר לפסח, אפשר להשתמש בו.

יש משפחות שנוהגות לבשל את הסוכר עם מים לפני פסח, אבל זה לא כתוב במקורות שלנו בתור מנהג חב"ד רשמי. ויש הרבה הנמנעים מלהשתמש בסוכר לחלוטין, בגלל מנהגם של האדמו"רים. הרעיון העומד מאחורי בישול הסוכר עם מים לפני פסח הוא כדלהלן: ניתן לבטל חמץ במקרים מאוד מסוימים (שלא ניתן לפרט בכתבה זו) לפני פסח. לעומת זאת, במשך החג החמץ לעולם לא יוכל להתבטל, אפילו בשישים. אם קרקר או חתיכת מצה מוחמצת התערבבה בטעות עם עוד חתיכות של מצה לפני פסח (תערובת הנקראת 'יבש ביבש') הוא לעולם לא יתבטל לגמרי כי כשפסח מגיע החתיכה עדיין תעמוד

בפני עצמה וכביכול תכריז 'אני כאן'. הרעיון הזה נקרא בהלכה 'חזור וניעור'.

ישנו סוג נוסף של תערובת הנקרא בהלכה 'לח בלח', המתייחס לשני מרכיבים שונים, אחד חמץ ואחד כשר לפסח, שהתערבבו עד כדי כך שלא ניתן להפריד ולהבחין ביניהם לעולם. במקרה כזה, החמץ מתבטל בשישים לפני פסח, מכיוון שהוא לעולם לא יעמוד בפני עצמו בתור מאכל חמץ. בדיוק מפני הסיבה הזאת, המצות תמיד נאפות לפני פסח, כי במקרה שישנו חלק מהחיטה שהנביטה (דבר שמחמץ חלק מן הקמח) הוא יתבטל כשכל הקמח יתערבב יחד, בתור יחידה אחת במצה האפויה.

עכשיו נחזור לנושא הסוכר. לאחר שהסוכר נבדק שהוא לא מכיל חמץ, ומבשלים אותו עם מים, גם אם יש חתיכה מזערית של חמץ בסוכר – לעולם לא נוכל להפריד אותו משאר הרכיבים הכשרים לפסח. בשולחן-ערוך אדמו"ר הזקן הוא כותב לגבי ביטול חמץ בתערובת של 'לח בלח', שאם אדם רוצה הוא רשאי להחמיר על עצמו שלא לסמוך על הביטול הזה, למרות שהוא 'לח בלח', אבל לא להחמיר על אחרים בעניין.

למסקנה, אין מנהג חב"ד רשמי כלפי שימוש בסוכר בפסח.

אם מאכל נופל על הרצפה, האם ניתן לשטוף ולאכול אותו? ומה לגבי סכו"ם וכלי פסח – אם הם נופלים על הרצפה האם צריך לחכות עד פסח הבא בכדי להשתמש בהם שוב?

ישנו מנהג נפוץ (אם כי לא מנהג רשמי) אצל חסידי חב"ד (ולא רק) שלא להשתמש במאכל אם הוא בא במגע עם הרצפה. וכנ"ל לגבי כלי מטבח. אם יש צורך, מותר לשטוף ולהשתמש מיד בכלי שנפל על הרצפה, אין בזה שום בעיה הלכתית. למרות זאת, המנהג הנפוץ הוא לשים בצד את הכלי ולא להשתמש בו עד פסח הבא. בעוד המנהג הזה לא מוזכר בהלכה באופן ברור, ניתן למצוא לו אסמכתא מסוימת במקורות הלכתיים מהימנים, והוא דומה מאוד למנהג של קילוף פירות וירקות.

האם זה מנהג חב"ד לקלף את כל הפירות והירקות בפסח?

אין שום מקור הלכתי לקילוף פירות, אך יחד עם זאת זהו מנהג חסידים מקובל ויש גם אחרים שנוהגים כך. זה בדיוק אותו דבר כמו לא לאכול מאכל שנפל על הרצפה. יכול להיות שדווקא בימינו המנהג הזה יותר רלוונטי מכיוון שהרבה פירות וירקות מרוססים בחומרים שונים. כל פרי או ירק שאי אפשר לקלף אותו אנו לא אוכלים בפסח. ואכן, פוסקים בני זמננו מתירים אפילו בשנת שמיטה, (כאשר יש לפירות וירקות קדושת שביעית ואסור לבזבז שום חלק מהפרי) להסיר את הקליפה בפסח.

הרב יכול להסביר את המנהג לייחד סכינים מיוחדים לקילוף וחיתוך, ולהרחיק אותם משאר כלי המטבח?

הדבר דומה לבישול ביצים בסיר מיוחד (מנהג המוזכר ב'אשל אברהם') מכיוון שהם מתבשלים בקליפתם, אך אני לא יודע אם אפשר באמת להסביר את המנהג הזה מכיוון שהסכין המיועד לקליפות בדרך כלל נוגע בסופו של דבר בפרי עצמו. אף על פי כן, אם יש לאדם מסורת משפחתית בעניין הזה, לא צריך לזלזל בו מכיוון שהיו גדולי ישראל שנהגו כך. יכול להיות שהסיבה לזה הייתה ליצור אבחנה ברורה בין הפירות והירקות לבין הקליפות.

ומה לגבי חסה? אי־אפשר לקלפה אבל למרות זאת אנו אוכלים אותה בליל הסדר (אחרי שטיפה, בדיקה, וייבוש). האם אפשר לאכול אותה גם במשך שאר ימי החג אם נשטוף אותה היטב?

באופן תאורטי מותר לאכול חסה בפסח אם מסירים את השכבה החיצונית של העלים ושוטפים ובודקים אותה היטב. זה עניין של מנהג משפחתי. עצם העובדה שאוכלים חסה בליל הסדר לא סותרת את המנהג של אלו שלא אוכלים חסה בשאר ימות החג מכיוון שבליל הסדר ישנו מצוות מרור, ומקיימים אותה על־ידי החסה. בדומה לכך היו צדיקים שנמנעו מלאכול מצות בשאר ימות החג חוץ מבליל הסדר (בסופו של דבר החשש הכי גדול לחמץ נמצא במצה עצמה...) ובכל זאת – אף אחד לא ימנע מלאכול מצות בליל הסדר... ויש פוסקים שלא היו בעד החומרה הזאת.

כדאי לציין שלעתים אנשים סותרים את עצמם בנוגע למנהג של קילוף פירות וירקות. מצד אחד הם מקלפים הכל לפני פסח, אפילו עבור בישול ומצד שני שותים מיצים ויין העשויים מפירות לא מקולפים. (ניתן להשיג מיצים מפירות מקולפים). הרעיון הוא כמובן שלא להפסיק לקלף בפסח, רק לא להיות ביקורתי כלפי אחרים שאינם מקלפים כי מבחינה הלכתית אין שום בעיה עם הקליפות מצד עצמן.

מה עושים במקרה שאישה מתחתנת עם אדם שפחות מחמיר ממנה בפסח, האם היא צריכה לשמור על החומרות איתם גדלה? ומה לגבי אישה שמתחתנת עם אדם שיש לו יותר חומרות ממנה ולכן הוא לא רוצה לאכול אצל הוריה בפסח?

למעשה, כל הפוסקים מסכימים שאישה צריכה לנהוג לפי בעלה לאחר החתונה בין אם הוא מחמיר יותר ובין אם הוא מקל יותר. אם הבעל פחות מחמיר, אזי מותר לאישה להמשיך לשמור על החומרות בהם התחנכה כל עוד בעלה לא מתנגד לכך. אם יש ביניהם סכסוכים סביב הנושאים הללו בני הזוג צריכים להתייעץ עם רב או משפיע מנוסים. בנוגע לחומרות באופן כללי, חייבים לקחת בחשבון כיצד הם ישפיעו על שלום הבית. משפחה שלמה יכולה להתפרק חס ושלום, בגלל חוסר כבוד והערכה אחד כלפי השני, ולא בגלל חילוקי דעות על רקע דתי. עם כל זאת, כדאי לציין שהראיון הזה נכתב עבור עיתון לנשים, אם יש גברים שקוראים את הכתבה הזו, עליהם לחשוב היטב, ולהתייעץ עם משפיע או רב לפני שהם מתעקשים על חומרות מסוימות ולקחת בחשבון את השיקולים הבאים:

קכח | לוח יומי, הלכה למעשה – פסח תשפ"א

האם זהו מנהג אמיתי ממקור מוסמך?

האם זה יגרום לאישתו 'לזעוק אל ה'" מרוב עבודה קשה?

האם הוא מציג את הדברים כהצעה יחד עם מקום לשמוע את דעתה? זאת אומרת לא "אני מתעקש על כך", אלא "הדבר הזה מאוד חשוב לי, אני מקווה שזה לא יהיה לך קשה מדי"?

האם הוא בטוח שהוא מחמיר ומקפיד על עצמו באותה מידה שהוא דורש ממנה?

ישנם משפחות המהדרות להשתמש במי-מלח ומיץ לימון במקום סבון כלים בפסח. אם ישנו בעל שרוצה להנחיל את ההידור הזה בביתו – אולי הוא גם ישקול לשטוף את הכלים והסירים בעצמו.

האם צריכים לקנות סידורים חדשים לפסח בכל שנה?

אין צורך לקנות סידורים חדשים בכל שנה כל עוד הסידורים של פסח משנה שעברה אוחסנו הרחק מחמץ. כמו כן, מותר להשתמש בסידורים שמשתמשים בהם במשך השנה, כל עוד הם לעולם לא היו בשימוש על שולחן האוכל, ובדקו אותם היטב לפני פסח לוודא שאכן אין בהם חמץ. כדאי לציין שהרבי דיבר על קניית סידורים חדשים לילדים לכבוד החג, בכדי לשמח אותם.

האם מותר להריח חמץ בפסח?

אסור להריח חמץ בפסח, גם אם הוא שייך לגוי, אלא אם כן אין לאדם ברירה אחרת, והדבר נעשה ללא כוונה. אדמו"ר הזקן כותב את ההלכה הזאת בפירושו בשולחן-ערוך שלו. בנוגע לריח של בושם, ישנם שיקולים וגורמים אחרים שניתן להביא בחשבון ולהקל בזה.

האם מותר לכבס בחול-המועד?

התורה מצווה עלינו להתרחץ ולכבס את בגדינו לפני החג כדי שניכנס לחג נקיים, ולא במצב של 'מנוול'. 'השולחן-ערוך' אוסר לכבס בחול-המועד אפילו על-ידי גוי כדי שנקפיד להיכנס לחג עם בגדים נקיים. היוצא מכלל זה הם בגדי ילדים שמתלכלכים בתדירות גבוהה. אפשר לכבס עבורם ללא הגבלה, מכיוון שגם אין הגבלה לכמות הבגדים שהם עלולים ללכלך ביום... עבור ילדים יותר גדולים, שאינם מלכלכים את עצמם בתדירות גבוהה, מותר לכבס עבורם רק מה שהם צריכים לאותו רגע, ולא מה שהם עלולים להצטרך בעוד כמה ימים. אין צורך לקנות בגד לכל יום לכל ילד רק בכדי להימנע מלכבס עבורם. לעומת זאת, עבור מבוגרים עדיף לקנות בגד חדש בחול-המועד אם מתעורר הצורך מאשר לכבס בגד מלוכלך.

האם נשים ובנות צריכות ללבוש בגדי יום טוב בליל הסדר, או

אפשר גם חלוק של שבת? האם זה מספיק מכבד את החג?

כל עוד, החלוקים הולמים ומיוחדים ליום-טוב, וכמובן צנועים לחלוטין – אין שום בעיה ללבוש אותם בליל-הסדר. צניעות והתאמה לחג הם שיקולים ראשיים בסדר עדיפויות של בגדי נשים בבית. אין שום הלכה שאומרת שצריך ללבוש 'בגדי-חוף' בתוך הבית בשבת ויום טוב.

למה אנשים נמנעים מלאכול אוכל מעובד בפסח? האם זה קשור למנהג שלא לאכול מחוץ לבית?

המנהג שלא לאכול בבתי אחרים בפסח הוא מנהג שמוזכר במקורות רבים, כולל כתבי הגאון הספרדי הרב חיים פאלאג'י (שנפטר לפני כמעט 150 שנה). חלק מקשרים את המנהג הזה לקורבן פסח שרק 'חברים' שהיו 'מנויים' מראש יכלו לאכול מהקרבן של כל קבוצה. כתוב בגמרא אפילו שכל אחד הביא סכין משלו! מנהג חב"ד הנפוץ עוד מימי אדמו"ר הזקן הוא לא להציע לאורחים אוכל בפסח (כפי שמובא ב'יום-יום'), אלא לתת להם לקחת לבד. הרבי הריי"צ מסביר שאין להפעיל לחץ על אורחים מכיוון שאולי יש להם הידורים משלהם. ייתכן ואדם יהיה מוכן לאכול אצל משפחה אחת, ולא אצל השניה ואיננו רוצים להעליב אף אחד. הרבי פעם כתב למישהו שלא מומלץ לנסוע מהבית בפסח בגלל שקשה להדר בבית של מישהו אחר. יחד עם זאת, ראוי כמובן למצוא תמיד את האיזון הנכון, ולא להחמיר שלא במקום.

בכלל, חשוב לזכור, שפסח הוא חג משפחתי, זמן בו אנשים נמצאים בבית. יתרה מזו, המצוה של "והגדת לבנך", חובת האב ללמד את בנו על פסח, מושגת ביתר קלות דווקא כשנמצאים בבית.

השאלה אם לאכול מחוץ לבית מורכבת כמו השאלה אם לאכול אוכל מעובד או לא (תלוי במוצר ובהכשר). מצד אחד, אוכל מעובד הוא לא רק נעשה מחוץ לבית; הוא גם מעובד בסביבה מסחרית. באופן תאורטי, במאכלים מסוימים, אם הם מעובדים, יכולים להתעורר שאלות הלכתיות רציניות של תערובת חמץ, במיוחד במפעל שלא כשר לפסח במשך כל השנה.

כששאלה הלכתית מתעוררת לגבי אוכל ממפעל, הרב צריך לפסוק לפי הדעה המקלה יותר בכדי למנוע הפסד כספי לחברה. כמובן, שהנושא הזה הוא רלוונטי במידה שווה או אפילו יותר, לאלו המשתתפים בסמינרים של פסח בבתי מלון שונים. הכשרת מטבח בבית מלון הינו תהליך מסובך וצריך רמה גבוהה מאוד של ערנות והשגחה בכדי שהכל באמת יהיה כשר לפסח כמו שצריך.

לעומת זאת, ישנם מוצרים המיוצרים במפעל שהם כל-כך נקיים שכמעט ואי-אפשר להסתבך איתם. למעשה, לפעמים לגירסה הביתית ישנם פחות סיכויים להיות כשרה לפסח מאשר לגירסה המסחרית. דוגמא אחת למוצר כזה, הינו ה'שמאלץ' (שומן תרנגול לא מעובד) לעומת בקבוקי השמן שמיוצרים במפעל. ייתכן מאוד שהיו גרגירי חיטה, בסביבת חוות העופות שמהם לקחו את ה'שמאלץ', זאת אומרת שמשתמשים במוצר שבכלל אינו מגיע מסביבה נקיה מחמץ. לכן אלו הנוהגים להשתמש ב'שמאלץ' צריכים לוודא שהוא ללא חשש גרגירי חיטה. למעשה, משפחות רבות נוהגות לטגן את ה'שמאלץ' לפני פסח, וישנם גם כאלה, שעושים זאת עם כל העופות

שקנו לחג. זאת על מנת לבטל כל גרגיר של חמץ שעלול להיות שם (כפי שהסברנו קודם לכן בנוגע לבישול סוכר).

הרב יכול להרחיב לגבי השימוש ב'שמאלץ'? עד כמה חשוב להשתמש בו במקום שמן?

בשולחן-ערוך שלו, אדמו"ר הזקן מתיר את השימוש בשמן, כך שיש כאן עניין של חומרה או הידור. זה קשור להחמרה לגבי מוצרים מעובדים: ישנם אנשים רבים שלא רוצים להשתמש באוכל מעובד. ישנם כאלה שמתמשים רק במינימום ההכרחי של מוצרים מעובדים, וישנם כאלה שמחשיבים את השמן למוצר הכרחי שכזה. מלבד זאת צריך להתחשב בעובדה שמאכלים מסוימים הם יותר מעובדים מאחרים.

אדמו"ר הזקן מציין בשולחן-ערוך שלו ששמן העשוי מקטניות אסור לשימוש. ישנו דיון בפוסקים אם צריך לאסור שמן שלא עשוי מקטניות כמו שמן שעשוי מקטניות כדי שאנשים לא יתבלבלו בין השניים. אדמו"ר הזקן מציין בבירור שלא צריך לנהוג כך. לפני הנשיאות הרבי נשאל באיזה שמן אנ"ש משתמשים בפסח, והרבי ענה (מובא באגרות-קודש, חלק כא, אגרת ז'תתמב): "אנ"ש אוכלים בפסח שומן נוטאלא" (נוטאלא זה שם של חברה). ישנם אנשים שלהם מסורת משפחתית שלא להשתמש בשמן, אבל אי-אפשר לומר שזה אסור.

האם כדאי להימנע ממוצרי חלב בפסח?

ישנם אנשים שנמנעים מלאכול מוצרי חלב מכיוון שהם מחשיבים אותם למאכלים מעובדים. בנוסף לכך, ישנו דיון הלכתי בנושא של חלב שנחלב מפרות שאכלו חמץ בפסח. במיוחד אם הם נחלבו תוך 24 שעות מהזמן שהם אכלו את החמץ. היום הנושא הזה לא רלוונטי מכיוון שהחלב שאנו קונים בחנויות עשוי מחלב שנחלב לפני פסח. בנוסף לכך, במחלבות רבות בהם משגיחים שיהיה 'חלב ישראל' מפסיקים להאכיל את הפרות בחמץ תקופה מסוימת לפני פסח. ולמרות זאת, ישנם כאלה שממשיכים במנהג שלא להשתמש בחלב, למרות השינויים שישנם היום. כפי שהזכרנו קודם, כתוב בשיחות שהרבי הרש"ב שתה חלב בפסח.

האם אפשר או רצוי לתת לילדים אוכל מעובד?

ישנה אבחנה בהלכה בין ילדים למבוגרים, ואיננו צריכים דווקא להחמיר עם הילדים ולגרום להם לאי-נוחות באותה מידה שנחמיר עם מבוגרים. כמובן, שלא ניתן להם מצה שרויה לכתחילה, זה טוב עבור החינוך שלהם, ושיעור ב'אתכפיא' ו'ביטול', כאשר אינם מקבלים את כל סוגי הממתקים והמאכלים שהם רגילים לאכול במשך השנה. אז מה נותנים להם? התשובה לכך משתנה בין משפחה למשפחה ולרגילות. בו בזמן שאנו לא רוצים לספק לילדים את כל רצונותיהם, אנו גם לא רוצים למנוע מהם יותר מדי דברים, ולהביא אותם למקום בו הם ימרדו חס ושלום. כשמנסים להגיע לכלל החלטה לגבי חטיפים

לילדים, כדאי שאנו המבוגרים נשאל את עצמינו 'למה בכלל אנחנו צריכים לאכול את כל האוכל הלא בריא הזה?'

כמה מילים לסיום?

השולחן-ערוך דן במצות שמחת החג שהיא מדאורייתא, ומסביר שהבעל צריך לשמח את אשתו ואת ילדיו ביום טוב. הוא מקיים זאת על-ידי קניית בגדים ותכשיטים לאישתו וממתקים לילדים. הרבי המליץ גם על קניית הגדות חדשות ויפות עם תמונות מרהיבות לילדים. זוהי גירסה רוחנית וחסידית יותר של קניית ממתקים לילדים.

אנו מאחלים אחד לשני "פסח כשר ושמח", וצריכים להבין שהחג שלנו צריך להכיל את שני המימדים הללו. הוא צריך להיות כשר במאה אחוז, והוא צריך גם לגרום לנו לשמחה אמיתית. אם אנו משקיעים יותר מדי בתחום אחד, זה עלול לבוא על חשבון השני. הסוד הוא למצוא את האיזון הנכון בין שניהם.

במציאות הטבעית, זה כמעט בלתי אפשרי להימנע מ'משהו' חמץ בפסח. הסיבה היחידה שאנו מצליחים בכך היא שה' מספק לנו מידה מרובה של סייעתא דשמיא על-ידי המלאכים (כפי שמובא בספר 'אור-לשמיים', פרשת צו). כל החומרות שאנו מקפידים עליהם מהווים את ה'כלי' לזכות בסייעתא דשמיא המיוחדת הזאת.

שה' ייתן לנו פסח כשר ושמח באמת, ושנזכה לכרוך את המרור והמצות יחד עם בשר הכבש של קורבן הפסח, בביאת משיח, תיכף ומיד ממש!

עשו כל אשר שביכולתכם לפעול ביאת משיח בפועל ממש!

המעשה הוא העיקר

הלוח החסידי – עם ה"הוראות למעשה" מתשמ"ח ואילך.

בוואטסאפ

תוסיף מספר 1.347.699.2770 + לרשימת אנשי הקשר שלך ושלח לשם בקשה ל'מנוי'.

(אפשר לבקש לקבלו גם בתרגום לאנגלית)

להרשם באימייל שלח בקשה לכתובת

info@iChossid.com